



ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ  
Εθνικόν και Καποδιστριακόν  
Πανεπιστήμιον Αθηνών  
— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

## ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Π.Μ.Σ.: ΔΗΜΟΣΙΟ ΔΙΚΑΙΟ  
ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ  
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΕΤΟΣ: 2020-21

**ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ**  
**της Αρτέμιδος Ερμ. Παπαστεφανή**  
**A.M.: 7340011820006**

**Τα κεντρικά όργανα διοίκησης της Εκκλησίας της Ελλάδος  
κατά την καταστατική της νομοθεσία  
από την ίδρυσή της έως σήμερα**

**Τριμελής επιτροπή:**

- α) Επικ. Καθηγητής Ανδρουτσόπουλος Γεώργιος (επιβλέπων)
- β) Αναπλ. Καθηγήτρια Ηλιάδου Αικατερίνη
- γ) Αναπλ. Καθηγήτρια Μουζουράκη Παρασκευή

Αθήνα, Νοέμβριος 2021

Copyright © [*Παπαστεφανή Άρτεμις, Νοέμβριος 2021*]

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

## ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ.....	3
---------------------	---

### ΕΙΣΑΓΩΓΗ

§ 1. Εισαγωγή.....	4
§ 2. Το συνοδικό σύστημα.....	6
§ 3. Η διάρθρωση της Ορθόδοξης Εκκλησίας.....	8

## ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

### Η ΣΥΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΡΚΟΥΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΩΣ ΤΟ 1923

#### ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

##### Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΡΚΟΥΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΣΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΜΕΝΗ ΕΛΛΑΔΑ

§ 4. Η διοίκηση της Εκκλησίας της Ελλάδος από την επανάσταση έως και το 1832.....	10
§ 5. Η ίδρυση της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου του Βασιλείου της Ελλάδος.....	12
§ 6. Παρατηρήσεις για τον θεσμό στο πλαίσιο της κανονικότητας.....	15
§ 7. Οι αντιδράσεις κατά του νέου καθεστώτος.....	17

#### ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

##### Η ΑΝΑΚΗΡΥΞΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΩΣ ΑΥΤΟΚΕΦΑΛΗΣ ΑΠΟ ΤΟ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΔΙΑΡΚΟΥΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΕΩΣ ΤΟ 1923

§ 8. Ο Πατριαρχικός και Συνοδικός Τόμος του 1850.....	18
§ 9. Ο νόμος ΣΑ΄ του 1852.....	21
§ 10. Οι εξελίξεις από το 1850 έως το 1923.....	23
§ 11. Ο Καταστατικός Νόμος του 1923.....	25

## ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

### Η ΚΑΘΙΕΡΩΣΗ ΤΟΥ ΜΙΚΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΑΠΟ ΔΥΟ ΣΥΝΟΔΟΥΣ ΚΑΙ Η ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΟΥ

#### ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

##### ΤΟ ΜΙΚΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟ ΤΗΣ ΙΕΡΑΡΧΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗ ΔΙΑΡΚΗ ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟ

§ 12. Ο Καταστατικός Νόμος του 1925.....	27
§ 13. Τα γεγονότα έως την καθιέρωση του μικτού συστήματος.....	28
§ 14. Η καθιέρωση του μικτού συστήματος διοικήσεως της Εκκλησίας.....	29

#### ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

##### ΟΙ ΣΥΝΟΔΟΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΣΤΑ ΤΑΡΑΓΜΕΝΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑΣ

§ 15. Οι Σύνοδοι στη διάρκεια της δικτατορίας του Ι. Μεταξά.....	32
§ 16. Οι Σύνοδοι στη διάρκεια της γερμανικής κατοχής.....	34
§ 17. Οι Σύνοδοι στη διάρκεια της δικτατορίας του Γ. Παπαδόπουλου.....	37

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

### ΟΙ ΣΥΝΟΔΟΙ ΣΤΙΣ ΗΜΕΡΕΣ ΜΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΟΔΙΚΕΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΣ

§ 18. Η Ιερά Σύνοδος της Ιεραρχίας.....	43
§ 19. Η Διαρκής Ιερά Σύνοδος.....	48
§ 20. Οι Συνοδικές Επιτροπές.....	52
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	56
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	57

## ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

σελ	σελίδες
σ	σελίδα
εδ	εδάφιο
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας Κυβέρνησης
ΣτΕ	Συμβούλιο της Επικρατείας
μ.Χ.	Μετά Χριστόν
Ν.	Νόμος
Καν	Κανονισμός
Ν.Δ.	Νομοθετικό Διάταγμα
Κ.Χ.	Καταστατικός Χάρτης
τ	τόμος
ΟλΣτΕ	Ολομέλεια του Συμβουλίου της Επικρατείας
ΤΝΠ	Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών
Βλ	βλέπε
Πρβλ	παράβαλε

## ΕΙΣΑΓΩΓΗ

### §1. Εισαγωγή

Η «Εκκλησία» ως Σώμα Χριστού είναι συνδεδεμένη με τον Λόγο του Θεού, που ενανθρωπίστηκε για τη σωτηρία των ανθρώπων. Οπότε η Εκκλησία υπήρχε προαιώνια και φανερώθηκε στον κόσμο. Η ένταξη στην Εκκλησία συνεπάγεται ένωση με τον Χριστό και κοινωνία με τον τριαδικό Θεό<sup>1</sup>. Η χριστιανική διδασκαλία βρήκε απήχηση στους πολίτες της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, οπότε ξεκίνησαν να δημιουργούνται στις πόλεις κοινότητες χριστιανών, οι οποίες θεωρούνταν εκκλησίες με την έννοια της συγκέντρωσης των πιστών υπό τον επίσκοπο, δεν συνδέονταν μεταξύ τους και είχαν επικοινωνία, κυρίως γραπτά, και λίγες συναντήσεις για την αντιμετώπιση κοινών προβλημάτων τους<sup>2</sup>. Ο χριστιανισμός αντιμετωπίστηκε αρχικά ως μια αίρεση του ιουδαϊσμού σταδιακά όμως, φάνηκαν οι διαφορές τους. Οι ισχυροί εβραίοι της Ρώμης επεσήμαναν τις διαφοροποιήσεις, γεγονός που είχε ως συνέπεια την αρχή των διωγμών των χριστιανών<sup>3</sup>. Οι διωγμοί ξεκίνησαν το 54 μ.Χ. από τον αυτοκράτορα Νέρωνα και σταμάτησαν το 311 μ.Χ. με την υπογραφή του διατάγματος των Μεδιολάνων, με το οποίο θεσπίστηκε η ανεξιθρησκεία στη ρωμαϊκή αυτοκρατορία από τον Μέγα Κωνσταντίνο<sup>4</sup>.

Οι κοινότητες των χριστιανών συνενώθηκαν σε μεγαλύτερες μονάδες, όταν ο αυτοκράτορας Διοκλητιανός αναδιάρθρωσε την αυτοκρατορία. Η εκκλησία αναζήτησε το κέντρο ενότητας στην αγάπη και την πίστη, το οποίο βρήκε την ταυτότητά του στη Μητέρα Εκκλησία της κάθε επαρχίας, στην οποία αναγνωρίστηκαν πρεσβεία τιμής<sup>5</sup>. Οι επαρχίες που προέκυψαν έγιναν και εκκλησιαστικές επαρχίες, με Μητρόπολη την πρωτεύουσα της κάθε επαρχίας. Στις επαρχίες υπήρχε η επαρχιακή σύνοδος, ένα όργανο για την αντιμετώπιση των προβλημάτων τους<sup>6</sup>. Με τη Β΄ Οικουμενική Σύνοδο (381 μ.Χ.), αναγνωρίστηκαν τα πρεσβεία τιμής του θρόνου της Κωνσταντινούπολης και του παραχωρήθηκε η δεύτερη θέση προκαathedρίας μετά τη Ρώμη. Τις δεκαετίες που ακολούθησαν υπήρχε έντονο το στοιχείο του ανταγωνισμού για την απόκτηση της υπερμητροπολιτικής εξουσίας. Επικράτησαν οι θρόνοι της Ρώμης, Κωνσταντινούπολης, Αλεξάνδρειας, Αντιοχείας και Ιεροσολύμων. Με τη Δ΄ Οικουμενική Σύνοδο (451 μ.Χ., κανόνας 28), αναγνωρίστηκε η υπαγωγή των Μητροπόλεων Ασίας, Θράκης, Πόντου στη δικαιοδοσία του θρόνου της Κωνσταντινούπολης<sup>7</sup>. Οι αντιπρόσωποι του Πάπα απείχαν κατά την ψήφιση αυτού του κανόνα<sup>8</sup>.

<sup>1</sup> Π.Κ.ΠΑΛΛΗΣ-πρωτοπρεσβύτερος Γ.ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΣ-Φ.ΤΟΥΝΤΑΣ, *Χριστιανισμός και Ιστορία*, Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, Αθήνα, 1981, σ 8.

<sup>2</sup> Σ.Ν.ΤΡΩΙΑΝΟΣ-Γ.Α.ΠΟΥΛΗΣ, *Εκκλησιαστικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα Ε.Ε., 2<sup>η</sup> έκδοση, Αθήνα, 2017, σ 187.

<sup>3</sup> Β.Ι.ΦΕΙΔΑΣ, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, τόμος Α, Εκδόσεις Παπανικολάου Γεώργιος ΑΒΕΕ, 2<sup>η</sup> έκδοση, Αθήνα, 1994, σ 11.

<sup>4</sup> ΜΙΧΑΛΗΣ ΣΤΟΥΚΑΣ, <https://www.protothema.gr/stories/article/687326/oi-diogmoi-ton-hristianon-sti-romaiki-autokratoria/>, κτηθέν 05/10/2021.

<sup>5</sup> Β.ΦΕΙΔΑΣ, *Ο θεσμός της πενταρχίας των Πατριαρχών*, τόμος Α, Εκδόσεις Πανεπιστημίου Αθηνών, 2<sup>η</sup> έκδοση, Αθήνα, 1977, σελ 39-40.

<sup>6</sup> *Εκκλησιαστικοί θεσμοί*, Ιστορία του ελληνικού έθνους, τόμος Ζ, Εκδοτική Αθηνών Ανώνυμη Εταιρεία, σ 275.

<sup>7</sup> Σ.Ν.ΤΡΩΙΑΝΟΣ-Γ.Α.ΠΟΥΛΗΣ, *Εκκλησιαστικό Δίκαιο*, σελ 188-189, *Εκκλησιαστικοί θεσμοί*, σελ 275.

<sup>8</sup> [https://el.orthodoxwiki.org/%CE%94%CE%84\\_%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%85%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE\\_%CE%A3%CF%8D%CE%BD%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CF%82](https://el.orthodoxwiki.org/%CE%94%CE%84_%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%85%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%A3%CF%8D%CE%BD%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CF%82), κτηθέν 05/10/2021

Η καθιέρωση της υπερμητροπολιτικής οργάνωσης και η επικράτηση των πέντε θρόνων είχαν ως συνέπεια τη διαμόρφωση του θεσμού της «πενταρχίας των Πατριαρχών». Στο συγκεκριμένο θεσμό οι πέντε Πατριάρχες συγκροτούσαν την ανώτατη διοικητική αρχή της εκκλησίας. Όλες οι τοπικές εκκλησίες έπρεπε να αναγνωρίσουν και να επιλέξουν την εξάρτησή τους από κάποιον εκ των πέντε θρόνων<sup>9</sup>. Τα βασικά όργανα διοίκησης της εκκλησίας σταδιακά κατέληξαν να είναι ο «επίσκοπος», ο «Μητροπολίτης» και ο «Πατριάρχης», ο οποίος είχε την υπερμητροπολιτική εξουσία<sup>10</sup>.

Η ζωή της Εκκλησίας στον κόσμο έλαβε από την αρχή συγκρότηση συνοδική. Με τον συνοδικό θεσμό διατηρεί η Εκκλησία γνήσιο δημοκρατικό χαρακτήρα<sup>11</sup>. Η Σύνοδος αποτελεί το βασικό στοιχείο διοίκησης και κανονικής δομής της Εκκλησίας<sup>12</sup>. Με τη δημιουργία του νεοσύστατου ελληνικού κράτους, διαφάνηκε η ανάγκη καθορισμού της Συνόδου ως ανώτατου οργάνου διοίκησης της Εκκλησίας της Ελλάδος.

Η παρούσα εργασία διαρθρώνεται σε δύο μέρη, κάθε ένα από τα οποία υποδιαιρείται σε κεφάλαια. Το πρώτο μέρος πραγματεύεται την ίδρυση της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος και την εξέλιξή της μέχρι το 1923, με το πρώτο κεφάλαιο να αφορά την ίδρυσή της στην επαναστατημένη Ελλάδα και το δεύτερο την επίσημη ανακήρυξη της Εκκλησίας της Ελλάδος ως αυτοκέφαλης και την αναγνώριση της Συνόδου από το Οικουμενικό Πατριαρχείο και τις διαρκείς διακυμάνσεις της.

Το δεύτερο μέρος περιέχει την καθιέρωση του μικτού συστήματος διοίκησης, με δύο Συνόδους, μετά το 1931 και τη διατήρησή του μέχρι τις ημέρες μας. Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στα γεγονότα που οδήγησαν στην εγκαθίδρυση του μικτού συστήματος και στο δεύτερο για τις εξελίξεις στα παραγμένα χρόνια Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και της δικτατορίας. Τέλος, στο τρίτο κεφάλαιο, περιγράφονται οι δύο Σύνοδοι και οι συνεπικουρούσες αυτές Συνοδικές Επιτροπές στα χρόνια μας. Οι αποφάσεις του ΣτΕ ελήφθησαν από την ηλεκτρονική διεύθυνση του.

---

<sup>9</sup> Β.ΦΕΙΔΑΣ, *Εκκλησιαστική ιστορία*, σελ 859-860.

<sup>10</sup> *Εκκλησιαστικοί θεσμοί*, σ 275.

<sup>11</sup> Π.Κ.ΠΑΛΛΗΣ-πατήρ Γ.ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΣ-Φ.ΤΟΥΝΤΑΣ, *Χριστιανισμός*, σ 17.

<sup>12</sup> Ι. ΖΙΖΙΟΥΛΑΣ, *Ο συνοδικός θεσμός ιστορικά, εκκλησιολογικά και κανονικά προβλήματα*, Τιμητικόν Αφιέρωμα εις τον Μητροπολίτη Κίτρους, Βαρνάβαν, επί τη 25ετηρίδι της Αρχιερατείας του, Αθήνα, 1980, σ 163.

## §2. Το Συνοδικό Σύστημα

Ο Ιησούς, στις εντολές του προς τους μαθητές του και μετέπειτα Αποστόλους, θεμελίωσε το συλλογικό σύστημα διοίκησης της εκκλησίας. Οι Απόστολοι υλοποίησαν τις εντολές του με τη συγκρότηση της Αποστολικής Συνόδου<sup>13</sup>. Στην Ορθόδοξη Εκκλησία, σε αντίθεση με την καθολική, όπου γίνεται δεκτό το πρωτείο του Πάπα, υπάρχει το συνοδικό σύστημα διοίκησής της. Η βασική του αρχή είναι η απόφαση με βάση την πλειοψηφία και ο περιορισμός του προέδρου να έχει μόνο μία ψήφο. Το συγκεκριμένο σύστημα δεν ισχύει στην επισκοπή, της οποίας τη διοίκηση έχει ο Επίσκοπος<sup>14</sup>.

Στις πρώτες δεκαετίες μετά την ίδρυση των πρώτων Εκκλησιών, ήδη τον 2<sup>ο</sup> αιώνα, γίνονταν συναντήσεις των επισκόπων των γειτονικών κοινοτήτων για τη συζήτηση και αντιμετώπιση κοινών προβλημάτων και ζητημάτων τοπικού ενδιαφέροντος. Οι τοπικές Σύνοδοι, όπως ονομάστηκαν, αποτελούσαν την παλαιότερη μορφή του συνοδικού συστήματος, υπήρχαν ήδη από τον 2<sup>ο</sup> αιώνα και η εποχή της ακμής τους υπήρξε ο 4<sup>ος</sup> και 5<sup>ος</sup> αιώνας. Ο τρόπος λειτουργίας τους δεν προβλεπόταν από το δίκαιο και έτσι διάφορα προβλήματα που προέκυπταν αντιμετωπιζόνταν κατά τη διάρκεια τους. Οι αρμοδιότητες τους περιλάμβαναν ζητήματα πίστης, λατρείας και διοίκησης. Οι τοπικές σύνοδοι σταδιακά παραχώρησαν τη θέση τους στα συνοδικά όργανα διοίκησης που καθιερώθηκαν από την εκκλησιαστική και πολιτειακή νομοθεσία<sup>15</sup>.

Οι ανάγκες του εκκλησιαστικού οργανισμού για επίλυση διαφόρων ζητημάτων οδήγησαν στη δημιουργία οργάνων με περιοδική λειτουργία. Οι δυο βασικές μορφές Συνόδων που δημιουργήθηκαν ήταν η Επαρχιακή και η Πατριαρχική Σύνοδος<sup>16</sup>.

Η επαρχιακή σύνοδος ήταν το όργανο της εκκλησιαστικής επαρχίας που προέκυψε από τη συνένωση πολλών επισκοπών και την υπαγωγή των επισκόπων στον Μητροπολίτη. Ο πρόεδρος του οργάνου ήταν ο Μητροπολίτης και αποτελούνταν από όλους τους επισκόπους της επαρχίας των οποίων η συμμετοχή ήταν υποχρεωτική, και υπείχαν ευθύνη σε περίπτωση αδικαιολόγητης απουσίας τους. Συγκαλούνταν αρχικά δυο φορές το χρόνο και έπειτα μια μόνο<sup>17</sup>.

Ήδη από τον 5<sup>ο</sup> αιώνα, συγκαλούνταν η Πατριαρχική Σύνοδος (ενίοτε καλούνταν μείζων Σύνοδος των επισκόπων). Στην αρχική της σύνθεση συμμετείχαν όλοι οι Μητροπολίτες του Πατριαρχείου και συγκαλούνταν από τον Πατριάρχη. Η σύνθεσή της με το πέρασμα του χρόνου μεταβλήθηκε, διότι επικράτησε η συνήθεια, ιδίως στην Κωνσταντινούπολη, να συγκεντρώνονται και να μετέχουν οι τυχαία ευρισκόμενοι εκεί στον χρόνο σύγκλησης της Μητροπολίτες και επίσκοποι έστω και αν ανήκαν σε άλλο Πατριαρχείο, δηλαδή οι ενδημούντες. Η Σύνοδος ονομάστηκε ενδημούσα και έγινε επί αιώνες το πιο σημαντικό ανώτατο όργανο διοίκησης του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, διότι δεν μπορούσαν να συγκληθούν πλέον Οικουμενικές Σύνοδοι<sup>18</sup>.

<sup>13</sup> Σ.Ν.ΤΡΩΙΑΝΟΣ-Γ.ΠΟΥΛΗΣ, *Εκκλησιαστικό Δίκαιο*, σ 257.

<sup>14</sup> Ι.Μ.ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Μαθήματα Εκκλησιαστικού Δικαίου*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2020, σ 186.

<sup>15</sup> Σ.Ν.ΤΡΩΙΑΝΟΣ-Γ.ΠΟΥΛΗΣ, *Εκκλησιαστικό Δίκαιο*, σελ 257-258, Ι.Μ.ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Μαθήματα*, σ 186, Α.ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΣ, *Ελληνικόν Εκκλησιαστικόν Δίκαιον*, Εκδόσεις Αδελφών Άγγελου και Παναγιώτη Κλεισιούνη, 2<sup>η</sup> έκδοση, Αθήνα, σ 163.

<sup>16</sup> Σ.Ν.ΤΡΩΙΑΝΟΣ-Γ.ΠΟΥΛΗΣ, *Εκκλησιαστικό Δίκαιο*, σ 260.

<sup>17</sup> Σ.Ν.ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Η εκκλησιαστική δικονομία μέχρι του θανάτου του Ιουστινιανού*, Έκδοση της Αποστολικής Διακονίας, 1<sup>η</sup> έκδοση, Αθήνα, 2004, σελ 24-26.

<sup>18</sup> Ι.Μ.ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Μαθήματα*, σελ 188-189, Σ.Ν.ΤΡΩΙΑΝΟΣ-Γ.ΠΟΥΛΗΣ, *Εκκλησιαστικό Δίκαιο*, σελ 261-262, Σ.Ν.ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Η εκκλησιαστική δικονομία*, σελ 28-29, Α.ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΣ, *Ελληνικόν Εκκλησιαστικόν*, σ 165.



Τον 17<sup>ο</sup> αιώνα, σημειώθηκε μια ουσιώδης αλλαγή της διοίκησης με την ανάπτυξη της δύναμης των εγκρίτων Μητροπολιτών, δηλαδή εκείνων που κατείχαν ιστορικούς και επίσημους θρόνους. Στην πατριαρχική σύνοδο επικράτησε το σύστημα του γεροντισμού, δηλαδή της μόνιμης συμμετοχής των συγκεκριμένων μητροπολιτών. Στους συγκεκριμένους γέροντες τούς παρείχαν το δικαίωμα ήδη από το 1785 να χειροτονούν Αρχιερείς και με αυτόν τον τρόπο απέβησαν παντοδύναμοι διότι διορίζαν τον Πατριάρχη, τον κατήγαγαν και αποφάσιζαν για κάθε σπουδαίο ζήτημα, έχοντας το προνόμιο να αντιπροσωπεύουν λοιπούς Αρχιερείς. Ο ισχυρισμός ότι τη σύνοδο απάρτιζαν και κάποιοι παρεπιδημούντες αρχιερείς στην Πόλη δεν υφίστατο, διότι η παρουσία τους ήταν μόνο τυπική. Ο θεσμός αυτός καταργήθηκε με την έκδοση των Γενικών Κανονισμών (1860), οι οποίοι κυρώθηκαν από την τουρκική κυβέρνηση και έγιναν νόμοι του κράτους. Με αυτούς καθορίστηκε η ύπαρξη δωδεκαμελούς συνόδου, η θητεία των μελών της οποίας ήταν διετής, και περιοδική συμμετοχή όλων των μητροπολιτών του Πατριαρχείου<sup>19</sup>. Όσον αφορούσε στη συγκρότηση συνόδου από το σύνολο των Αρχιερέων του Οικουμενικού Θρόνου (τους εντός και εκτός τουρκικής επικράτειας Μητροπολίτες) δεν πραγματοποιούνταν πάνω από εκατό έτη λόγω ενδεχόμενης αντίδρασης των τουρκικών αρχών, οι οποίες διαφαίνονταν ότι δεν ήθελαν την ανάμιξη επισκόπων εκτός του τουρκικού κράτους στη διοίκηση του Πατριαρχείου<sup>20</sup>.

Το ανώτατο όργανο της εκκλησιαστικής οργάνωσης υπήρξε η Οικουμενική Σύνοδος. Η Οικουμενική Σύνοδος δεν ήταν τακτική, δεν συγκαλούνταν δηλαδή σε τακτικά και συγκεκριμένα χρονικά διαστήματα. Ήταν συνελεύσεις όλων των επισκόπων της οικουμένης, συμμετείχαν δηλαδή οι Πατριάρχες, Μητροπολίτες και απλοί Επίσκοποι. Συμμετείχαν με δικαίωμα ψήφου πρεσβύτεροι και διάκονοι ως αντιπρόσωποι των Επισκόπων που δεν μπορούσαν να παρασταθούν. Επίσης, συμμετείχαν και μοναχοί και λαϊκοί (κυρίως θεολόγοι, φιλόσοφοι) ως σύμβουλοι ή ερμηνευτές, υποβοηθώντας το έργο τους. Τις συγκαλούσαν οι Αυτοκράτορες, οι οποίοι διηύθυναν τις συνεδριάσεις οι ίδιοι ή εκπρόσωποί τους (κυρίως για την τήρηση της τάξης) και προήδρευαν Πατριάρχες. Οι Αυτοκράτορες, εκτός από τη σύγκλησή τους, ήταν υπεύθυνοι για την αναβολή τους, την κήρυξη του πέρατος των εργασιών και την κύρωση των αποφάσεων τους κάποιες φορές με την έκδοση διαταγμάτων ώστε να αποκτήσουν νομοθετική ισχύ. Ο σκοπός των Συνόδων ήταν η συνδιάσκεψη και απόφαση για σοβαρά δογματικά ζητήματα και άλλα εκκλησιαστικά ζητήματα και κυρίως η καταπολέμηση και καταδίκη των αιρέσεων και η διαφύλαξη της εκκλησιαστικής ενότητας. Οι Σύνοδοι εξέδιδαν αποφάσεις, τόμους, εκθέσεις που αναφέρονταν στη δογματική πίστη και κανόνες που αφορούσαν στην ευταξία και τον εκκλησιαστικό βίο και ήταν υποχρεωτικοί για όλα τα μέλη της, κληρικούς και λαϊκούς. Στις μέρες μας λόγω της μη ύπαρξης δογματικής ενότητας στην Ορθόδοξη Εκκλησία δεν είναι δυνατή η σύγκλησή της<sup>21</sup>.

---

<sup>19</sup> ΤΙΜΟΘΕΟΣ ΓΙΟΚΑΡΙΝΗΣ Αρχιμανδρίτης, *Ο Γεροντισμός ως συνοδικός θεσμός και η κανονικότης αυτού*, Κομοτηνή, 1962, σελ 7-10.

<sup>20</sup> Σ.Ν.ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Συγκριτικά παρατηρήσεις επί της καταστατικής νομοθεσίας των Ορθοδόξων Αυτοκεφάλων Εκκλησιών περί της Ιεράς Συνόδου της Ιεραρχίας*, περιοδικό Θεολογία 50, τεύχος 1, 1979, σ 35.

<sup>21</sup> Σ.Ν.ΤΡΩΙΑΝΟΣ-Γ.ΠΟΥΛΗΣ, *Εκκλησιαστικό Δίκαιο*, σελ 259-260, Ι.ΚΑΡΜΙΡΗΣ, *Οικουμενικά Σύνοδοι*, Θρησκευτική και ηθική εγκυκλοπαίδεια, τόμος 9, Αθήνα, 1966, σελ 687-689, Ι.Μ.ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Μαθήματα*, σελ 187-188.

### §3. Η Διάρθρωση της Ορθόδοξης Εκκλησίας

Η Ορθόδοξη Εκκλησία αποτελείται από Αυτοκέφαλες και Αυτόνομες Εκκλησίες, οι οποίες συνδέονται με δεσμούς στην πίστη και την τάξη. Οι Αυτοκέφαλες Εκκλησίες είναι ισότιμες και το Οικουμενικό Πατριαρχείο στην Κωνσταντινούπολη δεν αναμιγνύεται στα εσωτερικά ζητήματα των εκκλησιών, απλώς κατέχει τη θέση του πρώτου μεταξύ των ίσων. Η κάθε Αυτοκέφαλη Εκκλησία αποτελείται από Επισκοπές, η καθεμία από τις οποίες διαιρείται σε ενορίες.

Στην ιεραρχική τάξη προηγούνται τα πρεσβυγενή Πατριαρχεία, δηλαδή τα Πατριαρχεία Κωνσταντινούπολης, Αλεξάνδρειας, Αντιοχείας και Ιεροσολύμων. Το Πατριαρχείο Κωνσταντινούπολης καλύπτει τη μεγαλύτερη εδαφική περιοχή και η δικαιοδοσία του εκτείνεται σε κάποιες Μητροπόλεις της Τουρκίας, στην ελληνική επικράτεια, σε όλη τη δυτική και το μεγαλύτερο μέρος βόρειας και κεντρικής Ευρώπης. Επίσης, στην Αυστραλία και βόρεια και νότια Αμερική. Το Πατριαρχείο Αλεξάνδρειας περιλαμβάνει στη δικαιοδοσία του όλη την Αφρική, το Πατριαρχείο Αντιοχείας περιλαμβάνει σχεδόν όλη τη Μέση Ανατολή και διατηρεί και επτά Μητροπόλεις στη δυτική Ευρώπη, στην Αμερική και στην Αυστραλία για τη διαποίμανση χριστιανών που προέρχονται από χώρες που βρίσκονται στη δικαιοδοσία του. Το Πατριαρχείο Ιεροσολύμων καλύπτει με τη δικαιοδοσία του το Ισραήλ, την Ιορδανία και σε χαλαρή εξάρτηση με αυτό βρίσκεται η Αρχιεπισκοπή Σινά.

Τα νεότερα Πατριαρχεία ακολουθούν και περιλαμβάνουν το Πατριαρχείο της Ρωσίας, το οποίο ιδρύθηκε το 1593 και η περιφέρειά του εκτείνεται στη Ρωσία, την Ουκρανία και τη Λευκορωσία. Επιπλέον, το Πατριαρχείο της Σερβίας (ανυψώθηκε σε Πατριαρχείο η εκκλησία της Σερβίας το 1919) περιλαμβάνει επαρχίες στο εσωτερικό της Σερβίας και στο εξωτερικό, στη δυτική και κεντρική Ευρώπη και στην Αμερική. Το Πατριαρχείο της Ρουμανίας (ανυψώθηκε σε Πατριαρχείο το 1925) αποτελείται από πέντε Μητροπόλεις και το Πατριαρχείο της Βουλγαρίας, η Εκκλησία της οποίας αυτοανακηρύχθηκε Αυτοκέφαλη, δίχως την έγκριση του Οικουμενικού Πατριαρχείου από το οποίο καταδικάστηκε ως σχισματική. Η άρση του σχίσματος έγινε το 1945 οπότε και έγινε παροχή του Αυτοκέφαλου και έξι χρόνια αργότερα ανακηρύχθηκε σε Πατριαρχείο. Περιλαμβάνει έντεκα επαρχίες στο εσωτερικό, μια στην κεντρική Ευρώπη και μια στην Αυστραλία. Τέλος, το Πατριαρχείο της Γεωργίας, στις οποίες την εκκλησία αποδόθηκε πατριαρχική αξία το 1990.

Στην ιεραρχική τάξη ακολουθούν οι Αυτοκέφαλες Εκκλησίες. Η παλαιότερη θεωρείται η Εκκλησία της Κύπρου, που απέκτησε το Αυτοκέφαλο με απόφαση της Γ΄ Οικουμενικής Συνόδου. Έπεται η Εκκλησία της Ελλάδος, η οποία ανακηρύχθηκε Αυτοκέφαλη από το Οικουμενικό Πατριαρχείο το 1850, ενώ είχε ιδρυθεί δίχως την έγκριση του Πατριαρχείου, το 1833. Η Εκκλησία της Πολωνίας ανακηρύχθηκε Αυτοκέφαλη, με Συνοδικό Τόμο το 1924 και της Αλβανίας το 1937, όμως ουσιαστικά έγινε επανίδρυσή της (διότι το 1967 είχε παύσει η λειτουργία της) το 1992, με την εκλογή νέου Αρχιεπισκόπου. Η Εκκλησία της Τσεχοσλοβακίας ανακηρύχθηκε Αυτοκέφαλη το 1998.

Τέλος, στο Οικουμενικό Πατριαρχείο υπάγονται ως Αυτόνομες Εκκλησίες η Αρχιεπισκοπή της Φιλανδίας, η οποία είναι αυτόνομη από το 1923 και η Εκκλησία της Εσθονίας<sup>22</sup>.

---

<sup>22</sup> Σ.Ν.ΤΡΩΙΑΝΟΣ-Γ.ΠΟΥΛΗΣ, *Εκκλησιαστικό Δίκαιο*, σελ 207-209, Ι.Μ.ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Μαθήματα*, σελ 157-160.

Προϋποθέσεις του Αυτοκέφαλου και του Αυτόνομου αποτελούν:

α) Η βούληση κλήρου και λαού, δηλαδή των μελών της θρησκευτικής κοινότητας που θέλει να καταστεί Αυτόνομη ή Αυτοκέφαλη εκκλησία και

β) Η διαπίστωση ότι με τον τρόπο αυτό θα καταστεί αποτελεσματικότερη η εκκλησιαστική διοίκηση. Επίσης, θα πρέπει τα μέλη της Εκκλησίας να έχουν εθνική ομοιογένεια και να ζουν σε συνθήκες ενιαίας κρατικής οργάνωσης.

Για την ανύψωση μιας Εκκλησίας σε Αυτόνομη ή Αυτοκέφαλη, είναι απαραίτητη η απόφαση Πανορθόδοξης Συνόδου, στην οποία λαμβάνουν μέρος όλοι οι πατριάρχες της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Η Αυτονομία είναι υποδεέστερη μορφή, σε σχέση με την Αυτοκεφαλία, διότι διατηρείται εξάρτηση από τη Μητέρα Εκκλησία που συνίσταται στην ανάγκη επικύρωσης της εκλογής προκαθήμενου. Οι Αυτοκέφαλες Εκκλησίες έχουν δικαίωμα αυτοδιοίκησης εντός των ορίων που υπάρχουν στην συστατική τους πράξη δίχως εξάρτηση από άλλη Εκκλησία<sup>23</sup>.

---

<sup>23</sup> Σ.Ν.ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Παρατηρήσεις επί των τυπικών και ουσιαστικών προϋποθέσεων της ανακηρύξεως του Αυτοκέφαλου και Αυτόνομου εν τη Ορθόδοξω Εκκλησία*, Τιμητικόν Αφιέρωμα εις τον Μητροπολίτη Κίτρους Βαρνάβαν Τζωρτζάτο επί τη 25ετηρίδι της Αρχιερατείας του, Αθήνα, 1980, σελ 340-342, 347.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ  
Η ΣΥΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΡΚΟΥΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ  
ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΩΣ ΤΟ 1923

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄  
Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΡΚΟΥΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΣΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΜΕΝΗ ΕΛΛΑΔΑ

§4. Η Διοίκηση της Εκκλησίας της Ελλάδος από την Επανάσταση έως και το 1832

Σε όλες σχεδόν τις ελληνικές επαναστάσεις, κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας από το 1571 μ.Χ. και μετά, η Εκκλησία έπαιξε σπουδαίο ρόλο, με ενεργό συμμετοχή πολλών κληρικών. Είναι πραγματικά δύσκολο να ξεχωρίσει κάποιες εξ αυτών ιδιαίτερες, αφού είναι γνωστό το φλογερό κήρυγμα των ιερωμένων της εποχής και οι μεμονωμένες περιπτώσεις αυτοθυσιών, καθώς και ο μεγάλος αριθμός ιεραρχών και κληρικών που συμμετείχε στη Φιλική Εταιρεία. Η Ορθόδοξη Εκκλησία διέσωσε το ελληνικό γένος όταν ήταν υπόδουλο στην τουρκοκρατία και η χριστιανική πίστη αποτέλεσε τον δεσμό συνοχής των Ελλήνων. Η Εκκλησία ήταν ο παράγοντας διάσωσης της ελληνικής γλώσσας, των παραδόσεων και της εθνικής συνείδησης. Τις παραμονές της επανάστασης, οι Τούρκοι κάλεσαν στην Τρίπολη τους Αρχιερείς και προεστούς της Πελοποννήσου και φυλάκισαν οκτώ Αρχιερείς, εκ των οποίων οι πέντε απεβίωσαν στη φυλακή. Ο Παλαιών Πατρών Γερμανός κήρυξε την επανάσταση «Υπέρ πίστεως και πατρίδος», ενώ δύο μεγάλοι κληρικοί, ο Παπαφλέσσας και ο Αθανάσιος Διάκος, έπεσαν ηρωικά υπέρ της απελευθέρωσης της Ελλάδος<sup>24</sup>. Αναμφισβήτητα, η Εκκλησία συμμετείχε ενεργά στον αγώνα για την απελευθέρωση από τον οθωμανικό ζυγό με πληθώρα κληρικών και μοναχών, πέραν των πνευματικών προσφορών, να ηγούνται και σε πολεμικές επιχειρήσεις<sup>25</sup>.

Η πρωταρχική ιδέα συγκρότησης Διαρκούς Συνόδου στην ελεύθερη Ελλάδα ήταν του Αδαμάντιου Κοραή, ο οποίος και έθεσε για πρώτη φορά το ζήτημα της ανεξαρτησίας της εκκλησίας της Ελλάδος από το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Με την έκδοση των «Πολιτικών» του Αριστοτέλους, παρέθεσε μία σειρά από παρατηρήσεις και προτάσεις για το επαναστατημένο ελληνικό έθνος. Κάποιες προτάσεις αφορούσαν στη θέση που πρέπει να κατέχει η εκκλησία στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος, με την αναφορά ότι η εκκλησία θα έπρεπε να είναι ανεξάρτητη και να έχει δική της διοικητική αρχή. Ο Κοραής, λόγω των δημοκρατικών φρονημάτων του, προέκρινε ένα συλλογικό όργανο (Σύνοδο) για τη διακυβέρνηση της Εκκλησίας, αντί ενός μόνο προσώπου ως αρχηγού, αντίστοιχο του μονάρχη. Αντίθετα, οι σημαντικότεροι αρχιερείς της επαναστατημένης Ελλάδος είχαν διαφορετική γνώμη από αυτή του Κοραή, διότι ήθελαν να βρίσκονται σε πλήρη εξάρτηση από το Πατριαρχείο<sup>26</sup>.

Την 1<sup>η</sup> Ιανουαρίου 1822, η Α΄ Εθνοσυνέλευση στην Επίδαυρο ψήφισε το προσωρινό πολίτευμα της Ελλάδος και τον σχηματισμό διοίκησης, αποτελούμενης από δύο σώματα, το Βουλευτικό και το Εκτελεστικό και οκτώ Μινίστρους (Υπουργούς)<sup>27</sup>. Η θρησκεία της «Ανατολικής Ορθόδοξης

<sup>24</sup> Γ.Ι.ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Εκκλησιαστική ιστορία της Ελλάδος από της ιδρύσεως των εκκλησιών αυτής υπό του Αποστόλου Παύλου μέχρι σήμερα*, τόμος Β, 2<sup>η</sup> έκδοση, Αθήνα, 1970, σελ 221-225.

<sup>25</sup> Α.ΑΝ.ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ, *Εκκλησιαστική Ιστορία των θεσμών διοικήσεως και ζωής της Εκκλησίας της Ελλάδος (εικοστός αιώνας)*, Εκδόσεις Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη, 2015, σ 21.

<sup>26</sup> ΑΓ.ΤΣΑΓΚΑΡΗ, *Η ιστορία και το νομικό πλαίσιο της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη, 2001, σελ 55-57.

<sup>27</sup> Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ Πρεσβυτέρου του Εξ Οικονόμων, *Τα σωζόμενα εκκλησιαστικά συγγράμματα*, τόμος Β, Εκδόσεις

του Χριστού Εκκλησίας» καθιερώθηκε ως επικρατούσα θρησκεία<sup>28</sup>. Το Βουλευτικό σώμα, την 1η Μαρτίου 1822, ενέκρινε τη σύσταση Εκκλησιαστικής Συνόδου, αποτελούμενης από έξι ή οκτώ Αρχιερείς, αλλά το σχετικό σχέδιο νόμου ουδέποτε εγκρίθηκε από το εκτελεστικό σώμα. Στις 21 Φεβρουαρίου 1827, κατά τη συνεδρίαση της Γ' Εθνοσυνέλευσης στην Ερμιόνη, πέντε Αρχιερείς παρουσίασαν σε αυτή, υπό μορφή σχεδίου 24 άρθρων, προτάσεις συστάσεως «Εκκλησιαστικής Επιτροπής», δηλαδή Διαρκούς Συνόδου που θα κυβερνούσε την Εκκλησία της Ελλάδος, σύμφωνα με τους Ιερούς Κανόνες<sup>29</sup>. Ήταν το πρώτο σχέδιο για Διαρκή Σύνοδο που διασώθηκε<sup>30</sup>. Σε δύο άρθρα (στ, κδ) διευκρινίζονταν ότι η συγκεκριμένη Σύνοδος ήταν μια λύση προσωρινή, μέχρι να απελευθερώνονταν η χώρα. Επίσης, θα είχε περιορισμένες δικαιοδοσίες διοικώντας «επιτροπικά<sup>31</sup>» τις ελληνικές επαρχίες που ανήκαν στο Οικουμενικό Πατριαρχείο και τονίζονταν ότι αναγνώριζαν ως κυρίαρχο τον Οικουμενικό Πατριάρχη (άρθρα κγ, κδ) και ως μητέρα τη Μεγάλη Εκκλησία της Κωνσταντινούπολης. Επίσης, η Επιτροπή θα αποτελούνταν μόνο από Αρχιερείς, οι οποίοι θα εκλέγονταν από την ελληνική διοίκηση (άρθρο α), με θητεία ενός έτους (άρθρο β)<sup>32</sup>. Η εκτέλεση του σχεδίου αφέθηκε για αργότερα, ώστε να περιμένει την άφιξη του πρώτου κυβερνήτη της χώρας, Καποδίστρια, τον Απρίλιο του ίδιου έτους<sup>33</sup>.

Με την άφιξη του Καποδίστρια, ηγέτη μορφωμένου και προσηλωμένου στην Ορθόδοξη Εκκλησία, δρομολογήθηκε η λύση των μεγάλων εκκλησιαστικών ζητημάτων που ήταν:

- α) Η τακτοποίηση της διοικήσεως της Εκκλησίας.
- β) Η σχέση της Εκκλησίας με το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως.
- γ) Η μόρφωση και διαπαιδαγώγηση του κλήρου και του λαού.

Σε αυτό το πλαίσιο, ο κυβερνήτης θέσπισε μία Εκκλησιαστική Επιτροπή, με αποκλειστικό σκοπό την παροχή πληροφοριών στην Κυβέρνηση για τα εκκλησιαστικά ζητήματα, αποτελούμενη από πέντε αρχιερείς. Αυτή διαιρέθηκε σε δύο κλιμάκια, τα οποία πραγματοποίησαν περιοδείες στην Πελοπόννησο και στα νησιά αντίστοιχα, οι οποίες υπέβαλαν τις εκθέσεις τους με τη λήξη των περιοδειών τους. Επιπλέον, ίδρυσε και Υπουργείο Παιδείας και Εκκλησιαστικών Θεμάτων, το οποίο εξέδιδε εγκυκλίους προς τους Ιεράρχες. Εκ πρώτης όψεως φαινόταν ότι το κράτος ήλεγχε την Εκκλησία, όμως ο στόχος του ήταν η υποταγή της Εκκλησίας στο θέλημα του Θεού και όχι στο θέλημα του κυβερνήτη. Η ύστατη προσπάθεια συγκροτήσεως Διαρκούς Συνόδου, αποτελούμενης από πέντε Αρχιερείς, εκλεγόμενους από το νομοθετικό σώμα έγινε κατά τη διάρκεια της Ε' Εθνοσυνέλευσης, στο Ναύπλιο τον Μάρτιο του 1832, αλλά δεν τελεσφόρησε<sup>34</sup>.

---

Φ. Καραμπίνου και Κ. Βάφα, Αθήνησι, 1866, σελ 9-10.

<sup>28</sup> «Η επικρατούσα θρησκεία εις την Ελληνικήν Επικράτειαν είναι η της Ανατολικής Ορθοδόξου του Χριστού Εκκλησίας, ανέχεται όμως η διοικήσεις της Ελλάδος πάσαν άλλην θρησκεία, και αι τελεταί και ιεροπραγίαι εκάστης αυτών τελούνται ακολούτως».

<sup>29</sup> Α.ΑΝ.ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ, *Εκκλησιαστική ιστορία*, σελ 22-23.

<sup>30</sup> Στα δύο πρώτα άρθρα προτείνεται: α) *Να θεσπισθεί παρά της Συνελεύσεως του Έθνους και να διορισθεί παρά της Διοικήσεως Σύνοδος Αρχιερέων τριών ή πέντε εκ των μάλλον ειδημόνων.* Β) *Η Σύνοδος να ονομασθεί Επιτροπή Εκκλησιαστική και να παρεδρεύει ενιαυσίως, όπου και η διοικήσεις.*

<sup>31</sup> Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, *Τα σωζόμενα*, τ. Β, σ 45, υποσημείωση (α).

<sup>32</sup> Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, *Τα σωζόμενα*, τ. Β, σελ 44-47.

<sup>33</sup> Χ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος, *Ιστορία της Εκκλησίας της Ελλάδος επί τη 1900<sup>η</sup> επετείω της ιδρύσεως αυτής υπό του Αποστόλου Παύλου*, τόμος Α, Εκδόσεις Τυπογραφείων Π.Α. Πετράκου, Αθήνα, 1920, σ 33.

<sup>34</sup> ΑΓ. ΤΣΑΓΚΑΡΗ, *Η ιστορία*, σελ 64-67, ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ, *Εκκλησιαστική ιστορία*, σ 23.

## §5. Η Ίδρυση της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου του Βασιλείου της Ελλάδος

Η ιδέα της αναγκαιότητας συγκροτήσεως Διαρκούς Συνόδου για τα εκκλησιαστικά θέματα ενισχύονταν διαρκώς, από τα πρώτα χρόνια της επανάστασης. Με την άφιξη του Όθωνα, ο αντιβασιλέας Γεώργιος Μάουρερ, ο οποίος είχε αναλάβει τους τομείς της δικαιοσύνης, της παιδείας και της Εκκλησίας, διόρισε επταμελή επιτροπή, αποτελούμενη από τρεις κληρικούς και τέσσερις λόγιους λαϊκούς για την υποβολή έκθεσης, σχετικής με τα εκκλησιαστικά ζητήματα. Της ανατέθηκε να εξακριβώσει την κατάσταση που επικρατούσε στην ελληνική Εκκλησία και να υποδείξει μέτρα για βελτίωση της<sup>35</sup>. Κατά βάθος, είχε αποφασίσει τη συγκρότηση μόνιμης Συνόδου και ήθελε να τηρήσει τα προσχήματα. Η επιτροπή, αφού συνεδρίασε τρεις φορές τον Απρίλιο του 1833, συνέταξε «Σχέδιο Κανονισμού ή Συντάγματος Εκκλησιαστικού του Βασιλείου της Ελλάδος<sup>36</sup>», το οποίο αποτελούσε και τις τελικές προτάσεις της. Το σχέδιο πρότεινε τη συγκρότηση μιας πενταμελούς Συνόδου, που θα την διόριζε ο βασιλιάς<sup>37</sup>. Η επιτροπή με τις προτάσεις της ουσιαστικά καθυπέταξε την Εκκλησία σε έναν μη ορθόδοξο μονάρχη. Επιπλέον, δρομολόγησε τη διάκριση των θεμάτων της Εκκλησίας σε «εσωτερικά» (δογματικές διαφορές, είδος λατρείας) και «εξωτερικά» (διοίκηση, διάταξη, οργανισμός εκκλησίας), με καταφανή πρόθεση την ανεξαρτησία των δύο εξουσιών, Εκκλησίας και κράτους σε ό,τι αφορούσε στα εσωτερικά θέματα και τη συνένωσή τους σε ό,τι αφορούσε στα εξωτερικά, των οποίων η φροντίδα θα ανήκε στο κράτος. Επίσης, απαγορεύοντας στη Σύνοδο να έχει σχέση με τις εκκλησιαστικές αρχές εκτός Ελλάδος ουσιαστικά απομόνωνε την Εκκλησία από τις άλλες Ορθόδοξες Εκκλησίες (άρθρο 26 του Σχεδίου), καθιστώντας ταυτόχρονα αυτή ουσιαστικά σχισματική έναντι τους<sup>38</sup>. Τα μέλη της Συνόδου θα διορίζονταν από τον βασιλέα και η θητεία τους θα ήταν τρία ή και περισσότερα έτη. Προς διαφύλαξη της συνέχειας των πράξεων της Συνόδου, προτάθηκε η ισοβιότητα του γραμματέα της, ενώ προβλέφθηκε και η παρουσία επιτρόπου του βασιλέα (εφόρου), χωρίς όμως να έχει δικαίωμα ψηφοφορίας<sup>39</sup>. Ουσιαστικά, η υποταγή της Εκκλησίας στην κρατική εξουσία ήταν καθολική, διότι στο τέλος της έκθεσης κατέληγε ότι «επομένως η διαρκής του Βασιλείου της Ελλάδος Σύνοδος υπόκειται εις τον Βασιλέα και ενεργεί εν ονόματι αυτού καθ' όσα ανάγονται εις το εξωτερικόν της Εκκλησίας είδος»<sup>40</sup>.

Για να υπάρξει η συγκατάθεση των Ιεραρχών, ο Μάουρερ συγκάλεσε συνέλευση στο Ναύπλιο για συζήτηση και σχολιασμό της εκθέσεως. Οι Αρχιερείς πρότειναν κάποιες τροποποιήσεις στο κείμενο της έκθεσης, με γνώμονα την ενίσχυση του ρόλου τους, ενώ επέμειναν ιδιαίτερος για την προσθήκη της ορολογίας «ορθόδοξη» στην εκκλησία της Ελλάδος, καταφέροντας μόνο το δεύτερο<sup>41</sup>.

Τελικά, στις 23 Ιουλίου 1833, δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα της κυβέρνησης (ΦΕΚ Α 23/01-08-1833) το Βασιλικό Καταστατικό Διάταγμα «Διακήρυξις περί της ανεξαρτησίας της Ελληνικής

<sup>35</sup> Γ.Ι.ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Εκκλησιαστική ιστορία*, σ 234.

<sup>36</sup> Κ.ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, *Τα σωζόμενα*, τ. Β, σελ 112-115.

<sup>37</sup> Α.ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ, *Εκκλησιαστική ιστορία*, σελ 24-25.

<sup>38</sup> ΑΓ. ΤΣΑΓΚΑΡΗ, *Η ιστορία*, σελ 87-88.

<sup>39</sup> Θ.ΣΤΡΑΓΚΑΣ, Αρχιμανδρίτης, *Εκκλησίας Ελλάδος ιστορία εκ πηγών απευδών 1817-1967*, τόμος Α, Αθήναι, 1969, σελ 46-47.

<sup>40</sup> Θ.ΣΤΡΑΓΚΑΣ, *Εκκλησίας*, σ 54.

<sup>41</sup> ΑΓ. ΤΣΑΓΚΑΡΗ, *Η ιστορία*, σελ 94-96, Θ.ΣΤΡΑΓΚΑΣ, *Εκκλησίας*, σελ 56-57.

Εκκλησίας Ελλάδος», αποτελούμενο από 25 άρθρα<sup>42</sup>. Τα κύρια σημεία των άρθρων, τα οποία απασχόλησαν διαχρονικά την Εκκλησία, ήταν τα παρακάτω:

α) Η Ορθόδοξη Ανατολική Αποστολική Εκκλησία της Ελλάδος, αναγνώριζε ως κεφαλή τον Ιησού Χριστό, κατά το διοικητικό αυτής μέρος είχε αρχηγό τον βασιλέα της Ελλάδος και ήταν Αυτοκέφαλη και ανεξάρτητη από κάθε άλλη εξουσία (άρθρο 1).

β) Η υπέρτατη εκκλησιαστική εξουσία εναπόκειται, υπό την του βασιλέως κυριαρχία, σε πενταμελή Σύνοδο Διαρκή, που έφερε το όνομα «Ιερά Σύνοδος» του Βασιλείου της Ελλάδος και είχε δική της σφραγίδα (άρθρο 2).

γ) Η Σύνοδος αποτελούνταν από πέντε μέλη, εκ των οποίων το ένα ήταν ο Πρόεδρος, δύο σύμβουλοι και δύο μέλη τα οποία ήταν είτε σύμβουλοι είτε εάν το εγκρίνει η κυβέρνηση μπορεί να διορίσει αντί συμβούλων ως μέλη έναν ή δύο παρέδρους. Όλοι διορίζονταν από την κυβέρνηση (άρθρο 3).

δ) Ο πρόεδρος και οι σύμβουλοι ήταν Αρχιερείς (Μητροπολίτες, Αρχιεπίσκοποι, Επίσκοποι) και οι παρέδροι πρεσβύτεροι ή ιερομόναχοι. Κάθε έτος γινόταν νέα εκλογή όμως, τα ήδη υπάρχοντα μέλη μπορούσαν να διορισθούν εκ νέου για μια επιπλέον θητεία. Όλοι όσοι συμμετείχαν στη Σύνοδο λάμβαναν εκτός από το μισθό τους και επιπλέον επίδομα (άρθρο 4).

ε) Οι αποφάσεις λαμβάνονταν με πλειοψηφία και, στην περίπτωση ισοψηφίας, υπερίσχυε η ψήφος του Προέδρου (άρθρο 5).

στ) Στη Σύνοδο παρευρίσκονταν βασιλικός επίτροπος, διοριζόμενος και αυτός, όπως και ο γραμματέας της Συνόδου από τον βασιλέα, ενώ κάθε πράξη όταν ο επίτροπος ήταν απών ήταν άκυρη (άρθρα 6,7).

ζ) Ο Πρόεδρος της Συνόδου και τα μέλη της ορκίζονταν τον καθορισθέντα όρκο στον βασιλέα (άρθρο 8).

η) Η Σύνοδος δεν μπορούσε να έχει άμεση σχέση και αλληλογραφία με Εκκλησιαστικές Αρχές εκτός της χώρας. Η αλληλογραφία υλοποιούνταν μόνο μέσω της Γραμματείας της Επικρατείας (άρθρο 19).

θ) Τέλος, στο άρθρο 24 καθορίζονταν ότι στις τελετές πρώτα μνημονεύονταν ο βασιλέας και κατόπιν η Σύνοδος.

Υπήρξαν και άλλα σημαντικά στοιχεία του Διατάγματος που καθόρισαν τις σχέσεις Κράτους-Εκκλησίας. Η Εκκλησία ενεργούσε για όλα τα εσωτερικά της θέματα, ανεξαρτήτως από κάθε κοσμική εξουσία. Όμως, επειδή στην κρατική εξουσία ανήκε η εποπτεία όσων συνέβαιναν εντός του κράτους, η κυβέρνηση διατηρούσε το δικαίωμα να γνωρίζει το περιεχόμενο του αντικειμένου συζήτησης και έπρεπε να ζητείται η έγκρισή της για να εκτελεσθεί η απόφαση της Συνόδου (άρθρο 9). Έπειτα, καθορίζονταν τα εσωτερικά ζητήματα της Εκκλησίας για τα οποία μπορούσε να αποφασίζει η Σύνοδος **κατόπιν έγκρισης της κυβέρνησης της απόφασής της** (διδασκαλία για δογματικά ζητήματα, είδος της λατρείας, χειροτονία του κλήρου και επίβλεψη για την εκτέλεση των καθηκόντων, μέριμνα για τήρηση της πειθαρχίας και της ευκοσμίας από τον κλήρο, ναοί, βιβλία θρησκευτικών, τήρηση κανονισμών, εκτέλεση εκκλησιαστικών εθίμων και διατάξεων που αφορούσαν στην ευπρέπεια των λατρευτικών τελετών (άρθρα 10-12 και 17). Επίσης, καθορίζονταν τα αντικείμενα για τα οποία μπορεί να αποφασίζει η Σύνοδος, επειδή όμως δεν αφορούσαν δογματικά ζητήματα, αλλά είχαν κάποια σχέση με το κοινό καλό των κατοίκων, έπρεπε να υπάρχει συγκατάθεση της πολιτείας (άρθρο 13). Αυτά περιλάμβαναν διατάξεις για τους

---

<sup>42</sup> Β.ΤΖΩΡΤΖΑΤΟΣ, Μητροπολίτης Κίτρους, *Η καταστατική νομοθεσία της Εκκλησίας της Ελλάδος από της συστάσεως του ελληνικού βασιλείου*, Εκδόσεις Αποστολική Διακονία Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήναις, 1967, σελ 75-84, Χ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, *Ιστορία*, σελ 102-104.

τόπους λατρείας, τη σύσταση και διάλυση μονών, τον διορισμό σε θέσεις της εκκλησίας και τις χειροτονίες, τη διαίρεση των περιφερειών της Εκκλησίας, υγειονομικές διατάξεις, τους εκπαιδευτικούς και σωφρονιστικούς χώρους για τους κληρικούς, εκκλησιαστικές τελετές που γίνονταν εκτός ναού, νόμους που αφορούν τους γάμους (άρθρο 14). Οι επίσκοποι υπάκουαν στις αποφάσεις της Συνόδου και βρίσκονταν υπό την εποπτεία της. Ο αριθμός και η έκταση των επισκοπών προσδιορίζονταν από την κυβέρνηση, με τη γνωμοδότηση της Συνόδου, οι δε Επίσκοποι διορίζονταν με απόφαση της Κυβερνήσεως, κατόπιν προτάσεως της Συνόδου (άρθρο 16). Κάθε πολίτης που θεωρούσε ότι αδικήθηκε από εκκλησιαστική αρχή μπορούσε να επικαλείται τη βασιλική υπεράσπιση (άρθρο 21).

Το δεκαπενταύγουστο του 1833 εκδόθηκε Βασιλικό Διάταγμα (ΦΕΚ 26/27-08-1833) που καθόριζε τον τρόπο λειτουργίας της Συνόδου. Όσον αφορούσε στα εσωτερικά ζητήματα της εκκλησίας (άρθρα 9-12 της Διακήρυξης), έπρεπε να ζητείται έγκριση της Κυβερνήσεως όταν θα εκδίδονταν νέοι νόμοι και διατάξεις (άρθρο 1 Διατάγματος), ενώ σε όλες τις υπόλοιπες περιπτώσεις αρκούσε το «εθεωρήθη» του βασιλικού επιτρόπου και, μόνο όταν αρνούνταν να το δώσει, ζητούνταν πάλι από την κυβέρνηση (άρθρο 2 Διατάγματος). Για τα θέματα εκκλησιαστικής λατρείας, τις έκτακτες εκκλησιαστικές τελετές (άρθρο 14, § 18 Διακήρυξης) και όταν επρόκειτο περί αδειάς ιερέων και διακόνων αρκούσε η έγκριση του βασιλικού επιτρόπου, ενώ για τον περιορισμό των εκκλησιαστικών πομπών, των διατάξεων για εκπαιδευτικά και σωφρονιστικά (καταστήματα για τον κλήρο και υγειονομικές διατάξεις (άρθρο 14, § 3,6 και 7 Διακήρυξης) έπρεπε να λαμβάνεται έγκριση από την γραμματεία επί των εκκλησιαστικών (άρθρο 4 Διατάγματος). Αν αρνούνταν την έγκριση ο βασιλικός επίτροπος ή η γραμματεία, έπρεπε να ζητηθεί η έγκριση του βασιλιά (άρθρο 4 Διατάγματος). Επιπλέον, οι δικαστικές αποφάσεις της Συνόδου έπρεπε να επικυρώνονται από τον βασιλικό επίτροπο, όταν επρόκειτο για διάπραξη ασήμαντων αδικημάτων (απλές επιπλήξεις, χαμηλά χρηματικά πρόστιμα ως 50 δραχμές), από τη γραμματεία των εκκλησιαστικών για σημαντικότερες ποινές (χρηματικά πρόστιμα από 50 έως 500 δραχμές, σωματικός περιορισμός ως 6 εβδομάδες) και από τον βασιλιά όταν επρόκειτο για πολύ σοβαρές ποινές (καθαιρέσεις, αφορισμούς, μεγάλα χρηματικά πρόστιμα) (άρθρο 5 Διατάγματος). Τέλος, οι αιτήσεις της Συνόδου προς τις πολιτικές αρχές υλοποιούνταν μέσω της γραμματείας επί των εκκλησιαστικών (άρθρο 7 Διατάγματος)<sup>43</sup>.

---

<sup>43</sup>B. ΤΖΩΡΤΖΑΤΟΣ, *Η καταστατική*, σελ 85-87, Χ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, *Ιστορία*, σ 120.



## §6. Παρατηρήσεις για τον Θεσμό στο Πλαίσιο της Κανονικότητας

Ο διαχωρισμός των θεμάτων της Εκκλησίας σε εσωτερικά και σε εξωτερικά προκαλούσε έντονο ενδιαφέρον, για το κατά πόσο υπήρχε στους βυζαντινούς χρόνους και ήταν σύμφωνος με την ορθόδοξη παράδοση και τους ιερούς κανόνες. Από αναδρομή στους βυζαντινούς χρόνους διαφαίνεται ότι δεν υπήρξε κάποιο επίσημο νομικό κείμενο, στο οποίο να διαλαμβάνονταν η σχετική διάκριση. Ο βασιλέας ή ο αυτοκράτορας δεν ήταν κάποιο πρόσωπο έξω από την εκκλησία, αλλά μέλος της, υποκείμενος στις επιταγές των Ιερών Κανόνων<sup>44</sup>, υπό την προϋπόθεση ότι θα έμενε πιστός στην ορθόδοξη πίστη. Εξάλλου, ο καθ' οποιονδήποτε τρόπο διαχωρισμού των πραγμάτων της Εκκλησίας αντίκειται στη βασική ιδέα του χριστιανισμού που είναι η «ένωση», αυτή η απόλυτη σύνδεση των ανθρώπων με τον Θεό, άρα και μεταξύ τους. Σε μία άλλη ερμηνεία, η Εκκλησία, ως σύνολο των χριστιανών, συμβολίζει το Σώμα του Χριστού, με κεφαλή τον Ίδιο<sup>45</sup>. Στην εκκλησιαστική λοιπόν παράδοση δεν διαχωρίζονταν τα εσωτερικά από τα εξωτερικά εκκλησιαστικά ζητήματα κατά τους βυζαντινούς χρόνους και, σύμφωνα με το ορθόδοξο ιδεώδες, η βασιλεία με την ιεροσύνη όφειλαν να συνεργάζονται μεταξύ τους για το κοινό καλό. Στους βυζαντινούς μάλιστα χρόνους, οι Ιεροί Κανόνες είχαν τόση ισχύ όσο οι κρατικοί νόμοι, ενώ ακόμη οι νόμοι του Κράτους για εκκλησιαστικά ζητήματα γίνονταν δεκτοί από την Εκκλησία<sup>46</sup>.

Επίσης, επανειλημμένα τονίζονταν από τον Μάουρερ ότι το πρότυπο της Συνόδου ήταν η Ρωσική Σύνοδος, με περισσότερο όμως βαθμό ανεξαρτησίας. Η πρώτη διαφορά που επισημάνθηκε ήταν ότι στη ρωσική Σύνοδο συμμετείχαν υποχρεωτικά τρεις ιερείς, εκτός των τριών Αρχιερέων<sup>47</sup>, ενώ στη σύνοδο της Ελλάδος αυτό ήταν στη διακριτική ευχέρεια της κυβέρνησης<sup>48</sup>, γεγονός που δεν καθιστούσε την Εκκλησία περισσότερο ανεξάρτητη ούτε ήταν διαφορά ουσιαστική. Η δεύτερη διαφορά έγκειτο στο ότι στη ρωσική Σύνοδο ο βασιλικός επίτροπος είχε ψήφο αρνητική και μπορούσε να οδηγήσει στη μη λήψη αποφάσεων ενώ στην ελληνική όχι<sup>49</sup>. Όμως, στην ελληνική Σύνοδο δεν μπορούσε να γίνει οποιαδήποτε πράξη, δίχως την παρουσία του<sup>50</sup>. Οπότε, εάν ο επίτροπος δεν ήθελε να παρευρεθεί, καμία απόφαση δεν λαμβάνονταν. Επιπλέον, στη Ρωσία όλα τα μέλη έδιναν όρκο στον τσάρο. Και στην Ελλάδα συνέβαινε το ίδιο<sup>51</sup>. Η μόνη καιρία διαφορά που δεν επισημαίνονταν ήταν ότι η Σύνοδος στη Ρωσία υποτάσσονταν στον Τσάρο που ήταν ορθόδοξος ενώ στην Ελλάδα στον βασιλιά Όθωνα που ήταν καθολικός.

Επεκτείνοντας περαιτέρω το θέμα, δύναται να εξετασθεί ο τρόπος λειτουργίας της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου του νεοσύστατου ελληνικού κράτους, υπό το πρίσμα της συμφωνίας της με τους Ιερούς Κανόνες της ορθόδοξης εκκλησίας. Σαφέστατα ο Μάουρερ είχε επηρεασθεί από ξένα εκκλησιαστικά πρότυπα, κυρίως από το βουαρικό<sup>52</sup>, για να δημιουργήσει τους κανόνες της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου, παρά το γεγονός ότι ο ίδιος διατείνονταν ότι είχε χρησιμοποιήσει ως νομικό υπόβαθρο αυτό του ρωσικού προτύπου. Όμως, υπάρχει σχεδόν ακριβής αντιγραφή των άρθρων 10, που αναφέρεται στον καθορισμό των «εσωτερικών ζητημάτων», του 14 που

<sup>44</sup> ΑΓ. ΤΣΑΓΚΑΡΗ, *Η ιστορία*, σ 114.

<sup>45</sup> Κ.ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, *Τα σωζόμενα*, τ. Γ, σελ 60-62.

<sup>46</sup> Θ.ΣΤΡΑΓΚΑΣ, *Εκκλησίας*, σ 218.

<sup>47</sup> ΑΓ. ΤΣΑΓΚΑΡΗ, *Η ιστορία*, σ 119.

<sup>48</sup> Άρθρο 3 της Διακήρυξης.

<sup>49</sup> ΑΓ. ΤΣΑΓΚΑΡΗ, *Η ιστορία*, σ 120.

<sup>50</sup> Άρθρο 7 της Διακήρυξης.

<sup>51</sup> Άρθρο 8 της Διακήρυξης.

<sup>52</sup> Θ.ΦΑΡΜΑΚΙΔΗΣ, *Ο Συνοδικός τόμος η περί αλήθειας*, Τύποις Νικολάου Αγγελίδου, εν Αθήναις, 1852, σ 301.

αναφέρεται στα αντικείμενα συμμίκτου είδους και του 18, που αναφέρεται στα ζητήματα που πρέπει να διευθετούνται από την πολιτεία προς τα αντίστοιχα βαυαρικά άρθρα του Κονσιστορίου. Τα εν λόγω άρθρα δεν καθορίζουν τη δομή της συνόδου αλλά τη δικαιοδοσία της.<sup>53</sup>

Κύριο στοιχείο αντικανονικότητας του νομικού υποβάθρου, που στηρίχθηκε η έννοια της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου, σε σχέση με τα προβλεπόμενα από τους Ιερούς Κανόνες<sup>54</sup>, είναι ο αποκλεισμός της περιοδικής επαρχιακής Συνόδου όλων των επισκόπων της χώρας και η υποκατάστασή τους από μία ολιγομελή ομάδα.

Άλλο στοιχείο αντικανονικότητας, το οποίο απορρέει από την πρόβλεψη της προηγούμενης παραγράφου, είναι το συγκεντρωτικό σύστημα διοίκησης, με το οποίο μεταβιβάστηκε η αρμοδιότητα επίλυσης των περισσοτέρων εκκλησιαστικών ζητημάτων στη Σύνοδο, καθιστώντας τους επισκόπους στην κυριολεξία παρατηρητές, αφαιρώντας τους ουσιαστικά τα διοικητικά δικαιώματα. Όπως παρατηρεί ο Ανδρούτσος, «ο Επίσκοπος δεν έχει τι να επιτελέσει από τα ανατιθέμενα σε αυτόν έργα από τους κανόνες, διότι αυτά η εκμηδενίστηκαν τελείως ή εκολοβώθησαν από τους νόμους του Κράτους»<sup>55</sup>. Εστάλησαν στη Σύνοδο οδηγίες, με βάση τις οποίες οι Επίσκοποι έπρεπε να εκτελούν τα καθήκοντα τους προσωρινά έως την έκδοση του διατάγματος περί του Εκκλησιαστικού Οργανισμού<sup>56</sup>. Τέτοιος νόμος δεν εκδόθηκε. Οι Επίσκοποι αδυνατούσαν να πράξουν ακόμη και χειροτονίες ιερέων ή διακόνων δίχως την άδεια της Συνόδου<sup>57</sup>, ενώ και για τα απλά πειθαρχικά παραπτώματα δεν μπορούσαν να επιβάλλουν τις ανάλογες ποινές, στερούμενοι των στοιχειωδών δικαστικών αρμοδιοτήτων<sup>58</sup>. Τοιουτοτρόπως, οι Επίσκοποι ουσιαστικά απέκτησαν έναν ρόλο τοπικού αντιπροσώπου της Συνόδου, στο καθορισμένο εδαφικό διαμέρισμα. Είναι φανερό ότι παραβιάζονταν το όλο πνεύμα των Ιερών Κανόνων της ορθοδοξίας, οι οποίοι διαχρονικά έχουν αναγορεύσει την Επισκοπή σε βασικό συστατικό στοιχείο συγκρότησης της Εκκλησίας<sup>59</sup>.

Επίσης, η καθιέρωση βασιλικού επιτρόπου είναι ένα ακόμη στοιχείο αντικανονικότητας, καθώς ο επίτροπος, ως τοποτηρητής της κρατικής εξουσίας, έπρεπε να παρίσταται υποχρεωτικά σε κάθε σύσκεψη και να υπογράφει όλες τις αποφάσεις της Συνόδου, ενώ αν αρνούσαν την υπογραφή ουσιαστικά τις ακύρωνε. Είναι χαρακτηριστικό ότι η Σύνοδος δεν μπορούσε ούτε να συνεδριάσει ούτε να αποφασίσει μόνη της.

---

<sup>53</sup> Χ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, *Ιστορία*, σελ 105-107

<sup>54</sup> «Αλλ' η καθιδρυόμενη νυν διοικούσα Σύνοδος, ης τον πρόεδρον και τα μέλη έμελλε να διορίζη η κυβέρνησις, αντιβαίνει προφανώς ου μόνον προς τους ανωτέρω, αλλά και προς πάντας συλλήβδην τους κανόνας, τους διαγράφοντας την διοίκησιν της ορθοδόξου εκκλησίας», Χ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, *Ιστορία*, σ 74.

<sup>55</sup> Χ.ΑΝΔΡΟΥΣΟΣ, *Εκκλησία και Πολιτεία εξ' απόψεως Ορθοδόξου*, Έκδοση Εκκλησιαστικού κήρυκος, Εν Αθήναις, 1920, σ 77.

<sup>56</sup> Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, *Τα σωζόμενα*, τ. Β, σ 229.

<sup>57</sup> Άρθρο 4 του Διατάγματος περί του τρόπου εργασιών της Συνόδου.

<sup>58</sup> Άρθρο 5 και 6 του Διατάγματος.

<sup>59</sup> ΑΓ. ΤΣΑΓΚΑΡΗ, *Η ιστορία*, σ 134.

## §7. Οι Αντιδράσεις κατά του Νέου Εκκλησιαστικού Καθεστώτος

Ήταν αναμενόμενο να προκληθεί δυσαρέσκεια στους κόλπους της Εκκλησίας από την αντικανονικότητα του νεοσύστατου θεσμού της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου, κυρίως από το φόβο των μελών της Συνόδου για την κατοχύρωσή του και την έλλειψη του προσήκοντος σεβασμού της κρατικής εξουσίας στους ιερούς κανόνες, οι οποίοι διέπουν τον χριστιανικό βίο.<sup>60</sup> Οι Ιεροί Κανόνες στο κείμενο της Διακήρυξης ακροθιγώς αναφέρονται μόνο στο άρθρο 16 που αφορούσε στη μετάθεση παύση η έκπτωση αρχιερέων<sup>61</sup>. Η Σύνοδος, όταν ζητήθηκε να γνωματεύσει για τα άρθρα του «Σχεδίου Κανονισμού» που είχε προτείνει η επταμελής επιτροπή ώστε να γίνει νόμος του κράτους, επιδίωξε να προστεθεί στο δεύτερο άρθρο η φράση «σε όσα δεν αντιβαίνουν τους συνοδικούς κανόνες». Όμως, έλαβε την οργισμένη απάντηση ότι «δεν μπορεί να έχει αντιρρήσεις για ισχύοντα Βασιλικά Διατάγματα»<sup>62</sup>. Επίσης, ήταν πασιφανής η υποβάθμιση του ρόλου της, όπως διαλαμβάνονταν στο άρθρο 9 του «Βασιλικού Καταστατικού Διατάγματος Διακηρύξεως της Ανεξαρτησίας της Ελληνικής Εκκλησίας», όπου η συνοπτική φράση «πριν ζητηθή η έγκρισις της Κυβερνήσεως, δεν ημπορεί να κοινοποιηθή ουδέ να εκτελεσθεί καμμία συνοδική απόφασις»<sup>63</sup>, περιείχε την πεμπτούσια της νέας πραγματικότητας, ότι δηλαδή καμία πράξη της δεν είχε νόημα δίχως την έγκριση της κυβέρνησης.

Ακολούθησε σειρά εξόφθαλμων επεμβάσεων του Κράτους στα εκκλησιαστικά ζητήματα. Πρωτίστως, καταργήθηκε η οργάνωση της εκκλησιαστικής διοίκησης και ιδρύθηκαν αρχικά τόσες Επισκοπές όσες και οι Νομοί της χώρας, οι οποίες μετά από λίγο ανήλθαν στις σαράντα, όσες και οι Επαρχίες (ΦΕΚ 38/27-11-1833)<sup>64</sup>. Επιπλέον, αφαιρέθηκε η κυριότητα των Επισκοπών από τους αρχιερείς και επαναδιορίστηκαν αυτοί ως απλοί υπάλληλοι είτε σε άλλη Επισκοπή είτε στην ίδια, αλλά με διαφορετική ονομασία<sup>65</sup>.

Σοβαρές αντιδράσεις προκλήθηκαν από τη διάλυση μεγάλου αριθμού αντρικών και γυναικείων μοναστηριών, με αποτέλεσμα από τα 563 υφιστάμενα να παραμείνουν μόνο 155. Συγχρόνως, τα περιουσιακά στοιχεία των διαλυθέντων μονών αποδόθηκαν στο Κράτος<sup>66</sup>, προκαλώντας τεράστια κατακραυγή, αφού σημειώθηκαν και πολλές υπεξαίρέσεις από κρατικούς υπαλλήλους που έκαναν την καταγραφή των πράγματων που βρίσκονταν εντός τους (κοσμήματα ως αφιέρωμα σε εικόνες, ιερά σκεύη κ.α.)<sup>67</sup>.

<sup>60</sup> ΑΓ. ΤΣΑΓΚΑΡΗ, *Η ιστορία*, σ 139.

<sup>61</sup> Άρθρο 16 Διακήρυξης.

<sup>62</sup> Κ.ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, *Τα σωζόμενα*, τ. Β, σελ 200-207.

<sup>63</sup> Θ.ΣΤΡΑΓΚΑΣ, *Ιστορία*, σ 60.

<sup>64</sup> Β. ΤΖΩΡΤΖΑΤΟΣ, *Η καταστατική*, σελ 88-92, Κ.ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, *Τα σωζόμενα*, τ. Β, σ 217, Χ.ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, *Ιστορία*, σελ 124-125.

<sup>65</sup> Χ.ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, *Ιστορία*, σ 125.

<sup>66</sup> Κ.ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, *Τα σωζόμενα*, τ. Β, σελ 234-236.

<sup>67</sup> Χ.ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, *Ιστορία*, σελ 140-142.

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

### Η ΑΝΑΚΥΡΗΞΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΩΣ ΑΥΤΟΚΕΦΑΛΗΣ ΑΠΟ ΤΟ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΔΙΑΡΚΟΥΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΕΩΣ ΤΟ 1923

#### §8. Ο Πατριαρχικός και Συνοδικός Τόμος του 1850

Με αφορμή τα γεγονότα της 3<sup>ης</sup> Σεπτεμβρίου 1843, με τα οποία διατρανώθηκε η λαϊκή απαίτηση για ψήφιση Συντάγματος, τον Μάρτιο του επόμενου έτους διακηρύχθηκε το πρώτο Σύνταγμα της απελευθερωμένης Ελλάδος<sup>68</sup>. Στο υπό ψήφιση Σύνταγμα θα έπρεπε να περιληφθούν και οι σχετικές διατάξεις για τα θέματα της θρησκείας και για αυτό το σκοπό η Διαρκής Ιερά Σύνοδος συνεκλήθη σε συνέλευση προκειμένου να καταρτίσει σχετικό σχέδιο, ώστε να περιληφθεί στο Σύνταγμα. Συνέταξε λοιπόν «Γνώμη δέκα άρθρων»<sup>69</sup>, στα οποία διαφάνηκε έντονα η επιθυμία για συνταγματική κατοχύρωση των ιερών κανόνων, για αποκατάσταση της ενότητας με το Οικουμενικό Πατριαρχείο, ενώ υποβλήθηκαν και προτάσεις για τη σύνθεση της Ιεράς Συνόδου, στην οποία θα μετείχαν όλοι οι επίσκοποι αλληλοδιαδόχως με τη σειρά των πρεσβειών χειροτονίας. Τελικά, στο Σύνταγμα στο άρθρο 1, κατοχυρώθηκε ως επικρατούσα θρησκεία στην Ελλάδα η «Ανατολική Ορθόδοξη Εκκλησία του Χριστού» και προβλέφθηκε ότι όλες οι λοιπές αναγνωρισμένες θρησκείες θα ήταν ανεκτές. Στο άρθρο 2, θεσμοθετήθηκε ότι η Εκκλησία της Ελλάδος ήταν ενωμένη με το Οικουμενικό Πατριαρχείο και όλες τις ομόδοξες Εκκλησίες και θα τηρούσε όλους τους Αποστολικούς και Συνοδικούς Κανόνες και Ιερές Παραδόσεις, όπως επίσης θα ήταν Αυτοκέφαλη και θα διοικούνταν από Σύνοδο Αρχιερέων<sup>70</sup>. Κατοχυρώθηκε λοιπόν συνταγματικά το κύρος των Ιερών Κανόνων.

Τον Δεκέμβριο του 1849, απεβίωσε στην Κωνσταντινούπολη ο Έλληνας πρέσβης, Ιάκωβος Νερουλός και ο Πατριάρχης με τους Αρχιερείς της ενδημούσας συνόδου παρέστησαν στην κηδεία του. Η κυβέρνηση ήθελε να ευχαριστήσει για αυτή την κίνηση τον Πατριάρχη και να του απονεμίσει τον «Μέγα Σταυρό του Τάγματος του Σωτήρος». Η Ιερά Σύνοδος απέστειλε το παράσημο και επιστολή του προέδρου της, ελπίζοντας ότι ο Πατριάρχης θα έστελνε γραπτή ευχαριστήρια απάντηση προς τον πρόεδρο, αναγνωρίζοντας με αυτόν τον τρόπο την Ιερά Σύνοδο. Η επιδίωξη τους όμως δεν πραγματοποιήθηκε. Ο Πατριάρχης δέχθηκε το παράσημο, ευχαριστώντας προφορικά την Κυβέρνηση και επέστρεψε την επιστολή δηλώνοντας ότι «δεν αναγνωρίζει ούτε πρόεδρο ούτε την Σύνοδο διότι ποτέ δεν του ανακοινώθηκε η σύσταση της»<sup>71</sup>. Επειδή όμως, επιθυμούσαν διακαώς επίτευξη λύσης του ζητήματος, αποφασίσθηκε από την Διαρκή Ιερά Σύνοδο να απευθύνει αίτηση στην κυβέρνηση για να ανακοινώσει ο βασιλέας στο Πατριαρχείο τη «σύσταση της Συνόδου ως Υπέρτατης Εκκλησιαστικής Αρχής», η οποία είχε κατοχυρωθεί στο Σύνταγμα του 1844 (άρθρο 2). Επιπλέον, να δηλώσει ότι οι Αρχιερείς της Ελλάδος είναι πιστοί στα καθήκοντα τους και την ορθόδοξη πίστη και να ζητήσει από τον Πατριάρχη την επιδοκιμασία του, για όλα τα παραπάνω<sup>72</sup>. Η Κυβέρνηση όντως το έπραξε, στέλνοντας επιστολή στον

<sup>68</sup> [https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CF%8D%CE%BD%CF%84%CE%B1%CE%B3%CE%BC%CE%B1\\_%CF%84%CE%B7%CF%82\\_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%BF%CF%82\\_%CF%84%CE%BF%CF%85\\_1844](https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CF%8D%CE%BD%CF%84%CE%B1%CE%B3%CE%BC%CE%B1_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%BF%CF%82_%CF%84%CE%BF%CF%85_1844), κτηθέν 10/10/2021.

<sup>69</sup> Θ.ΣΤΡΑΓΚΑΣ, *Εκκλησίας*, σελ 146-147, Κ.ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, *Τα σωζόμενα*, τ. Β, σελ 492-493.

<sup>70</sup> Κ.ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, *Τα σωζόμενα*, τ. Β, σελ 495, Χ.ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, *Ιστορία*, σ 314.

<sup>71</sup> Χ.ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, *Ιστορία*, σ 351, Γ.Ι.ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Εκκλησιαστική ιστορία*, σ 245 ΑΓ. ΤΣΑΓΚΑΡΗ, *Η ιστορία*, σελ 170-171.

<sup>72</sup> Θ.ΣΤΡΑΓΚΑΣ, *Εκκλησίας*, σελ 168-169, Χ.ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, *Ιστορία*, σελ 352-353.

Πατριάρχη, αποδίδοντας του τον οφειλόμενο σεβασμό και ζητώντας να επιδοκιμάσει τον νόμο που προέβλεπε τη Σύνοδο και το άρθρο 2 του Συντάγματος που επικύρωσε τη σύσταση της, να την αναγνωρίσει και να την δεχτεί ως «εν Χριστώ αδελφή»<sup>73</sup>.

Ο Οικουμενικός Πατριάρχης συγκάλεσε Σύνοδο, για τη ρύθμιση του ζητήματος η οποία ονομάστηκε «Αγία και Μεγάλη» και, λόγω της σοβαρότητας του θέματος, προσκάλεσε πέντε πρώην Πατριάρχες της Κωνσταντινούπολης και τον Πατριάρχη Ιεροσολύμων. Η Σύνοδος πραγματοποίησε τέσσερις συνεδριάσεις, κατά τις οποίες αποφασίστηκε η ανακήρυξη σε Αυτοκέφαλη της Εκκλησίας της Ελλάδος και η θέσπιση των όρων της παραχώρησης του Αυτοκεφάλου<sup>74</sup>. Η Σύνοδος αναγνώρισε ότι οι εκκλησιαστικές επαρχίες του Βασιλείου της Ελλάδος έχασαν την ενότητα προς το Οικουμενικό Πατριαρχείο, λόγω πρόσκαιρων περιπετειών, όμως είχαν την ενότητα στη ορθόδοξη πίστη. Οπότε, ορίστηκε η Εκκλησία της Ελλάδος να είναι «κανονικώς αυτοκέφαλος» (ανακηρύχθηκε δηλαδή ως Αυτοκέφαλη) και να διοικείται από Διαρκή Σύνοδο, στην οποία θα συμμετείχαν Αρχιερείς αλληλοδιαδόχως κατά τα πρεσβεία της χειροτονίας, με πρόεδρο τον μητροπολίτη Αθηνών<sup>75</sup>. Η Ιερά Σύνοδος θα έπρεπε να μνημονεύεται από τους Αρχιερείς<sup>76</sup>. Επίσης, όφειλαν να μνημονεύουν στα Ιερά Δίπτυχα τον Οικουμενικό Πατριάρχη και τους τρεις λοιπούς Πατριάρχες, να παίρνουν το Άγιο Μύρο από το Οικουμενικό Πατριαρχείο και να αποστέλλουν συνοδικά γράμματα προς τον Οικουμενικό και τους λοιπούς Πατριάρχες<sup>77</sup>. Τα ζητήματα της εσωτερικής εκκλησιαστικής διοίκησης, όπως η εκλογή και οι χειροτονίες Αρχιερέων, οι γάμοι, τα διαζύγια, η εκπαίδευση του κλήρου και η διοίκηση μοναστηριών θα ρυθμιζόνταν από την Ιερά Σύνοδο, ενώ για σπουδαιότερα εκκλησιαστικά ζητήματα θα γίνονταν αναφορά στο Οικουμενικό Πατριαρχείο<sup>78</sup>. Η Μεγάλη Εκκλησία χορήγησε το Αυτοκέφαλο υπό την προϋπόθεση να τηρούνταν οι συγκεκριμένοι όροι.

<sup>73</sup> Κ.ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, *Τα σωζόμενα*, τ. Β, σελ 526-527, ΑΓ. ΤΣΑΓΚΑΡΗ, *Η ιστορία*, σελ 174.

<sup>74</sup> Γ.Ι.ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Εκκλησιαστική ιστορία*, σελ 245-246 ΑΓ. ΤΣΑΓΚΑΡΗ, *Η ιστορία*, σ 175.

<sup>75</sup> ...ωρίσαμεν τη δυνάμει του Παναγίου και Τελεταρχικού Πνεύματος, δια του παρόντος ΣΥΝΟΔΙΚΟΥ ΤΟΜΟΥ, ίνα η εν τω Βασιλείω της Ελλάδος Ορθόδοξος Εκκλησία, Αρχηγόν έχουσα και κεφαλήν, ως και πάσα η Καθολική και Ορθόδοξος Εκκλησία, τον Κύριον και Θεόν και Σωτήρα ημών Ιησούν Χριστόν, υπάρχη του λοιπού κανονικώς αυτοκέφαλος, υπερτάτην εκκλησιαστικήν αρχήν γνωρίζουσα Σύνοδον διαρκή, συνισταμένην εξ Αρχιερέων, προσκαλουμένων αλληλοδιαδόχως κατά τα πρεσβεία της χειροτονίας, Πρόεδρον έχουσαν τον κατά καιρόν Ιερώτατον Μητροπολίτην Αθηνών, και διοικούσαν τα της Εκκλησίας κατά τους θείους και ιερούς κανόνες ελευθέρως και ακωλύτως από πάσης κοσμικής επεμβάσεως. Ούτω δη και επί τούτοις καθισταμένην δια του παρόντος Συνοδικού Τόμου την Ιεράν εν Ελλάδι Σύνοδον, επιγινώσκομεν αυτήν, και ανακηρύττομεν πνευματικήν ημών αδελφήν, και πάσι τοις απανταχού ευσεβέσι και ορθοδόξοις τέκνοις της Μιάς, Αγίας, Καθολικής και Αποστολικής Εκκλησίας επισυνιστώμεν ως τοιαύτην του λοιπού αναγνωρίζεσθαι και μνημονεύεσθαι τω ονόματι «Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος»..

<sup>76</sup> ... του λοιπού μνημονεύηται υπό των εν Ελλάδι Αρχιερέων εν ταις ιδίαις επαρχίαις ιερουργούντων, του Προέδρου αυτής μνημονεύοντος πάσης Επισκοπής Ορθοδόξων...

<sup>77</sup> ... οφείλει η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος, μνημονεύειν εν τοις ιεροίς Διπτύχοις του τε κατά καιρόν Οικουμενικού Πατριάρχου και των λοιπών τριών Πατριαρχών κατά τάξιν, καθώς και πάσης Επισκοπής Ορθοδόξων λαμβάνει δε, οσάκις αν χρήξη και το άγιον μύρον παρά της Αγίας του Χριστού Μεγάλης Εκκλησίας... οφείλει επιστέλλειν τα αναγκαία συνοδικά γράμματα προς τε τον Οικουμενικόν και προς τους λοιπούς Πατριάρχας, καθώς και ούτοι αναγορευόμενοι το αυτό ποιήσουσιν...

<sup>78</sup> ... Τα δε προς την εσωτερικήν εκκλησιαστικήν διοίκησιν αφορώντα, οία φερ' ειπείν τα περί εκλογής και χειροτονίας Αρχιερέων, περί αριθμού αυτών και ονομασίας των θρόνων αυτών, περί χειροτονίας ιερέων και ιεροδιακόνων, περί γάμον και διαζυγίου, περί διοικήσεως Μοναστηρίων, περί ευταξίας και εκπαίδευσεως του ιερού Κλήρου, περί του κηρύγματος του θείου λόγου, περί αποδοκimasίας αντιθησκευτικών βιβλίων, ταύτα πάντα και τα τοιαύτα κανονισθήσονται παρά της Ιεράς Συνόδου δια συνοδικής πράξεως, μη αντιβαινούσης το παράπαν τοις ιεροίς κανόσι των αγίων και ιερών Συνόδων, και τοις πατροπαραδότοις εθίμοις, και ταις διατυπώσεσι της Ορθοδόξου Ανατολικής Εκκλησίας...(Ολόκληρο το κείμενο του Συνοδικού Τόμου βρίσκεται σε Θ.ΣΤΡΑΓΚΑΣ, *Εκκλησίας*, σελ 171-178)

Ήδη, με το άρθρο 2 του Συντάγματος του 1844, είχε ορισθεί η Εκκλησία της Ελλάδος ως Αυτοκέφαλη που διοικούνταν από Ιερά Σύνοδο Αρχιερέων. Επίσης, με τον Συνοδικό Τόμο η Εκκλησία ανακηρύχθηκε ως Αυτοκέφαλη. Η Αγία Σύνοδος της Κωνσταντινούπολης δεν ενέκρινε από την αρχή την αναγνώριση της Αυτοκεφαλίας από το Σύνταγμα, διότι δεν είχε γίνει με τρόπο κανονικό και για αυτό πρόσθεσε τη λέξη «κανονικώς». Έδωσε λοιπόν το Αυτοκέφαλο, σύμφωνα με τους Κανονικούς Κανόνες (μια Εκκλησία ανακηρύσσεται Αυτοκέφαλη από Οικουμενική Σύνοδο ή άλλο ισόβαθμο όργανο του οποίου οι αποφάσεις έχουν την ίδια ισχύ<sup>79</sup>)<sup>80</sup>. Στο συγκεκριμένο άρθρο δεν καθοριζόταν η μορφή της Ιεράς Συνόδου, οπότε η Αγία και Μεγάλη Σύνοδος καθόρισε με τον Συνοδικό Τόμο μια μορφή Συνόδου στην οποία θα συμμετείχαν όλοι οι Επίσκοποι, όπως όριζαν οι κανόνες που απαιτούσαν τη συμμετοχή όλων των Επισκόπων της επαρχίας σε Επαρχιακή Σύνοδο, αλληλοδιαδόχως σε μικρές ομάδες που θα καλούνταν κατά τα πρεσβεία της χειροτονίας τους, θα ήταν διαρκής (όπως όριζε το Σύνταγμα, στο άρθρο 2<sup>81</sup>) με μέλη Επισκόπους και Πρόεδρο τον Μητροπολίτη Αθηνών. Το Κράτος δεν θα επέλεγε πλέον τα μέλη της Συνόδου, όπως επίσης δεν θα υπήρχε βασιλικός επίτροπος. Επίσης, ο Συνοδικός Τόμος δεν έκανε αναφορά στη διάκριση των ζητημάτων σε εξωτερικά και εσωτερικά. Η Σύνοδος έως τότε υποτασσόταν για τα διοικητικά της ζητήματα στο κράτος. Ο Συνοδικός Τόμος έθεσε τη διοίκηση της συνόδου ελεύθερη και δίχως εμπόδια, «ελευθέρως και ακωλύτως», και με αυτόν τον τρόπο αποδεσμεύονταν από τον κρατικό μηχανισμό λήψεως αποφάσεων, όχι μόνο για τα πνευματικά αλλά και για τα διοικητικά ζητήματα της εκκλησίας<sup>82</sup>. Στην Ελλάδα, η αποκατάσταση των σχέσεων μεταξύ της εκκλησίας της Ελλάδος και του Οικουμενικού Πατριαρχείου είχε μεγάλη απήχηση τόσο στην εκκλησία και στον λαό όσο και στην πολιτική ηγεσία, οι οποίοι χαιρέτησαν το μεγαλύτερο πνευματικό γεγονός του Βασιλείου της Ελλάδος από την απελευθέρωσή της<sup>83</sup>.

---

<sup>79</sup> Σ.Ν.ΤΡΩΙΑΝΟΣ-Γ.ΠΟΥΛΗΣ, *Εκκλησιαστικό Δίκαιο*, σ 199.

<sup>80</sup> Γ.Ι.ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Εκκλησιαστική ιστορία*, σελ 245-246, ΑΓ. ΤΣΑΓΚΑΡΗ, *Η ιστορία*, σ 186.

<sup>81</sup> «διοικείται υπό Ιεράς Συνόδου Αρχιερέων».

<sup>82</sup> Χ.ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, *Ιστορία*, σ 360.

<sup>83</sup> Α.ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ, *Εκκλησιαστική*, σ 28.

## §9. Ο Νόμος ΣΑ΄ του 1852

Το Οικουμενικό Πατριαρχείο έδωσε στο Αυτοκέφαλο της Εκκλησίας της Ελλάδος κανονική οντότητα, η οποία έως τότε δεν υπήρχε. Το γεγονός όμως, ότι δεν είχε προηγηθεί κάποια συζήτηση με την ελληνική κυβέρνηση για τους όρους του Τόμου, παρά μόνο προσδιορίστηκαν αυτοί από το Πατριαρχείο, ενοχλούσε την ελληνική πλευρά<sup>84</sup>, παρόλο που τις αποφάσεις έλαβε η «Αγία και Μεγάλη Σύνοδος». Η ισχύς της, στη συνείδηση όλων, ήταν παρόμοια με των Οικουμενικών Συνόδων, των οποίων οι αποφάσεις γίνονταν αποδεκτές στο Βυζάντιο, ως κρατικοί νόμοι<sup>85</sup>. Τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους, το υπουργικό Συμβούλιο έστειλε ευχαριστήρια επιστολή στον Πατριάρχη, στην οποία ανέφερε ότι η Σύνοδος ήταν ήδη ανεξάρτητη στα πνευματικά ζητήματα<sup>86</sup>. Βέβαια, ο Τόμος όριζε ανεξαρτησία της Συνόδου και στα διοικητικά ζητήματα, πράγμα που όπως φάνηκε δεν ήθελε η κυβέρνηση. Ο Πατριάρχης απάντησε ότι επαινούσε τη «Διακήρυξη», εάν εξασφαλιζόνταν η ανεξαρτησία της Εκκλησίας, και προσπάθησε να περιορίσει την ανάμιξη της κυβέρνησης μόνο σε απλή επικύρωση των αποφάσεων<sup>87</sup>.

Το νομοσχέδιο υποβλήθηκε στη Βουλή τον Ιούνιο του 1852, ως «Νόμος Καταστατικός της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος», ώστε να μεταβληθούν οι διατάξεις για την Ιερά Σύνοδο και να περιληφθούν και οι όροι του Τόμου, οπότε και εγκρίθηκε. Επικυρώθηκε από το βασιλιά και δημοσιεύτηκε (Νόμος ΣΑ΄, ΦΕΚ 28/24-07-1852), μαζί με νόμο για τις επισκοπές και τους Επισκόπους (Νόμος Σ΄, ΦΕΚ 25/10-07-1852)<sup>88</sup>. Ο νόμος που αφορούσε στην (Διαρκή) Ιερά Σύνοδο όριζε ότι η Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδος είχε ως κεφαλή τον Ιησού και διοικούνταν από Αρχιερείς, τηρώντας τους Ιερούς Κανόνες και τις ιερές παραδόσεις (άρθρο Α). Όριζε ως ανώτατη αρχή της Διαρκή Σύνοδο που ονομάζονταν «Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος», με έδρα την Αθήνα και δική της σφραγίδα (άρθρο Β). Η Ιερά Σύνοδος αποτελούνταν από πέντε μέλη που ήταν Αρχιερείς, εκ των οποίων ένας πρόεδρος και τέσσερις σύνεδροι, καλούμενοι αλληλοδιαδόχως από την κυβέρνηση κατά την τάξη των πρεσβειών αρχιερωσύνης και με θητεία ενός έτους. Εάν η κυβέρνηση ήθελε μπορούσε να ανανεώσει τη θητεία τους, περιοριζόμενη μόνο σε δύο από αυτούς (άρθρο Γ)<sup>89</sup>. Τα μέλη της Συνόδου, πριν αναλάβουν τα καθήκοντά τους, διαβεβαίωναν την πίστη τους ενώπιον του βασιλέως. Οι γραμματείς ήταν κληρικοί που διορίζονταν από τον βασιλέα, με πρόταση του Υπουργείου Εξωτερικών, ενώ ο ίδιος διόριζε και τον βασιλικό επίτροπο, ο οποίος παρευρίσκονταν στις συνεδριάσεις υποχρεωτικώς (αν δεν παρευρισκόταν ήταν άκυρη η απόφαση), δίχως να έχει δικαίωμα ψήφου στις αποφάσεις. Όμως, έπρεπε να τις προσυπογράψει διότι διαφορετικά ήταν άκυρες. (άρθρα Δ, Ε, ΣΤ).

Συνεχίστηκε η διάκριση σε καθήκοντα εξωτερικά και εσωτερικά. Στα εσωτερικά ζητήματα η Σύνοδος ενεργούσε ανεξάρτητα από την κρατική εξουσία, ενώ στα εξωτερικά, επειδή είχαν σχέση με την πολιτεία και το κοινό καλό του λαού, έπρεπε να υπάρξει στις αποφάσεις έγκριση της κυβέρνησης (άρθρο Ζ). Τα εσωτερικά ζητήματα αναφέρονταν στο άρθρο Η και ήταν όμοια με

<sup>84</sup> ΑΓ. ΤΣΑΓΚΑΡΗ, *Η ιστορία*, σ 206.

<sup>85</sup> Ι.ΚΑΡΜΙΡΗΣ, *Οικουμενικά Σύνοδοι*, σ 689.

<sup>86</sup> Χ.ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, *Ιστορία*, σελ 372-373, Κ.ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, *Τα σωζόμενα*, τ. Β, σελ 563-564.

<sup>87</sup> Κ.ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, *Τα σωζόμενα*, τ. Β, σελ 566-567, Θ.ΣΤΡΑΓΚΑΣ, *Εκκλησίας*, σελ 193-195.

<sup>88</sup> Β. ΤΖΩΡΤΖΑΤΟΣ, *Η καταστατική*, σελ 93-116

<sup>89</sup> Όπως παρατηρεί ο Ανδρούτσος « Η διάταξις αυτή ασκεί ισχυροτάτην ροπήν επί το φρόνημα της Συνόδου, διότι ανοίγει την θύραν εις την κολακείαν και την υποτέλειαν, προάγουσα τους θέλοντας εκ των συνοδικών να παραμείνωσι και δεύτερον ή και τρίτον έτος να περιποιώνται τον Υπουργό των Εκκλησιαστικών, υποτασσόμενοι εις τας εισηγήσεις αυτού », Χ.ΑΝΔΡΟΥΣΟΣ, *Εκκλησία*, σελ 71-72.

αυτά του άρθρου 10 της Διακήρυξης και τα εξωτερικά αναφέρονταν στο άρθρο ΙΑ που αντιστοιχούσαν στα αντικείμενα «συμμίκτου είδους» που αναφέρονταν στη «Διακήρυξη». Επίσης, αναφέρονταν η μόνη περίπτωση σύγκλησης «Επαρχιακής Συνόδου όλων των Επισκόπων». Ορίζονταν λοιπόν ότι μπορούσε αυτή να συγκαλείται από την κυβέρνηση όταν κάποιος συνοδικός διέπρατταν κάποια παράβαση εκκλησιαστικής φύσεως, οπότε θα έπρεπε να δικασθούν από όλη την Ιεραρχία, όμως εάν η παράβαση σχετιζόταν με πολιτικά καθήκοντα η κρίση του παραβάτη θα γίνονταν από την κυβέρνηση (άρθρο ΙΓ). Η Ιερά Σύνοδος δίκασε για εκκλησιαστικά ζητήματα και επέβαλλε στους κληρικούς ποινές αργίας και σωματικού περιορισμού πάνω από δύο εβδομάδες ή καθαίρεσης, οι οποίες γίνονται εκτελεστές με έγκριση της πολιτείας. Επίσης, η ποινή του αφορισμού επιβάλλονταν στους κληρικούς και στους μοναχούς μόνο από τη Σύνοδο, δίχως έγκριση από την κυβέρνηση, ενώ σε περίπτωση επιβολής σε πολίτη, αυτή έπρεπε να εγκριθεί από την κυβέρνηση (άρθρα ΙΔ, ΙΕ). Η αλληλογραφία με τις κρατικές αρχές και με αυτές του εξωτερικού γίνονταν μέσω του Υπουργείου Εκκλησιαστικών (άρθρα ΙΘ, Κ). Επίσης, καθιερώθηκε η υποχρέωση όλων των κληρικών να μνημονεύουν τη Σύνοδο (άρθρο ΙΘ). Τέλος, η Σύνοδος μπορούσε να προβεί σε εκλογή νέων Επισκόπων ψηφίζοντας τρεις κληρικούς από τους οποίους ο βασιλιάς επέλεγε τον έναν (άρθρο Γ του νόμου Σ)<sup>90</sup>.

Η σχέση της Εκκλησίας με την Πολιτεία, με βάση τα δυο νομοθετήματα, παρουσιάζονταν μόνο φαινομενικά ότι διαπνέεται από το σύστημα της «νόμω κρατούσης πολιτείας», με βάση το οποίο η πολιτεία δεν αναμιγνύεται στα εσωτερικά ζητήματα της Εκκλησίας, παρά μόνο εποπτεύει στα ζητήματα της εξωτερικής διοίκησης<sup>91</sup>. Όμως, με βάση κάποιες διατάξεις φάνηκε ότι το σύστημα σχέσεων κατέστη εν τέλει «πολιτειοκρατικό», διότι με αυτές η Πολιτεία υπεισέρχονταν και στα εσωτερικά ζητήματα της Εκκλησίας και δεν ασκούσε εποπτεία μόνο, αλλά εξουσίαζε την εκκλησία, στερώντας της το δικαίωμα να ενεργεί μόνη της για εσωτερικά ζητήματά της. Αυτό φαίνεται από το γεγονός ότι ναι μεν δεν ορίζονταν πλέον ο βασιλιάς ως αρχηγός της Εκκλησίας, αλλά ορίζονταν τα μέλη της Συνόδου να δίνουν διαβεβαίωση στον βασιλέα (άρθρο Δ). Επίσης, μπορούσε η κυβέρνηση να ανανεώνει τη θητεία δύο μελών της Συνόδου για πολλά έτη (άρθρο Γ). Ο διορισμός του βασιλικού επιτρόπου και η προϋπόθεση εγκυρότητας των αποφάσεων της Συνόδου, από την παρουσία και την υπογραφή του, καθιστούσε εντονότερη την εποπτεία της κυβέρνησης. Τέλος, ήταν απαραίτητη και στις αποφάσεις για εσωτερικά ζητήματα της Εκκλησίας η έγκριση της Κυβερνήσεως με την υπογραφή του βασιλικού επιτρόπου<sup>92</sup>.

---

<sup>90</sup> Β. ΤΖΩΡΤΖΑΤΟΣ, *Η καταστατική*, σελ 106-110, Γ.Ι.ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Εκκλησιαστική ιστορία*, σ 248.

<sup>91</sup> Ι.Μ.ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Μαθήματα*, σ 112

<sup>92</sup> Χ.ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, *Ιστορία*, σελ 413, 415-416.



## §10. Οι Εξελίξεις από το 1850 έως το 1923

Όσο περνούσαν τα χρόνια, από το 1850 και μετά, διαφαίνονταν έντονα η ανάγκη κατοχύρωσης του Συνοδικού Τόμου, ως προς την κανονικότητα των όρων του. Η επεισοδιακή εκλογή του νέου Μητροπολίτη Αθηνών Γερμανού, ο οποίος είχε υποδειχθεί στα μέλη της Διαρκούς Συνόδου από την κυβέρνηση, ανάγκασε σε παραίτηση αριθμού μελών της Συνόδου<sup>93</sup> και απέδειξε ότι η ολιγομελής Διαρκής Σύνοδος ήταν αδύναμη μπροστά στην κοσμική εξουσία. Συγχρόνως, υπέδειξε την ανάγκη κατάργησής της και αντικατάστασής της από περιοδική Σύνοδο όλων των επισκόπων της χώρας. Μετά τους νικηφόρους για την Ελλάδα Α΄ και Β΄ Βαλκανικούς Πολέμους, ανέκυψε το θέμα της ένταξης των Μητροπόλεων των νέων εδαφών στην Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδος και έτσι οι Ιεράρχες ζήτησαν από την κυβέρνηση τη σύγκληση Συνόδου, για την αναθεώρηση της εκκλησιαστικής νομοθεσίας. Καθορίστηκε η σχετική επιτροπή, η οποία κατάρτισε το «Σχέδιο Νόμου της Ορθοδόξου Εκκλησίας της Ελλάδος», με το οποίο προβλέπονταν, πέρα από τη λειτουργία της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου, και η σύσταση ενός νέου θεσμού, της «Ιεραρχίας του Βασιλείου» ως της πλέον υψηλής (ύπατης) Εκκλησιαστικής Αρχής<sup>94</sup>. Σε σχέση με τον Συνοδικό Τόμο, το Σχέδιο Νόμου απαγόρευε την παράταση θητείας οποιουδήποτε συνέδρου, αύξαινε τη συνοδική τους θητεία από ένα σε δύο έτη και τον αριθμό των μελών από τέσσερα σε δώδεκα<sup>95</sup>.

Ήταν φανερό ότι με το νομοσχέδιο ενισχύονταν σημαντικά ο ρόλος της Εκκλησίας έναντι του Κράτους, το οποίο και δεν ενέκρινε το εγχείρημα. Αυτό επέσυρε τις έντονες διαμαρτυρίες των Ιεραρχών, οι οποίοι θεωρούσαν τη σύγκληση της Ιεραρχίας σε Οικουμενικές ή Τοπικές Συνόδους ως τον ακρογωνιαίο λίθο της απρόσκοπτης λειτουργίας της Εκκλησίας. Το 1915, κορυφώθηκε η αντιπαράθεση μεταξύ βασιλέα Κωνσταντίνου και Ελευθέριου Βενιζέλου, καταλήγοντας στον εθνικό διχασμό και στο σχηματισμό δεύτερης κυβέρνησης από τον Βενιζέλο στη Θεσσαλονίκη. Η Ιερά Σύνοδος αναθεμάτισε τον Βενιζέλο, όμως μετά την παραίτηση του βασιλιά, ο Βενιζέλος σχημάτισε νόμιμη κυβέρνηση στην Αθήνα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να εκδοθεί νομοθετικό διάταγμα «Περί Τροποποιήσεως του Καταστατικού της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος» (ΦΕΚ 137/11-07-1917), με σκοπό να συσταθεί εκκλησιαστικό δικαστήριο για να δικάσει τους επισκόπους που συμμετείχαν στον αναθεματισμό. Η Ιερά Σύνοδος που συμμετείχε στο ανάθεμα αντικαταστάθηκε από νέα αριστίνδην<sup>96</sup> Διαρκή Ιερά Σύνοδο. Η Σύνοδος επέβαλε την ποινή της καθάρσεως και έκπτωσης στα μέλη της προηγούμενης Συνόδου και απομάκρυνε τον Μητροπολίτη Αθηνών<sup>97</sup>. Το αίτημα επανήλθε σθεναρά από τον νέο Μητροπολίτη Αθηνών, ο οποίος απαίτησε από τον πρωθυπουργό, Ελευθέριο Βενιζέλο, την περιοδική Σύνοδο όλων των επισκόπων της χώρας, σύμφωνα με τους Κανόνες της Εκκλησίας, τους οποίους κατά τη γνώμη του έπρεπε να προστατεύει συνολικά το Σύνταγμα. Επιπλέον, τόνισε ότι «*υπάρχει η άποψη ότι οι δογματικοί μόνο Κανόνες προστατεύονται από το Σύνταγμα*», το οποίο δεν είναι ορθό, αφού το

<sup>93</sup> Θ.ΣΤΡΑΓΚΑΣ, *Εκκλησίας*, σ 422.

<sup>94</sup> Β.ΤΖΩΡΤΖΑΤΟΣ, *Η καταστατική*, σελ 388-390.

<sup>95</sup> ΑΓ.ΤΣΑΓΚΑΡΗ, *Η Ιστορία*, σ 267.

<sup>96</sup> Ο θεσμός της «αριστίνδην» Συνόδου είναι άγνωστος στην αρχαία εκκλησία. Βασική ιδέα αποτελεί η συγκρότηση της Συνόδου από τους άριστους Αρχιερείς της Ιεραρχίας και οτιδήποτε προέρχεται από τη Σύνοδο έχει τη σφραγίδα του άριστου. Η Σύνοδος πρέπει να συγκροτείται από Αρχιερείς της Ιεραρχίας. Χ.ΦΡΑΓΚΙΣΤΑΣ, *Συνταγματική δύναμις των κανόνων της εκκλησίας*, Θεσσαλονίκη, 1966, σ 45

<sup>97</sup> Γ.Ι.ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Εκκλησιαστική ιστορία*, σ 266.

Δόγμα για να ισχύει δεν είναι αναγκαίο να επικυρωθεί από το ελληνικό Σύνταγμα»<sup>98</sup>. Με την επάνοδο όμως του βασιλέως στην Ελλάδα αποκαταστάθηκε όλη η παλιά Ιερά Σύνοδος <sup>99</sup>.

---

<sup>98</sup> Θ.ΣΤΡΑΓΚΑΣ, *Κάτοπτρον σχέσεων αντιμαχομένων Εκκλησίας και Πολιτείας* : “κανόσι μενούσης και ισχύον κανόνων προβαλλούσης”, “νόμω κρατούσης και τήρησιν νόμων προστατούσης” 1817-1967, Αθήναι 1967, σ 49.

<sup>99</sup> Θ. ΣΤΡΑΓΚΑΣ, *Κάτοπτρον*, σ 51.

## §11. Ο Καταστατικός Νόμος του 1923

Η ιδέα της συγκρότησης Συνόδου της Ιεραρχίας κέρδιζε διαρκώς έδαφος στη συνείδηση της πλειοψηφίας των Αρχιερέων. Όμως, ο Μητροπολίτης Αθηνών ήταν υποστηρικτής του υπάρχοντος θεσμού. Τον Ιούλιο του 1922 με τον Νόμο 2891 (ΦΕΚ 124 Α/25-07-1922), όλες οι επισκοπές της χώρας ονομάστηκαν Μητροπόλεις και οι επίσκοποί τους Μητροπολίτες, ενώ ο Μητροπολίτης Αθηνών προσαγορεύθηκε «Μακαριώτατος, Υπέρτιμος και Έξαρχος πάσης Ελλάδος»<sup>100</sup>. Ο νέος Μητροπολίτης Αθηνών, Παπαδόπουλος Χρυσόστομος, μετά τις πολιτικές εξελίξεις που ακολούθησαν τη μικρασιατική καταστροφή (παραίτηση του βασιλιά Κωνσταντίνου), ήταν υπέρμαχος της δημιουργίας Επαρχιακής Συνόδου, όπου θα συμμετείχαν όλοι οι Αρχιερείς. Ο ίδιος έστειλε υπόμνημα στον Υπουργό Εκκλησιαστικών, ζητώντας την κατάργηση της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου, διότι σύμφωνα με τους κανόνες της εκκλησίας έπρεπε να διοικείται από όλη την Ιεραρχία της και να παυθεί η εξάρτηση της διοίκησης της από την πολιτεία και τις επεμβάσεις της<sup>101</sup>.

Τον Δεκέμβριο του 1923 δημοσιεύθηκε ο νέος Καταστατικός Νόμος της Αυτοκεφάλου Εκκλησίας της Ελλάδος (ΦΕΚ 387 Α/31-12-1923), αποτελούμενος από 83 άρθρα κατανεμημένα σε κεφάλαια. Με αυτόν τον νόμο καταργήθηκε η Διαρκής Ιερά Σύνοδος και ο όρος «Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος» δήλωνε πλέον τη Σύνοδο όλων των Αρχιερέων της Εκκλησίας της Ελλάδος, η οποία είχε ως πρόεδρο τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών (άρθρα 1 και 2). Η Σύνοδος θα συνερχόταν τακτικά μία φορά τον χρόνο, την 1<sup>η</sup> Οκτωβρίου, με διάρκεια συνεδριάσεων όλο τον μήνα και εκτάκτως όποτε υπήρχε ανάγκη συγκαλούνταν από τον πρόεδρο, κατόπιν εγκρίσεως της πολιτείας που παρεχόταν με βασιλικό διάταγμα (άρθρο 3). Τους υπόλοιπους μήνες, ο κάθε Αρχιερέας θα διοικούσε τη δική του επισκοπή όπως και ο Αρχιεπίσκοπος, ο οποίος όμως μπορούσε, για επείγοντα ζητήματα (μη διοικητικά) που αφορούσαν στο σύνολο της Εκκλησίας, να ενεργεί εν ονόματι της Συνόδου και να αναφέρει τις ενέργειές του στην επόμενη συνεδρίαση (άρθρο 15). Διατηρήθηκε ο θεσμός του βασιλικού επιτρόπου, ο οποίος ονομάστηκε Επίτροπος της Επικρατείας και συνέχισε να μην έχει δικαίωμα ψήφου, ενώ οι αποφάσεις ήταν έγκυρες ακόμη και εάν δεν παρίστατο στη συνεδρίαση της Συνόδου (άρθρα 4-5). Οι γραμματείς διορίζονταν μετά από πρόταση του Αρχιεπισκόπου (άρθρο 7). Πλέον, επιτράπη η αλληλογραφία της Συνόδου απευθείας (δίχως τη μεσολάβηση του Υπουργείου Εκκλησιαστικών όπως γινόταν) με τις εγχώριες κρατικές αρχές, ενώ με τις εκκλησίες του εξωτερικού διατηρήθηκε η αλληλογραφία μέσω του Υπουργείου (άρθρο 12)<sup>102</sup>. Η Σύνοδος αποφάσιζε για όλα τα ζητήματα πίστης και λατρείας, εκκλησιαστικής πειθαρχίας και διοίκησης της Εκκλησίας. Ασκούσε έλεγχο στις πράξεις των Αρχιερέων, καθόριζε τις σχέσεις με ετερόδοξες Εκκλησίες, ίδρυε εκκλησιαστικές σχολές, ενέκρινε τα βιβλία θρησκευτικών των σχολείων και επαγρυπνούσε για την επιμόρφωση του κλήρου και το βίο του πληρώματος της Εκκλησίας, σύμφωνα με τη διδάγματα της ορθόδοξης πίστης. Τέλος, εξέδιδε επίσημο Δελτίο, στο οποίο δημοσιεύονταν εγκύκλιοι και αποφάσεις της (άρθρο 10).

<sup>100</sup> Β.ΤΖΩΡΤΖΑΤΟΣ, *Η καταστατική*, σελ 104, υποσημείωση 2, Γ.Ι.ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Εκκλησιαστική ιστορία*, σ 266.

<sup>101</sup> «...Οι νόμοι δε ούτοι εξαρτώντες την διοίκησην της Εκκλησίας παρά της Πολιτείας επιτρέπουσι τας επεμβάσεις κατά τοιούτον σκανδαλώδη πολλάκις τρόπον, ώστε να καθιστώσι την Εκκλησίαν όργανον της εκάστοτε πολιτικής μερίδος... Πρέπει προπαντός να καταργηθή η κατά ξένα πρότυπα υφιστάμενη Διοικούσα Σύνοδος...» Χ.ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, *Η ανάγκη ριζικής μεταβολής εν τη διοικήσει της Εκκλησίας*, Περιοδικό «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», έτος Α' (1923), σελ 229-230.

<sup>102</sup> Β.ΤΖΩΡΤΖΑΤΟΣ, *Η καταστατική*, σελ 124-130, Γ.Ι.ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Εκκλησιαστική ιστορία*, σ 268.

Η Μητρόπολη Αθηνών ανυψώθηκε σε Αρχιεπισκοπή και δόθηκε στον Μητροπολίτη Αθηνών ο τίτλος του «Μακαριώτατου Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος», που ισχύει έως τις μέρες μας (άρθρο 16-18). Εάν χήρευε αρχιερατικός θρόνος η πλήρωση του θα γίνονταν είτε με χειροτονία είτε με μετάθεση. Η εκλογή νέων αρχιερέων θα διενεργούνταν από όλη την Σύνοδο στην επόμενη τακτική ή έκτακτη συνέλευση της ιεραρχίας. Όσον αφορούσε στον επισκοπικό θρόνο των Αθηνών, θα συγκαλούνταν έκτακτη Σύνοδος για την πλήρωση της, την 40<sup>η</sup> ημέρα από την χηρεία (άρθρα 23-25). Το Κράτος δεν επενέβαινε στην εκλογή Αρχιερέων, αλλά μπορούσε ο Υπουργός Εκκλησιαστικών να διαγράψει τους μισούς υποψήφιους από τον κατάλογο εκλογίμων (άρθρο 22)<sup>103</sup>. Με τον παραπάνω νόμο λοιπόν, το διοικητικό σύστημα της Διαρκούς Συνόδου που υπήρχε για πάνω από ενενήντα έτη (από το 1833 έως το 1923) καταργήθηκε. Όμως, η διάρκεια αυτού του καθεστώτος δεν ήταν μεγάλη<sup>104</sup>.

Ο συγκεκριμένος νόμος θεωρήθηκε επιτυχής, διότι η Εκκλησία αποδεσμεύθηκε από την Πολιτεία, η οποία συνέχισε να ασκεί μια σκιάδη εποπτεία, δεν επικρατούσε πλέον ο συγκεντρωτισμός, αποδυναμώθηκε ο βασιλικός επίτροπος και οι Επίσκοποι εκλέγονταν πλέον από τη Σύνοδο. Τα μειονεκτήματά του ήταν ότι η Σύνοδος θα συνερχόταν τακτικώς μία μόνο φορά κάθε έτος, με αποτέλεσμα το υπόλοιπο έτος να παραμένει η εκκλησία ακέφαλη ως προς τη διοίκησή της και συνεπώς, ως πολυπληθής σχηματισμός, θα ήταν δυσκίνητη στη λήψη αποφάσεων<sup>105</sup>. Για τους μήνες του έτους που δεν συνεδρίαζε η Σύνοδος της Ιεραρχίας, το βάρος της εκτελεστικής εξουσίας είχε μόνο ο Αρχιεπίσκοπος που έπρεπε να μεριμνά για όλα τα ζητήματα της Εκκλησίας, με ταυτόχρονη υποχρέωση της διοίκησης της Αρχιεπισκοπής Αθηνών<sup>106</sup>. Η Ιερά Σύνοδος της Ιεραρχίας όμως εξέφρασε, με εγκύκλιο την πρωτοχρονιά του 1924, την πλήρη ικανοποίησή της για την αποκατάσταση της κανονικής διοίκησης και λειτουργίας της Εκκλησίας<sup>107</sup>.

---

<sup>103</sup> Β.ΤΖΩΡΤΖΑΤΟΣ, *Η καταστατική*, σελ 131-135

<sup>104</sup> Χ.ΘΕΜΕΛΗΣ, Αρχιμανδρίτης, *Συνοπτική Ιστορία της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος επί τη 100<sup>η</sup> περιόδω των εργασιών αυτής*, περιοδικό ΕΚΚΛΗΣΙΑ, έτος ΛΑ (1954), σ 328.

<sup>105</sup> Κ.ΒΑΒΟΥΣΚΟΣ, *Εγχειρίδιον εκκλησιαστικού δικαίου*, Εκδόσεις Αφοί Π. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη Αθήνα, 1973, σελ 207-208.

<sup>106</sup> Γ.ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Ο θεσμός και ο καταρτισμός της Συνόδου εν τη Αυτοκεφάλω Εκκλησία της Ελλάδος*, Εκκλησιαστικόν περιοδικόν σύγγραμμα «Νέα Σιών», τόμος 24<sup>ος</sup>, έτος 21<sup>ον</sup>, εν Ιεροσολύμοις, 1929, σελ 178-179.

<sup>107</sup> Χ.ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ, Αρχιμανδρίτης, *Ο θεσμός και το έργον της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου εν τη Εκκλησία της Ελλάδος*, Περιοδικό «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», έτος ΜΘ (1972), σ 533.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ  
Η ΚΑΘΙΕΡΩΣΗ ΤΟΥ ΜΙΚΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ  
ΕΛΛΑΔΟΣ ΑΠΟ ΔΥΟ ΣΥΝΟΔΟΥΣ ΚΑΙ Η ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄  
ΤΟ ΜΙΚΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟ ΤΗΣ ΙΕΡΑΡΧΙΑΣ ΚΑΙ  
ΤΗ ΔΙΑΡΚΗ ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟ

§12. Ο Καταστατικός Νόμος του 1925

Με την επικράτηση του συστήματος του κοινοβουλευτισμού το επόμενο έτος και την αποχώρηση του βασιλιά, διαφαινόταν η ανάγκη ύπαρξης ενός διαρκούς κεντρικού διοικητικού οργάνου της Εκκλησίας, όπως ήταν η κυβέρνηση για το κράτος. Τα προβλήματα που αντιμετώπιζε η Εκκλησία ήταν πολλά και διαρκή και υπήρχε μόνο ένα όργανο, το οποίο συνερχόταν μια φορά το χρόνο. Έτσι το 1925, με το Ν.Δ. «Περί Συστάσεως Διαρκούς Ιεράς Συνόδου και περί Συμπληρώσεως και Τροποποιήσεως του Καταστατικού Νόμου της 31<sup>ης</sup> Δεκεμβρίου 1923 της Αυτοκεφάλου Εκκλησίας της Ελλάδος», εισήχθη πάλι ο θεσμός της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου, χωρίς να καταργηθεί ο θεσμός της Ιεράς Συνόδου της Ιεραρχίας<sup>108</sup>.

Σύμφωνα με αυτό, συστάθηκε Διαρκής Ιερά Σύνοδος, η οποία εκπροσωπούσε την Ιερά Σύνοδο της Ιεραρχίας, η οποία ήταν η Ανώτατη Εκκλησιαστική Αρχή. Αποτελούνταν από επτά αρχιερείς, που καλούνταν κάθε έτος από την κυβέρνηση κατά την τάξη των πρεσβειών της Αρχιερωσύνης, και τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών ως πρόεδρο. Εκπροσωπούσε σε όλες τις περιπτώσεις την Σύνοδο της Ιεραρχίας εκτός από την άσκηση ύπατης δικαστικής εξουσίας που συνέχισε να ανήκει στη Σύνοδο της Ιεραρχίας και αφορούσε σε αδικήματα εκκλησιαστικής φύσεως του προέδρου και των συνέδρων, τα οποία δικάζε η Ιερά Σύνοδος, και σε άλλες περιπτώσεις που θα ορίζονταν με διάταγμα στο μέλλον (άρθρο 1 και 2). Διορίζονταν επιτροπος της επικρατείας (αντί του βασιλικού επιτρόπου) στη Διαρκή Σύνοδο, ο οποίος ήταν ο ίδιος και στη Σύνοδο της Ιεραρχίας και παρευρίσκονταν στις συνεδριάσεις, δίχως δικαίωμα ψήφου. Η άρνηση της υπογραφής του στις αποφάσεις και η μη παρουσία του δεν επέφερε ακυρότητα τους για ζητήματα πίστεως και λατρείας. Για ζητήματα διοικητικής φύσεως η παρουσία του επιτρόπου ήταν απαραίτητη (άρθρο 4). Η εκλογή του Αρχιεπισκόπου και των Μητροπολιτών πραγματοποιούνταν από τη Διαρκή Ιερά Σύνοδο, σύμφωνα με τις διαδικασίες των νόμων Σ΄ και ΣΑ΄ του 1852 (η Διαρκής Ιερά Σύνοδος για την εκλογή Μητροπολίτη εκλέγει τρεις υποψηφίους, από τους οποίους επιλέγει τον ένα η κυβέρνηση). Ο Αρχιεπίσκοπος εκλέγονταν από τα μέλη της Διαρκούς Συνόδου και έξι αρχιερείς κατά τα πρεσβεία της χειροτονίας τους, οι οποίοι είχαν διοικήσει Επισκοπή για πέντε έτη (άρθρο 7). Η Διαρκής Ιερά Σύνοδος κατέστη πλέον το μοναδικό δευτεροβάθμιο εκκλησιαστικό δικαστήριο (άρθρο 5). Διατηρήθηκαν οι γενικές διατάξεις του προηγούμενου νόμου, όπου όμως αναφέρονταν η ορολογία «Ιερά Σύνοδος» πλέον εννοούνταν η Διαρκής Ιερά Σύνοδος (άρθρο 6). Η συνοδική περίοδος εκκινούσε την 1<sup>η</sup> Οκτωβρίου κάθε έτους<sup>109</sup>. Η Διαρκής Ιερά Σύνοδος λοιπόν ανέλαβε όλες σχεδόν τις αρμοδιότητες και καθήκοντα της Συνόδου της Ιεραρχίας.

<sup>108</sup> ΑΓ.ΤΣΑΓΚΑΡΗ, *Η Ιστορία*, σελ 285-287.

<sup>109</sup> Β.ΤΖΩΡΤΖΑΤΟΣ, *Η καταστατική*, σελ 157-160.

### §13. Τα Γεγονότα έως την Καθιέρωση του Μικτού Συστήματος

Οι Νέες Χώρες προσαρτήθηκαν στην ελληνική επικράτεια με τους νικηφόρους Βαλκανικούς Πολέμους και υπάγονταν στο Οικουμενικό Πατριαρχείο. Περιλαμβάνονταν σε αυτές η Ήπειρος, η Μακεδονία, η Θράκη και κάποια νησιά του βορείου Αιγαίου. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο, με την Πατριαρχική και Συνοδική Πράξη τον Σεπτέμβριο του 1928 (04/09/1928), ανέθεσε επιτροπικώς υπό δέκα όρους τη διοίκησή τους στην Εκκλησία της Ελλάδος. Ένας όρος ήταν η ισότιμη συμμετοχή των Μητροπολιτών των Νέων Χωρών στα όργανα διοίκησης της Εκκλησίας της Ελλάδος<sup>110</sup>.

Με τον Ν. 3615/1928 «Περί Εκκλησιαστικής Διοικήσεως των εν ταις Νέαις Χώραις της Ελλάδος Μητροπόλεων του Οικουμενικού Πατριαρχείου» (ΦΕΚ 120 Α/11-07-1928), οι Μητροπολίτες των νέων χωρών εξομοιώθηκαν σε όλα με τους Μητροπολίτες της Εκκλησίας της Ελλάδος, αναγνώριζαν ως διοικητική αρχή την Διαρκή Ιερά Σύνοδο και συμμετείχαν τόσο στη Σύνοδο της Ιεραρχίας (άρθρο 1 § α) όσο και στην Διαρκή Ιερά Σύνοδο, η οποία αποτελούνταν πλέον από εννιά μέλη, πέντε Αρχιερείς της Αυτοκεφάλου Εκκλησίας της Ελλάδος και τέσσερις Μητροπολίτες των Νέων Χωρών (άρθρο 1 § β), οι οποίοι καλούνταν αλληλοδιαδόχως κατά τα πρεσβεία της Αρχιερωσύνης, και είχε ως πρόεδρο τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών. Οι αποφάσεις λαμβάνονταν κατά πλειοψηφία και η Διαρκής Ιερά Σύνοδος βρισκόνταν σε απαρτία όταν ήταν παρόντα πέντε μέλη. Η συνοδική περίοδος εκκινούσε την 1<sup>η</sup> Οκτωβρίου κάθε έτους. Από τον συγκεκριμένο νόμο φαίνεται ότι γίνονταν διάκριση μεταξύ των δύο Συνόδων από το ίδιο το κράτος, παρόλο που η Ιερά Σύνοδος της Ιεραρχίας δεν είχε πλέον αρμοδιότητες<sup>111</sup>.

Το καθορισμένο από τον νόμο πλαίσιο δεν άφηνε γενικώς περιθώρια για εκκλησιαστικές ελευθερίες. Για αυτό τον λόγο η Διαρκής Ιερά Σύνοδος, επιδιώκοντας την κατάργηση του υφιστάμενου νόμου υπέβαλε στο Υπουργείο Παιδείας ένα σχέδιο Καταστατικού Χάρτη, με τον οποίο πρότεινε να υπάρχει η Ιερά Σύνοδος της Ιεραρχίας ως ανώτατη εκκλησιαστική αρχή και η Διαρκής Ιερά Σύνοδος να είναι ο αντιπρόσωπός της. Επίσης, πρότεινε την κατάργηση του κυβερνητικού επιτρόπου. Το σχέδιο δεν ευδοκίμησε. Η Διαρκής Ιερά Σύνοδος έκανε μια δεύτερη προσπάθεια συντάσσοντας και υποβάλλοντας στην κυβέρνηση δεύτερο σχέδιο Καταστατικού Χάρτη τον Ιούνιο του 1929, προβλέποντας πάλι την ύπαρξη των δύο Συνόδων και την αυτοδίκαιη σύγκληση της Ιεράς Συνόδου, την εκλογή των Αρχιερέων δίχως την ανάμιξη της πολιτείας και την κατάργηση του θεσμού του κυβερνητικού επιτρόπου το οποίο όμως, δεν ευδοδώθηκε<sup>112</sup>.

<sup>110</sup> Ι.ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Ιδιαίτερα εκκλησιαστικά καθεστώτα στην ελληνική επικράτεια*, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2<sup>η</sup> έκδοση, Αθήνα -Θεσσαλονίκη, 2017, σελ 48-49.

<sup>111</sup> Β.ΤΖΩΡΤΖΑΤΟΣ, *Η καταστατική*, σελ 163-164, Χ.ΘΕΜΕΛΗΣ, *Συνοπτική Ιστορία*, σελ 328-329, Γ.Ι.ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Εκκλησιαστική ιστορία*, σ 270.

<sup>112</sup> Χ.ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ, *Ο θεσμός*, σελ 568-569, Θ.ΣΤΡΑΓΚΑΣ, *Κάτοπτρον*, σελ 127-129.

#### §14. Η Καθιέρωση του Μικτού Συστήματος Διοικήσεως της Εκκλησίας

Στις 20 Ιουλίου δημοσιεύθηκε ο νέος Καταστατικός Νόμος (5187/1931) της Εκκλησίας<sup>113</sup>. Ήταν ο πρώτος Καταστατικός Νόμος, μετά την ενσωμάτωση των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών. Στο πρώτο άρθρο, η έως τότε Εκκλησία της Ελλάδος που περιλάμβανε την Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδος αποτελούνταν από τη Αυτοκέφαλη Εκκλησία και τις Μητροπόλεις των Νέων Χωρών, όπως όριζε ο Ν. 3615 του Ιουλίου 1928 και η Πατριαρχική και Συνοδική Πράξη του ίδιου έτους. Το σημαντικότερο ήταν το δεύτερο άρθρο, με το οποίο καθιερώνονταν η ύπαρξη πλέον δύο Συνόδων (μικτό σύστημα διοίκησης). Καθορίζονταν ως Ανώτατη Εκκλησιαστική Αρχή η Ιερά Σύνοδος της Ιεραρχίας της Εκκλησίας της Ελλάδος και, ως «αντιπρόσωπός της», η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος, ουσιαστικά η έως τότε ονομαζόμενη Διαρκής Ιερά Σύνοδος.

Όσον αφορούσε στις αρμοδιότητες της Ιεράς Συνόδου της Ιεραρχίας, αυτή αποφαινόταν για όλα τα εκκλησιαστικά ζητήματα, εξέλεγε τον Αρχιεπίσκοπο και κατάρτιζε το τριπρόσωπο για την εκλογή Μητροπολίτη, την τελική επιλογή του οποίου έκανε ο Υπουργός Παιδείας και Θρησκευμάτων (άρθρα 2, 10, 12). Συνέρχονταν σε τακτική συνεδρίαση την 1η Οκτωβρίου, κάθε τρία χρόνια αυτοδικαίως, και έκτακτη με πρόταση της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου ή με αίτηση του ενός τρίτου των Συνοδικών. Οι εργασίες της διαρκούσαν έναν μήνα. Ο πρόεδρος ήταν ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών (τον οποίο σε περίπτωση κωλύματος αναπλήρωνε ο έχων τα πρεσβεία της Αρχιερωσύνης συνοδικός) και μέλη όλοι οι εν ενεργεία Μητροπολίτες και οι αποφάσεις λαμβάνονταν με πλειοψηφία, ενώ στην περίπτωση ισοψηφίας υπερίσχυε η ψήφος του Αρχιεπισκόπου και προέδρου της. Όσον αφορούσε όμως ζητήματα μεγάλης σπουδαιότητας για την Εκκλησία, όπως και για την άσκηση κατ' οικονομίαν συγκατάβασης και επιείκειάς της, απαιτούνταν αυξημένη πλειοψηφία (2/3) για τη λήψη απόφασης. Όταν επρόκειτο για ζήτημα γενικής εκκλησιαστικής φύσεως μπορούσαν να κληθούν στις εργασίες της, με απόφασή της, οι Αρχιερείς που δεν ήταν εν ενεργεία οι οποίοι δικαιούνταν να λάβουν μέρος στη λήψη απόφασης με ψήφο. Η έννοια της ορολογίας «γενική εκκλησιαστική φύση» ανήκει στις «ακαθόριστες έννοιες», οι οποίες έχουν σχέση με την άσκηση διακριτικής εξουσίας από τη διοίκηση και υπάγεται στον έλεγχο του ΣτΕ, εάν με την πράξη ρυθμίζεται θέμα στο οποίο έχει αρμοδιότητα καταρχήν<sup>114</sup>. Βρίσκονταν σε απαρτία όταν παρευρίσκονταν πάνω από τα μισά μέλη της ενώ, εάν δεν επιτυγχάνονταν αυτό σε διάστημα μιας εβδομάδος από τη σύγκλησή της, η συνέλευση ματαιώνονταν (άρθρο 3). Η Σύνοδος της Ιεραρχίας ρύθμιζε τα εσωτερικά ζητήματα και τα ζητήματα διοίκησης της Εκκλησίας. Λάμβανε αποφάσεις για τη συγχώνευση Μητροπόλεων και για τον καθορισμό των ορίων τους. Επίσης, ρύθμιζε τις σχέσεις με τις ετερόδοξες εκκλησίες, γνωμοδοτούσε για την καταλληλότητα των βιβλίων θρησκευτικών, εξέδιδε δελτίο που δημοσιεύονταν οι εγκύκλιοι και οι αποφάσεις της και λάμβανε τα απαιτούμενα μέτρα, σχετικά με τυχόν αντιθρησκευτικές ενέργειες (άρθρο 23 )<sup>115</sup>.

Όσον αφορούσε στις αρμοδιότητες της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας, αυτή ενεργούσε ως εκπρόσωπος της Ιεράς Συνόδου της Ιεραρχίας και αποτελούνταν από εννέα μέλη, τέσσερις εν ενεργεία Αρχιερείς της Αυτοκεφάλου Εκκλησίας της Ελλάδος και τέσσερις εν ενεργεία Αρχιερείς των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών, λαμβανόμενων κατά τη σειρά των πρεσβειών της Αρχιερωσύνης, με πρόεδρο τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών. Η συνοδική περίοδος ήταν ετήσια και

<sup>113</sup> ΦΕΚ 255 Α' /20-07-1931.

<sup>114</sup> Σ.Ν.ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Η οργάνωσις της εκκλησίας της Ελλάδος*, Αθήναι, 1973, σελ 19-20.

<sup>115</sup> Β.ΤΖΩΡΤΖΑΤΟΣ, *Η καταστατική*, σελ 166-167, 172-173,180.

ξεκινούσε την 1<sup>η</sup> Οκτωβρίου κάθε χρόνο. Οι αποφάσεις λαμβάνονταν με πλειοψηφία και βρίσκονταν σε απαρτία, όταν παρευρίσκονταν περισσότερα μέλη από όσα απουσίαζαν. Όταν κάποιος Αρχιερέας δεν μπορούσε να αντεπεξέλθει στα καθήκοντά του, λόγω ασθένειας, και παραιτούνταν από Συνοδικός, τότε καλούνταν ο επόμενος κατά τα πρεσβεία της ιερωσύνης (άρθρο 4). Επίσης, ορίζονταν ότι η Διαρκής Ιερά Σύνοδος, ως διαρκές όργανο, ασκούσε τη διοικητική εξουσία στην Εκκλησία σύμφωνα με τους Ιερούς Κανόνες και γνωμοδοτούσε για τα προς ψήφιση νομοσχέδια που αφορούσαν σε ζητήματα εκκλησιαστικού περιεχομένου (άρθρο 5). Ακόμη, κατήρτιζε τους καταλόγους των προς Αρχιερατεία εκλογίμων (άρθρο 9). Τέλος, διορίζονταν Επίτροπος της Επικρατείας που παρίστατο στις συνεδριάσεις της όπως και στις συνεδριάσεις της Ιεράς Συνόδου της Ιεραρχίας, δίχως δικαίωμα ψήφου και εξέφραζε την άποψή του για όλα τα ζητήματα που συζητούνταν, εκτός από ζητήματα πίστης και λατρείας. Οι αποφάσεις όμως ήταν έγκυρες ακόμη κι αν δεν παρίστατο, αρκεί να είχε προσκληθεί (άρθρο 6). Τέλος, οι Αρχιερείς που δεν μπορούσαν να ασκήσουν πλέον τα καθήκοντά τους, λόγω κάποιας νόσου ή γήρατος, μπορούσαν να υποβάλουν στην Διαρκή Ιερά Σύνοδο την παραίτησή τους. Η Σύνοδος αποφαινόταν, έχοντας τη δυνατότητα να αποφασίζει, αυτεπαγγέλτως αλλά με απόλυτη πλειοψηφία, σχετικά με την ανικανότητα κάποιου Αρχιερέα να ασκήσει τα ιερατικά του καθήκοντα λόγω νόσου ή γήρατος, μετά από γνωμάτευση τριών ιατρών (άρθρο 17)<sup>116</sup>.

Το αίτημα της Ιεραρχίας για αυτεπάγγελτη σύγκλησή της, ως Ανώτατης Εκκλησιαστικής Αρχής, ικανοποιήθηκε διότι, με βάση τον συγκεκριμένο νόμο, ορίστηκε η αυτεπάγγελτη σύγκλησή της. Όσον αφορούσε στο αίτημα, για εκλογή Αρχιερέων από όλη την Ιεραρχία, ικανοποιήθηκε μόνον κατά το τμήμα που αφορούσε στην εκλογή Αρχιεπισκόπου, η οποία πραγματοποιούνταν από όλη την Ιεραρχία, ενώ την τελική επιλογή Μητροπολίτη μεταξύ τριών υποψηφίων έκανε ο Υπουργός Παιδείας. Το τρίτο αίτημα περί μη ύπαρξης πλέον του θεσμού του κυβερνητικού επιτρόπου δεν έγινε δεκτό και έτσι αυτός συνέχισε να υπάρχει. Μετά τη δημοσίευση του νέου Καταστατικού Νόμου, ο Αρχιεπίσκοπος ανακοίνωσε σε συνέλευση της Ιεραρχίας ότι «η θεμελιώδης αρχή του νέου Καταστατικού Νόμου ήταν η Εκκλησία, αυτοδιοικούμενη υπό την εποπτεία της Πολιτείας», εκφράζοντας την ικανοποίησή του, διότι το συγκεκριμένο πλαίσιο διέτρεχε το πνεύμα όλων των διατάξεων, με εξαίρεση τη διάταξη για εκλογή Μητροπολιτών από τον Υπουργό Παιδείας<sup>117</sup>.

Ο συγκεκριμένος νόμος τροποποιήθηκε με τον νόμο της 1<sup>ης</sup> Ιουνίου του επόμενου έτους (Ν. 5438/1932, ΦΕΚ 178 Α/01-06-1932). Ο εν λόγω νόμος αύξησε τα μέλη της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας (δηλαδή της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου) σε δεκατρία, έξι εν ενεργεία Αρχιερείς της Αυτοκεφάλου Εκκλησίας της Ελλάδος και έξι των Μητροπολιτών των Νέων Χωρών, οι οποίοι καλούνταν κατά τα πρεσβεία της Αρχιερωσύνης τους, με πρόεδρο τον Αρχιεπίσκοπο. Τους δύο αυτούς νόμους, του 1931 και του 1932 με τις τροποποιήσεις τους, κωδικοποίησε και ενοποίησε ο κωδικοποιημένος νόμος «Περί Κωδικοποίησης των περί Καταστατικού Νόμου της Αυτοκεφάλου Εκκλησίας της Ελλάδος Ισχυουσών Διατάξεων», που εκδόθηκε δύο μήνες μετά, την 17<sup>η</sup> Αυγούστου (Ν. 5438/1932, ΦΕΚ 265 Α/17-08-1932). Ο συγκεκριμένος νόμος διατήρησε τις δύο Συνόδους, κατέστησε την Διαρκή Ιερά Σύνοδο δεκατριαμελή, με πρόεδρο τον Αρχιεπίσκοπο, διατήρησε το θεσμό του Επιτρόπου της Επικρατείας και επανέλαβε δίχως τροποποιήσεις τις διατάξεις σχετικά με τη συνοδική θητεία, την παραίτηση κάποιου συνοδικού και την αντικατάστασή του<sup>118</sup>. Το γεγονός ότι εν τέλει δεν άλλαξε κάτι ιδιαίτερο με τον συγκεκριμένο

<sup>116</sup> Β.ΤΖΩΡΤΖΑΤΟΣ, *Η καταστατική*, σελ 168-169,177, Χ.ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ, *Ο θεσμός*, σ 569.

<sup>117</sup> Θ.ΣΤΡΑΓΚΑΣ, *Κάτοπτρον*, σ 203.

<sup>118</sup> Γ.Ι.ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Εκκλησιαστική ιστορία*, σελ 272-273.



νόμο έδωσε το έναυσμα για να ξεκινήσουν νέες διαμαρτυρίες της Εκκλησίας, διότι η Πολιτεία δεν έκανε νομοθετικά βήματα για να βοηθήσει τη χειραφέτησή της<sup>119</sup>. Παρόλα αυτά, ο νόμος του 1931 με τις τροποποιήσεις του είναι ένα σημαντικό νομοθέτημα για την εξέλιξη του συνοδικού συστήματος στην Εκκλησία της Ελλάδος, διότι καθιέρωσε την επικράτηση του μικτού συστήματος Συνόδων το οποίο συνεχίζει να ισχύει έως τις μέρες μας, χωρίς να έχει καταργηθεί από καμία Κυβέρνηση.

---

<sup>119</sup> Χ.ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ, *Ο θεσμός*, σ 570, Κ.ΒΑΒΟΥΣΚΟΣ, *Εγχειρίδιον*, σελ 210-211.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄  
ΟΙ ΣΥΝΟΔΟΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΣΤΑ ΤΑΡΑΓΜΕΝΑ ΧΡΟΝΙΑ  
ΤΟΥ Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑΣ

§15. Οι Σύνοδοι στη Διάρκεια της Μεταξικής Δικτατορίας

Στις 4 Αυγούστου 1936, επιβλήθηκε η δικτατορία του Ιωάννη Μεταξά. Με τη σύμφωνη γνώμη του βασιλιά Γεωργίου και με αφορμή την απεργία της επόμενης ημέρας<sup>120</sup>, ο Μεταξάς την προέταξε ως αφορμή προκειμένου να συγκαλέσει έκτακτο υπουργικό συμβούλιο. Στο τέλος του συμβουλίου, υπογράφηκε διάταγμα που προέβλεπε την επιβολή δικτατορίας και καταρτίστηκε και δημοσιεύθηκε νέος Καταστατικός Χάρτης της Εκκλησίας της Ελλάδος ως «Αναγκαστικός Νόμος υπ' αριθμόν 2170/1940 Περί Καταστατικού Νόμου της Εκκλησίας της Ελλάδος»<sup>121</sup>.

Στον συγκεκριμένο νόμο επαναλήφθηκε ο ορισμός της Εκκλησίας της Ελλάδος (άρθρο 1). Τα κυριότερα σημεία του, που αφορούσαν στην Ιερά Σύνοδο της Ιεραρχίας, ήταν:

α) Η Ιερά Σύνοδος της Ιεραρχίας ήταν η Ανώτατη Εποπεύουσα Εκκλησιαστική Αρχή της Εκκλησίας της Ελλάδος, συνερχόμενη όμως ανά πέντε έτη και όχι ανά τρία που καθόριζε ο προηγούμενος νόμος (άρθρα 2 και 3) και Ανώτατη Εκκλησιαστική Διοικητική Αρχή καθορίστηκε η Ιερά Σύνοδος (Διαρκής Ιερά Σύνοδος).

β) Η Ιερά Σύνοδος της Ιεραρχίας συνεδρίαζε τακτικά την 1<sup>η</sup> Οκτωβρίου ανά πέντε έτη αυτοδικαίως, με διάρκεια εργασιών ενός δεκαπενθημέρου, και εκτάκτως είτε μετά από πρόταση της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου είτε με αίτηση των μισών και ενός μελών της Ιεραρχίας που υπέβαλαν στην Ιερά Σύνοδο (Διαρκή Ιερά Σύνοδο).

γ) Πρόεδρος ήταν ο Αρχιεπίσκοπος και μπορούσαν να προσκληθούν και μη εν ενεργεία Αρχιερείς με δικαίωμα ψήφου στις εργασίες της (άρθρο 4). Τα μέλη της ήταν όλοι οι εν ενεργεία Αρχιερείς.

δ) Η Ιερά Σύνοδος της Ιεραρχίας επέπτευε για την τήρηση του πλαισίου της κανονικότητας των αποφάσεων της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου, ρύθμιζε τα ζητήματα επιμόρφωσης των ιερέων, καθόριζε τις σχέσεις με τις υπόλοιπες ορθόδοξες εκκλησίες και ετεροδόξους, μεριμνούσε για την θρησκευτική διαπαιδαγώγηση του λαού (άρθρο 4).

Με τον συγκεκριμένο νόμο διατηρήθηκε ο θεσμός του βασιλικού επιτρόπου, με τις ίδιες αρμοδιότητες, και η παρουσία του στις συνεδριάσεις των δύο Συνόδων (άρθρο 11)<sup>122</sup>.

Σε ό,τι αφορούσε στην Διαρκή Ιερά Σύνοδο, αυτή συνεδρίαζε την 1η Οκτωβρίου κάθε έτος με θητεία μονοετή και τα μέλη της περιορίστηκαν στα επτά (Αρχιεπίσκοπος Αθηνών, τρεις Μητροπολίτες από την Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδος και τρεις από τις Νέες Χώρες), οι οποίοι καλούνταν κατά τα πρεσβεία της Αρχιερωσύνης και με την προϋπόθεση ότι θα είχαν συμπληρωμένη τριετή θητεία ως Μητροπολίτες. Όποιος Μητροπολίτης είχε καταδικασθεί σε αργία με αμετάκλητη απόφαση, δεν μπορούσε να συμμετέχει στη Σύνοδο για τρία χρόνια από την έκδοση της απόφασης (άρθρα 2 και 5). Με τα δύο αυτά μέτρα, δηλαδή την αραίωση της συχνότητας πραγματοποίησης των συνελεύσεων της Ιεράς Συνόδου της Ιεραρχίας και την αύξηση των αρμοδιοτήτων της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου, επιδιώχθηκε, σε συνδυασμό με την απόσυρση της φράσεως «Η Διαρκής Ιερά Σύνοδος είναι εκπρόσωπος της Ιεράς Συνόδου της Ιεραρχίας» και την εγκαθίδρυσή της ως «Ανώτατης Εκκλησιαστικής Διοικητικής Αρχής», η απομείωση της σπουδαιότητας της Ιεράς Συνόδου της Ιεραρχίας. Σε περίπτωση κωλύματος του

<sup>120</sup> <https://www.sansimera.gr/articles/957/350>, *Η δικτατορία της 4<sup>ης</sup> Αυγούστου*, κτηθέν 16/10/2021

<sup>121</sup> ΦΕΚ 5 Α/04-01-1940.

<sup>122</sup> Β.ΤΖΩΡΤΖΑΤΟΥ, *Η καταστατική*, σελ 229-231.

προέδρου, αυτός αναπληρώνονταν όχι από τον αρχαιότερο Μητροπολίτη, αλλά από «Συνοδικό σύνεδρο καθοριζόμενο από τον πρόεδρο, κατά την αρχή κάθε συνοδικής περιόδου<sup>123</sup>». Επίσης, εάν κάποιος συνοδικός κατά τη διάρκεια μιας συνεδρίασης διαφωνούσε, δεν μπορούσε να φύγει από τη συνεδρίαση πριν τη λήξη της, διαφορετικά έχανε με απόφαση των υπολοίπων Αρχιερέων τη συνοδική του θέση (άρθρο 5). Οι κυριότερες αρμοδιότητες της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου ήταν:

- α) Εξέδιδε αποφάσεις για τα εσωτερικά θέματα της Εκκλησίας (πίστη, λατρεία, οργάνωση, πειθαρχία), σύμφωνα με τους Ιερούς Κανόνες και τους νόμους του Κράτους.
- β) Ασκούσε έλεγχο επί των πράξεων των Αρχιερέων και λοιπών οργάνων της Εκκλησίας.
- γ) Κατάρτιζε κατάλογο υποψήφιων για Αρχιερατεία.
- δ) Καθόριζε τις σχέσεις με τις ετερόδοξες Εκκλησίες σύμφωνα με τις αποφάσεις της Ιεραρχίας
- ε) Επαγρυπνούσε για την εκπαίδευση και ακριβή εκτέλεση των καθηκόντων του κλήρου, καθώς και την ενίσχυση της χριστιανικής αγωγής του λαού.
- ε) Ενέκρινε το περιεχόμενο των βιβλίων των θρησκευτικών της βασικής και μέσης εκπαίδευσης (άρθρο 7).
- στ) Αλληλογραφούσε με όλες τις αρχές του κράτους απευθείας, ενώ με τις εκτός του Κράτους Εκκλησίες και αρχές μέσω του Υπουργείου Εξωτερικών (άρθρο 10).
- ζ) Σε περίπτωση χηρεύουσας Μητρόπολης, η πλήρωσή της αποφασίζονταν από την Διαρκή Ιερά Σύνοδο σε απαρτία, με την εκλογή τριών υποψηφίων των οποίων τα ονόματα υποβάλλονταν στην κυβέρνηση, για τελική επιλογή ενός από αυτούς από τον βασιλιά. Ο κατάλογος των εκλογίμων καταρτιζόταν από την Διαρκή Ιερά Σύνοδο, με βάση προσοντολόγιο που είχε συνταχθεί (άρθρα 18 και 19).
- η) Εάν κάποιος Αρχιερέας απουσίαζε αδικαιολόγητα από τα καθήκοντά του δίχως άδεια της Συνόδου τιμωρούνταν από την Διαρκή Ιερά Σύνοδο, σε βαθμό να στερηθεί και τις αποδοχές του (άρθρο 31)<sup>124</sup>.
- θ) Τέλος, με βάση τον Ν. 1493/38 (ΦΕΚ 445 Α/03-12-1938), η εκλογή Αρχιεπισκόπου πραγματοποιούνταν από τον βασιλιά, μεταξύ τριών υποψηφίων που υποδείκνυε η Διαρκής Ιερά Σύνοδος (άρθρο 2 παρ 1 και 11) και όχι η Σύνοδος της Ιεραρχίας, όπως συνέβαινε έως τότε. Η ίδια διαδικασία εκλογής επαναλήφθηκε και στον νέο Καταστατικό Χάρτη (άρθρο 16 παρ 1 και 12)<sup>125</sup>.

Με τον Καταστατικό Νόμο του 1940, ουσιαστικά επήλθε μια υποδούλωση της Εκκλησίας απέναντι στην Πολιτεία, καθώς αυξήθηκαν οι αρμοδιότητες της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου και, σε συνδυασμό με τον μικρό αριθμό μελών της, αυτή κατέστη όργανο που το Κράτος μπορούσε με μεγαλύτερη ευκολία να ελέγχει. Ήταν όμως μια νίκη της Εκκλησίας, γιατί η πανίσχυρη δικτατορική κυβέρνηση δεν τόλμησε να καταργήσει τον θεσμό της Ιεράς Συνόδου της Ιεραρχίας<sup>126</sup>. Ο ίδιος ο βασιλικός επίτροπος προσπάθησε να πείσει τη Διαρκή Ιερά Σύνοδο ότι ο θεσμός της Ιεράς Συνόδου της Ιεραρχίας ήταν αντισυνταγματικός, διότι τόσο το Σύνταγμα (άρθρο 2) όσο και ο Συνοδικός Τόμος προέβλεπαν ότι η διοίκηση της Εκκλησίας θα ασκούνταν από ολιγομελή Διαρκή Σύνοδο<sup>127</sup>. Παρόλες όμως τις αντιξοότητες και πιέσεις, ο θεσμός της Συνόδου της Ιεραρχίας δεν έπαυσε να υπάρχει.

<sup>123</sup> Χ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ, *Ο θεσμός*, σ 570, Κ. ΒΑΒΟΥΣΚΟΣ, *Εγχειρίδιον*, σ 211.

<sup>124</sup> Β. ΤΖΩΡΤΖΑΤΟΣ, *Η καταστατική*, σελ 233-235, 245-247, 251.

<sup>125</sup> Β. ΤΖΩΡΤΖΑΤΟΣ, *Η καταστατική*, σελ 242, 244.

<sup>126</sup> Σ. ΜΥΛΩΝΑΣ, <https://www.pemptousia.gr/2017/08/i-diikisi-tis-ekklisias-epi-kiverniseos-ioanni-metaxa/>, κτηθέν 22/10/2021.

<sup>127</sup> Θ. ΣΤΡΑΓΚΑΣ, *Κάτοπτρον*, σελ 232-233.

## §16. Οι Σύνοδοι κατά τη Διάρκεια της Γερμανικής Κατοχής

Μετά τα λήξη της δικτατορίας του Μεταξά και την επιβολή της γερμανικής κατοχής στη χώρα, αποκαταστάθηκε ο Αρχιεπίσκοπος Δαμασκηνός στον θρόνο του (τον είχε καθαιρέσει η κυβέρνηση Μεταξά και είχε λάβει τη θέση του ο Χρυσάνθος) και πέτυχε τη δημοσίευση νέου νόμου που αφορούσε στα ζητήματα της εκκλησίας<sup>128</sup>. Ο Ν. 671/1943 δημοσιεύθηκε ως «Νόμος Περί Καταστατικού Χάρτη της Εκκλησίας της Ελλάδος»<sup>129</sup>.

Με τον συγκεκριμένο νόμο, επαναλήφθηκε στην αρχή (άρθρο 1) η έννοια της Εκκλησίας της Ελλάδος και το μικτό σύστημα των δύο Συνόδων (άρθρο 2), με την Ιερά Σύνοδο της Εκκλησίας της Ελλάδος (Ιερά Σύνοδος της Ιεραρχίας) και τη Διαρκή Ιερά Σύνοδο που την αντιπροσώπευε. Η Ιερά Σύνοδος της Ιεραρχίας, ως Ανώτατη Εκκλησιαστική Αρχή με πρόεδρο τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών, αποφαινόταν για κάθε ζήτημα που αφορούσε στην Εκκλησία. Συνέρχονταν ανά τριετία, την 1η Οκτωβρίου αυτοδικαίως και εκτάκτως είτε με αίτηση της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου είτε με αίτηση του 1/3 των Αρχιερέων και αφού εκδίδονταν σχετικό βασιλικό διάταγμα. Η διάρκεια των εργασιών της ήταν ένας μήνας. Η σύνοδος λάμβανε αποφάσεις με πλειοψηφία των παρόντων μελών και βρισκόνταν σε απαρτία όταν ήταν παρόντες περισσότεροι από τους μισούς εν ενεργεία Αρχιερείς. Όσον αφορούσε σε ζητήματα μεγάλης σπουδαιότητας για την Εκκλησία, όπως και για την άσκηση κατά την εκκλησιαστική οικονομία επιείκειας της Εκκλησίας, απαιτούνταν για τη λήψη απόφασης πλειοψηφία τριών τετάρτων των μελών όλης της Ιεραρχίας. Η Σύνοδος είχε τη δυνατότητα να καλέσει στις συνεδριάσεις της μη εν ενεργεία Αρχιερείς, οι οποίοι συμμετείχαν με δικαίωμα ψήφου στη λήψη αποφάσεων (άρθρο 3). Τέλος, η εκλογή Αρχιεπισκόπου πραγματοποιούνταν από τη Σύνοδο της Ιεραρχίας (άρθρο 15)<sup>130</sup>.

Με βάση τον προηγούμενο Καταστατικό Νόμο (2170/1940), η εκλογή Αρχιεπισκόπου πραγματοποιούνταν από τον βασιλιά, ο οποίος επέλεγε έναν από τους τρεις υποψηφίους που είχε προτείνει η Διαρκής Ιερά Σύνοδος, όπως επίσης και η επιλογή Μητροπολίτη. Όμως, πριν την ψήφιση του νέου νόμου, με το Ν. Δ. 585/1941 επανήλθε σε ισχύ (άρθρο 3) η διάταξη του προηγούμενου Καταστατικού Νόμου (άρθρο 10 Ν. 5438/32), που όριζε ότι η εκλογή Αρχιεπισκόπου γίνονταν από όλη τη Σύνοδο της Ιεραρχίας. Με βάση το συγκεκριμένο διάταγμα και η εκλογή Μητροπολίτη διενεργούνταν από τη Διαρκή Ιερά Σύνοδο που εξέλεγε έναν εκ των τριών υποψηφίων (άρθρο 4)<sup>131</sup>. Η συγκεκριμένη ρύθμιση περιλήφθηκε και στον νέο Καταστατικό Νόμο.

Η Διαρκής Ιερά Σύνοδος συνέχισε να αποτελεί διαρκές διοικητικό σώμα της Εκκλησίας που αντιπροσώπευε την Ιερά Σύνοδο της Ιεραρχίας. Αποτελούνταν από δεκατρία μέλη, δώδεκα συνολικά μητροπολίτες, έξι από την Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδος και έξι από τις Μητροπόλεις των Νέων Χωρών, που καλούνταν αλληλοδιαδόχως, με πρόεδρο τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών. Όταν απουσίαζε ή δεν μπορούσε να παραστεί, τον αναπλήρωνε ο Αρχιερέας που είχε τα πρεσβεία της Αρχιερωσύνης. Η Σύνοδος βρισκόνταν σε απαρτία όταν τα παρόντα μέλη ήταν περισσότερα από εκείνα που απουσίαζαν, η θητεία της ήταν μονοετής, ξεκινούσε την 1<sup>η</sup> Οκτωβρίου και απαιτούνταν απλή πλειοψηφία για τη λήψη απόφασης (άρθρο 4)<sup>132</sup>. Οι διατάξεις

<sup>128</sup> Γ.Ι.ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Εκκλησιαστική ιστορία*, σελ 291-292.

<sup>129</sup> ΦΕΚ 324 Α/27-09-1943.

<sup>130</sup> Β.ΤΖΩΡΤΖΑΤΟΣ, *Η καταστατική*, σελ 267-270, 279.

<sup>131</sup> ΦΕΚ 330/ 22-10-1941.

<sup>132</sup> Χ.ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ, *Ο θεσμός*, σ 571.

που αφορούσαν στην έκπτωση των μελών της Συνόδου δεν επαναλήφθηκαν στον συγκεκριμένο νόμο.

Η Διαρκής Ιερά Σύνοδος ασκούσε όλες τις εκκλησιαστικές διοικητικές εξουσίες (όντας το διαρκές διοικητικό όργανο της εκκλησίας) σύμφωνα πάντα με τους ιερούς κανόνες, τις παραδόσεις, τους νόμους και τις αποφάσεις της Ιεραρχίας και γνωμοδοτούσε για όλους τους εκκλησιαστικούς νόμους που ήταν υπό έκδοση (άρθρο 5). Επίσης, εξέδιδε διατάξεις που είχαν σχέση με ζητήματα πίστης, λατρείας, οργάνωσης και εσωτερικής διοίκησης της Εκκλησίας και διατηρούσε την ενότητα της πίστεως και την εκκλησιαστική κοινωνία με το Οικουμενικό Πατριαρχείο, όλα τα υπόλοιπα Πατριαρχεία και τις ορθόδοξες εκκλησίες. Καθόριζε τα ζητήματα που αφορούσαν τις σχέσεις με ετερόδοξους, ασκούσε έλεγχο στις πράξεις των Αρχιερέων, μεριμνούσε για την επιμόρφωση των κληρικών και τον χριστιανικό βίο του πληρώματος της εκκλησίας με πολλούς τρόπους (έκδοση θρησκευτικών βιβλίων, κήρυγμα του θείου λόγου). Κατήρτιζε τον κατάλογο των προς Αρχιερατεία εκλογίμων (τα απαιτούμενα προσόντα προς εγγραφή αναφέρονταν στο άρθρο 18) και εξέδιδε επίσημο δελτίο στο οποίο δημοσιεύονταν αποφάσεις, άρθρα και εγκύκλιοι. (άρθρο 6). Η αλληλογραφία γινόταν με όλες τις κρατικές αρχές απευθείας και με όλες τις εκκλησίες του εξωτερικού μέσω του Υπουργείου Εξωτερικών (άρθρο 9)<sup>133</sup>. Όσον αφορούσε στους υπαλλήλους του γραφείου της Ιεράς Συνόδου τους ασκούσε πειθαρχική δικαιοδοσία και τους χορηγούσε άδειες (άρθρο 10 §7,8). Η Σύνοδος χορηγούσε άδεια στους Αρχιερείς για να φύγουν από την επαρχία τους, ενώ όταν κάποιος απουσίαζε δίχως άδεια τιμωρούνταν από αυτή (άρθρο 29).

Επιπροσθέτως, διατηρήθηκε το δικαίωμα της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου να μπορεί να αποφασίζει αυτεπαγγέλτως για την ανικανότητα κάποιου Αρχιερέα να επιτελέσει τα καθήκοντά του, λόγω κάποιας νόσου ή γήρατος, με τη γνωμοδότηση τριών γιατρών, ενώ αν δεν παραιτούνταν μπορούσε να τον κηρύξει ανίκανο (άρθρο 37). Όλα τα μητροπολιτικά γραφεία είχαν συγκεκριμένες οργανικές θέσεις για υπαλλήλους, τις οποίες μπορεί να αυξήσει ή να μειώσει η Σύνοδος με πρόταση του Μητροπολίτη και με απόφασή της (άρθρο 40)<sup>134</sup>. Ο νόμος διατήρησε τον επίτροπο της επικρατείας και στις δύο Συνόδους, όπως συνέβαινε έως τότε, δίχως δικαίωμα ψήφου και δίχως επιρροή στις αποφάσεις εάν δεν ήταν παρών, αρκεί να είχε προσκληθεί (άρθρο 11)<sup>135</sup>.

Σημαντική θεωρείται η πρόβλεψη της εκλογής των νέων Μητροπολιτών από τη Διαρκή Ιερά Σύνοδο (άρθρο 17) και της εκλογής Αρχιεπισκόπου από τη Σύνοδο της Ιεραρχίας, διότι με αυτό τον τρόπο περιορίστηκε η επέμβαση της Πολιτείας στα εσωτερικά ζητήματα της Εκκλησίας και συγκεκριμένα στην εκλογή των Αρχιερέων, η οποία γινόταν πλέον δίχως ανάμιξη της Πολιτείας<sup>136</sup>. Η Διαρκής Ιερά Σύνοδος έπαιξε σημαντικό ρόλο στη ρύθμιση πολλών εκκλησιαστικών ζητημάτων, καθόσον η Πολιτεία εμπόδιζε την εκδήλωση της τάσης ανεξαρτησίας της Εκκλησίας από το Κράτος, η οποία με τον καιρό γινόταν εντονότερη<sup>137</sup>. Παρόλα αυτά, ο συγκεκριμένος νόμος ήταν από τους ευμενείς για την Εκκλησία διότι συνέβαλε στη μερική ανεξαρτησία της από την κηδεμονία της Πολιτείας<sup>138</sup>.

<sup>133</sup> Β.ΤΖΩΡΤΖΑΤΟΣ, *Η καταστατική*, σελ 271-273, Κ.ΒΑΒΟΥΣΚΟΣ, *Εγχειρίδιον*, σ 213.

<sup>134</sup> Β.ΤΖΩΡΤΖΑΤΟΣ, *Η καταστατική*, σελ 274-275, 288-293.

<sup>135</sup> Κ.ΒΑΒΟΥΣΚΟΣ, *Εγχειρίδιον*, σ 213.

<sup>136</sup> ΑΓ.ΤΣΑΓΚΑΡΗ, *Η Ιστορία*, σ 307.

<sup>137</sup> Χ.ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ, *Ο θεσμός*, σ 571.

<sup>138</sup> Κ.ΒΑΒΟΥΣΚΟΣ, *Εγχειρίδιον*, σελ 212. Με την συγκεκριμένη άποψη διαφώνησε ο Σ. Τρωιάνος διότι θεωρεί ότι ο συγκεκριμένος νόμος έθετε πολλούς περιορισμούς στην Εκκλησία, οι οποίοι ήρθαν από τον επόμενο

Ο Καταστατικός Νόμος του 1943 υπέστη τροποποιήσεις κατά καιρούς και ίσχυσε για δεκαέξι έτη. Οι κυριότερες υλοποιήθηκαν το επόμενο έτος με τον Ν. 1625/1944 (ΦΕΚ 154 Α /02-08-1944), ο οποίος καθόριζε ότι, λόγω του πολέμου και των δυσκολιών που επέφερε η Διαρκής Ιερά Σύνοδος, συγκροτούνταν από πενταμελή αντιπροσωπεία, αποτελούμενη από Μητροπολίτες που διέμεναν στην πρωτεύουσα. Έτσι δεν θα παρουσιάζονταν δυσχέρεια εκτέλεσης των συνοδικών καθηκόντων τους, υπό την πίεση να επιστρέφουν στις Μητροπόλεις τους. Η διάρκεια της συγκεκριμένης σύνθεσης παρατάθηκε έως το τέλος του πολέμου (Ν. 1692/1944 ΦΕΚ 180 Α/04-09-1944). Λίγο πριν τη λήξη του πολέμου, τον Ιούνιο του 1945, ο Αναθεωρητικός Νόμος 365/45 (ΦΕΚ 141 Α/06-06-1945) κατέστησε την Διαρκή Ιερά Σύνοδο «αριστίνδην», έως τον Σεπτέμβριο του επόμενου έτους.

Σημαντική τροποποίηση έγινε με το Διάταγμα «Περί Συνθέσεως, Συγκλήσεως, Λειτουργίας και Αρμοδιοτήτων της Ιεράς Συνόδου της Ιεραρχίας και της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου» (ΦΕΚ 272 Α/17-12-1959). Με αυτό επανακαθορίστηκε η σύγκληση της Ιεράς Συνόδου της Ιεραρχίας, την οποία αποτελούσαν οι Αρχιερείς που διοικούσαν Μητροπόλεις<sup>139</sup>, σε ετήσια βάση την 1<sup>η</sup> Οκτωβρίου (ενώ έως τότε πραγματοποιούνταν κάθε τρία έτη), καθώς και εκτάκτως, αν παρίστατο η ανάγκη με απόφαση της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου ή με αίτηση των μισών τουλάχιστον μελών της Ιεραρχίας. Η διάρκεια των εργασιών της ορίστηκε σε ένα δεκαπενθήμερο, με δυνατότητα παράτασης ενός μηνός (άρθρο 2). Όσον αφορά στη λήψη απόφασης για ζητήματα μεγάλης σπουδαιότητας και στην άσκηση εκκλησιαστικής οικονομίας η πλειοψηφία περιορίστηκε στα δύο τρίτα των μελών της Ιεραρχίας (άρθρο 3). Το ποσοστό αυτό υπολογίζεται επί των εν ενεργεία μελών χωρίς να λαμβάνονταν υπόψη στον υπολογισμό τυχόν κενές μητροπολιτικές θέσεις. Επίσης, αριθμός αρμοδιοτήτων της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου, που με τον τελευταίο Καταστατικό Χάρτη της είχαν εκχωρηθεί, ανατέθηκαν στην Ιερά Σύνοδο της Ιεραρχίας όπως η διατήρηση της ενότητας της πίστης και της κοινωνίας με το Οικουμενικό Πατριαρχείο και λοιπές ορθόδοξες εκκλησίες, η άσκηση της διοικητικής εξουσίας, η έκδοση διατάξεων για ζητήματα πίστης και λατρείας, ο καθορισμός των σχέσεων με ετερόδοξους, η γνωμάτευση για νόμους με εκκλησιαστικό περιεχόμενο και η κατάρτιση του καταλόγου προς Αρχιερατεία εκλογίμων (άρθρο 4). Ορίστηκε η εκλογή Αρχιεπισκόπου και Μητροπολιτών να γίνεται από τη Σύνοδο της Ιεραρχίας, ενώ όσον αφορούσε στον Αρχιεπίσκοπο σε τακτική ή έκτακτη συνέλευσή της (άρθρα 12, 15). Διατηρήθηκε ο θεσμός του κυβερνητικού επιτρόπου (επιτρόπου επικρατείας), με τα ίδια δικαιώματα δίχως δικαίωμα ψήφου στις συνεδριάσεις και των δύο Συνόδων (άρθρο 9). Η Διαρκής Ιερά Σύνοδος αποτελούνταν πλέον από εννέα μέλη, ενώ και οι δύο Σύνοδοι είχαν ως πρόεδρο τον Αρχιεπίσκοπο<sup>140</sup>. Το συγκεκριμένο διάταγμα προκάλεσε διαμαρτυρίες διότι δημοσιεύθηκε δίχως τη γνώμη των Ιεραρχών.

---

Καταστατικό Νόμο (126/69). Σ.Ν. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Η οργάνωσις*, σ 31, υποσημείωση (36).

<sup>139</sup> Ως εν ενεργεία Μητροπολίτες πρέπει να θεωρηθούν οι νομίμως εκλεγέντες, που έχουν χειροτονηθεί, αναγνωριστεί με βασιλικό διάταγμα (σήμερα προεδρικό) εφόσον δεν απέβαλαν οριστικά το θρόνο τους και δεν καταδικάστηκαν σε καθαίρεση από τον ιερατικό τους βαθμό. Α.ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΣ, *Ελληνικόν Εκκλησιαστικόν*, σ 166.

<sup>140</sup> Κ.ΒΑΒΟΥΣΚΟΣ, *Εγχειρίδιον*, σ 214, Β.ΤΖΩΡΤΖΑΤΟΣ, *Η καταστατική*, σελ 316-320, 328-333, Γ.Ι.ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Εκκλησιαστική ιστορία*, σ 294.

## §17. Οι Σύνοδοι στη Διάρκεια της Δικτατορίας του Γ. Παπαδόπουλου

Την 21η Απριλίου 1967, έγινε πραξικόπημα στη χώρα με αποτέλεσμα να εγκαθιδρυθεί δικτατορική κυβέρνηση επί μια επταετία έως το 1974, οπότε και αποκαταστάθηκε το δημοκρατικό πολίτευμα. Το 1967, συγκροτήθηκε εννιάμελής «αριστίνδην» Διαρκής Ιερά Σύνοδος, με τον υπ' αριθμόν 3/1967 Αναγκαστικό Νόμο «Περί Τροποποίησης και Συμπλήρωσης των του υπ' αριθμόν 671/1943 Νόμου Περί Καταστατικού Χάρτου της Εκκλησίας της Ελλάδος»<sup>141</sup>, με έναρξη λειτουργίας της έως 30 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους και με δυνατότητα παράτασης για μια επιπλέον συνοδική περίοδο (άρθρο 1 παράγραφος 2), πράγμα το οποίο συνέβη<sup>142</sup>. Η Αρχιεπισκοπή Αθηνών κηρύχθηκε σε χηρεία από τη δημοσίευσή του (άρθρο 3 παράγραφος 2). Επανήλθε στις αρμοδιότητες της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου η εκλογή Αρχιεπισκόπου και Μητροπολιτών (άρθρο 2 παράγραφος 1), με βάση το άρθρο 2 του Αναγκαστικού Νόμου 1493/1938 (ίσχυε επί δικτατορίας Μεταξά). Σύμφωνα με τον νόμο, καταρτίζονταν τριπρόσωπη λίστα από τη Διαρκή Ιερά Σύνοδο και την τελική επιλογή έκανε ο βασιλιάς. Σημαντικό νέο στοιχείο ήταν η κατάργηση του θεσμού του κυβερνητικού επιτρόπου και η αντικατάστασή του με τον Γενικό Διευθυντή Θρησκευμάτων του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων (άρθρο 4). Αρχιεπίσκοπος Αθηνών εκλέχθηκε ο αρχιμανδρίτης Ιερώνυμος Κοτσώνης<sup>143</sup>.

Ο νέος Καταστατικός Νόμος της Εκκλησίας (Ν. 126/69, ΦΕΚ 27 Α/17-02-1969) παραδόθηκε από τον πρωθυπουργό στην Ιεραρχία, με πολλή επισημότητα. Διατηρήθηκε το μικτό σύστημα των δύο υπαρχουσών Συνόδων, της Ιεράς Συνόδου της Ιεραρχίας ως Ανώτατης Εκκλησιαστικής Αρχής και της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου ως εκπροσώπου της (άρθρο 3). Η Ιερά Σύνοδος της Ιεραρχίας αποτελούνταν από όλους τους εν ενεργεία Αρχιερείς, υπό την προεδρία του Αρχιεπισκόπου Αθηνών (άρθρο 6). Στους εν ενεργεία Μητροπολίτες συμπεριλαμβάνονταν και ο Αρχιερέας των Ενόπλων Δυνάμεων που είχε τα ίδια δικαιώματα με τους Μητροπολίτες, δίχως να διοικεί Μητρόπολη (Αναγκαστικός Νόμος 320/1968). Όσον αφορούσε σε ζητήματα γενικής εκκλησιαστικής φύσεως, υπήρχε η δυνατότητα (άρθρο 7) με απόφαση της Συνόδου να καλούνται μη εν ενεργεία Αρχιερείς, δίχως δικαίωμα ψήφου, Υπενθυμίζεται ότι έως τότε είχαν δικαίωμα ψήφου και με τη συγκεκριμένη τροποποίηση τους αφαιρέθηκε η δυνατότητα να ασκούν σημαντική επιρροή στη λήψη αποφάσεων<sup>144</sup>.

Η Ιερά Σύνοδος συνέρχονταν αυτοδικαίως από τις 15 Νοεμβρίου κάθε χρόνου έως τις 16 Φεβρουαρίου του αμέσως επόμενου έτους, εάν δεν είχαν εξαντληθεί τα θέματα της συνεδρίασης του Νοεμβρίου και το αποφάσιζαν τα 2/3 των παρόντων μελών. Εκτάκτως συνέρχονταν όταν αποφασίζονταν από τη Διαρκή Ιερά Σύνοδο (με πρόταση Συνοδικής Επιτροπής) ή το ζητούσαν τα μισά μέλη της Ιεραρχίας (άρθρο 8). Οι εργασίες της περατώνονταν όταν εξαντλούνταν τα προς συζήτηση ζητήματα, ενώ δεν μπορούσε να υπερβαίνουν τις δεκαπέντε ημέρες, εκτός από τις τακτικές συνελεύσεις, στις οποίες με αίτηση των 2/3 παρόντων μπορούσαν να παραταθούν για δέκα ημέρες (άρθρο 8 παρ 2). Οι συζητήσεις γίνονταν με βάση την ημερήσια διάταξη, που καταρτίζονταν από την Διαρκή Ιερά Σύνοδο στις τακτικές συνελεύσεις, και μπορούσε να

<sup>141</sup> ΦΕΚ 67 Α/10-05-1967.

<sup>142</sup> Με το Β.Δ. 551/67 (ΦΕΚ 167 Α/30-09-1967) παρατάθηκε η θητεία της αριστίνδην Συνόδου έως τις 15 Μαρτίου 1969, Κ.ΒΑΒΟΥΣΚΟΣ, *Εγχειρίδιον*, σ 215.

<sup>143</sup> Β.ΤΖΩΡΤΖΑΤΟΣ, *Οι βασικοί θεσμοί διοικήσεως της Ορθόδοξου Εκκλησίας της Ελλάδος μετά ιστορικής ανασκοπήσεως*, εν Αθήναις, 1977, σελ 48 Κ.ΒΑΒΟΥΣΚΟΣ, *Εγχειρίδιον*, σελ 214-215, ΑΓ.ΤΣΑΓΚΑΡΗ, *Η Ιστορία*, σ 309, Α.ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ, *Εκκλησιαστική*, σελ 72-75.

<sup>144</sup> Σ.Ν.ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Η οργάνωσις*, σελ 15-19, Κ.ΒΑΒΟΥΣΚΟΣ, *Εγχειρίδιον*, σ 217.

επιληφθεί και επιπλέον θεμάτων, εάν το ζητούσαν τα 2/3 των παρόντων. Μία σημαντική καινοτόμα τροποποίηση του συγκεκριμένου νόμου, έναντι όλων των προηγούμενων, είναι η μη επανάληψη της διατάξεως που όριζε ότι, για έκτακτη σύγκληση της Συνόδου, απαιτούνταν η έκδοση Βασιλικού Διατάγματος με πρόταση του Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων. Βρίσκονταν, όπως και στους προηγούμενους νόμους, σε απαρτία όταν παρίσταντο πάνω από τα μισά μέλη. Όσον αφορούσε στις αποφάσεις της λαμβάνονταν με πλειοψηφία των παρόντων, εκτός από τις περιπτώσεις που απαιτούνταν αυξημένη πλειοψηφία, όπως για τη σύγκλησή της τον Φεβρουάριο, την παράταση των εργασιών της και την επιβολή αφορισμού. Έπρεπε ακόμη να δημοσιεύονται στο επίσημο δελτίο της Εκκλησίας, ώστε να δεσμεύουν τα όργανα της (άρθρο 5§3). Όταν κρίνονταν ότι κάποιες από τις αποφάσεις της, που αφορούσαν στην οργάνωση των υπηρεσιών και των οργανισμών της Εκκλησίας, έπρεπε να έχουν ισχύ ουσιαστικού νόμου, αυτές υποβάλλονταν στον Υπουργό Παιδείας και Θρησκευμάτων ο οποίος, εάν συμφωνούσε, προκαλούσε την έκδοση Βασιλικού Διατάγματος ή εισηγούνταν την ψήφιση του νόμου (άρθρο 9). Η Σύνοδος αλληλογραφούσε όπως και πριν με τις κρατικές αρχές απευθείας, ενώ με τις εξωτερικές πολιτικές αρχές μέσω του υπουργείου Εξωτερικών (άρθρο 3)<sup>145</sup>.

Οι αρμοδιότητές της, σύμφωνα με το άρθρο 6 του ΝΔ 126/1969, ήταν:

- α) Η διατήρηση της ενότητας της πίστεως, η εκκλησιαστική κοινωνία με το Οικουμενικό και τα λοιπά Πατριαρχεία της Ορθόδοξης Εκκλησίας καθώς και η ρύθμιση των σχέσεων με τις ετερόδοξες Εκκλησίες.
- β) Η λήψη μέτρων για την ενότητα στην πίστη και την εξύψωση της ζωής του ιερού κλήρου και των πιστών καθώς και ο έλεγχος των πράξεων των Αρχιερέων.
- γ) Η έκδοση αποφάσεων επί θεμάτων πίστεως, λατρείας, εκκλησιαστικής πειθαρχίας και εσωτερικής διοικήσεως της Εκκλησίας
- δ) Η κατάρτιση του τριπρόσωπου δελτίου για πλήρωση του αρχιεπισκοπικού θρόνου (την τελική επιλογή έκανε η κυβέρνηση)
- ε) Η χορήγηση αδειάς απουσίας στους Αρχιερείς για χρονικό διάστημα που υπερέβαινε το τρίμηνο.
- στ) Η εκδίκαση σε τελεσίδικο βαθμό των εφέσεων των Αρχιερέων, κατά των αποφάσεων των Συνοδικών Δικαστηρίων που είχαν επιβάλει ποινές εκπτώσεως από τον θρόνο ή καθαιρέσεως.
- ζ) Ο διορισμός του προέδρου, των μελών και αναπληρωτών των Μονίμων Συνοδικών Επιτροπών, κατόπιν προτάσεως της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου καθώς και η συγκρότηση των Ειδικών Συνοδικών Επιτροπών και ο καθορισμός της σύνθεσης και της λειτουργίας τους.
- η) Η επικύρωση του διορισμού του διδακτικού προσωπικού των εκκλησιαστικών ιδρυμάτων.
- θ) Η επιβολή προσωπικού αφορισμού σε αιρετικούς, κατόπιν εισηγήσεως της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου (ήταν απαραίτητη η πλειοψηφία των 4/5 των μελών της συνυπολογιζομένων και των απόντων, άρθρο 41).
- ι) Η ψήφιση του κανονισμού των συνεδριάσεών της και η έγκριση των κανονισμών όλων των διοικητικών και εκτελεστικών οργάνων της Εκκλησίας και των Συνοδικών Δικαστηρίων.
- ια) Τέλος, η εκδίκαση ενστάσεων για αποφάσεις της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου, που αφορούσαν ζητήματα σχετικά με την ενεργό υπηρεσία Αρχιερέων που είχαν αποχωρήσει<sup>146</sup>.

Επίσης, η Ιερά Σύνοδος ασκούσε αρμοδιότητες που απέρρεαν από τους νόμους του Κράτους και τους Ιερούς Κανόνες. Καθόριζε τα καθήκοντα και τις αρμοδιότητες του Αρχιεπισκόπου Αθηνών

<sup>145</sup> Σ.Ν. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Η οργάνωσις*, σελ 28-32, 37-40.

<sup>146</sup> Σ.Ν. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Η οργάνωσις*, σελ 21-23, Κ.ΒΑΒΟΥΣΚΟΣ, *Εγχειρίδιον*, σελ 216-217.



(άρθρο 18), καθώς και τα καθήκοντα και δικαιώματα του Γενικού Αρχιερατικού και των λοιπών Επιτροπών (άρθρο 23, §2), ρύθμιζε τη διαδικασία εκλογής των εφημέριων (άρθρο 24, §4), γνωμάτευε επί Διαταγμάτων που ρύθμιζαν τον αριθμό, τα όρια, την ίδρυση και την κατάργηση των μητροπόλεων (άρθρο 28, §3), ρύθμιζε τα ζητήματα διαχείρισης των ναών και της διοίκησης και λειτουργίας των μονών (άρθρο 32, §2 και 33, §2), καθώς και όλα τα ζητήματα που αφορούσαν στην υπηρεσιακή κατάσταση του προσωπικού της Εκκλησίας (άρθρο 38, §4), τα προγράμματα των εκκλησιαστικών σχολών (άρθρο 39, §2), διορίζε τον πρόεδρο του Εκκλησιαστικού Συνοδικού Δικαστηρίου (άρθρο 50, §2) και τέλος καθόριζε τις λεπτομέρειες διενέργειας δημοπρασιών (άρθρο 50, §2).

Η Διαρκής Ιερά Σύνοδος, ως εκπρόσωπος της Ιεράς Συνόδου της Ιεραρχίας, αποτελούνταν από τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών ως πρόεδρο και έντεκα μέλη, με δυνατότητα να γίνουν δώδεκα με εκλογή ενός αντιπροέδρου, τα οποία ήταν οι Αρχιερείς πρόεδροι των δέκα Μονίμων Συνοδικών Επιτροπών (άρθρο 10). Η θητεία των μελών της Συνόδου ήταν τριετής (άρθρο 2 ΝΔ 407/1970). Οι Μόνιμες Συνοδικές Επιτροπές ήταν δέκα (άρθρο 16) και οι πρόεδροι τους αποτελούσαν τον συνδυαστικό κρίκο των Επιτροπών με την Διαρκή Ιερά Σύνοδο, στην οποία εισηγούνταν τα θέματα της αρμοδιότητάς τους<sup>147</sup>. Τα μέλη της Συνόδου, για πρώτη φορά από τη σύσταση της Αυτοκέφαλης Εκκλησίας της Ελλάδος, διορίζονταν από τη Σύνοδο της Ιεραρχίας με πρόταση της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου και δεν καλούνταν κατά τα πρεσβεία της Αρχιερωσύνης. Επίσης, δεν υπήρχε πρόβλεψη για την ισάριθμη συμμετοχή των Μητροπολιτών των Νέων Χωρών, όπως προέβλεπε ο Πατριαρχικός και Συνοδικός Τόμος του 1850 και η Πατριαρχική και Συνοδική Πράξη του 1928<sup>148</sup>. Παρόλα αυτά, η Ιερά Σύνοδος της Ιεραρχίας έλαβε την απόφαση (10 Μαΐου 1973), με απόλυτο σεβασμό στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, να εκλέξει τα μέλη των Συνοδικών Επιτροπών (και κατά συνέπεια της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου), επιλέγοντας έξι Αρχιερείς της Αυτοκεφάλου Εκκλησίας της Ελλάδος και έξι από τις Μητροπόλεις των Νέων Χωρών, τηρώντας την αρχή των πρεσβειών της Αρχιερωσύνης<sup>149</sup>. Στον νέο Νόμο ορίσθηκε στις συνεδριάσεις των Συνόδων να μπορεί να παρευρίσκεται και να προσκαλείται υποχρεωτικώς ο Υπουργός Παιδείας και Θρησκευμάτων (αυτοπροσώπως ή εάν δεν μπορούσε να παρασταθεί να τον αναπληρώνει ο Γενικός Διευθυντής Θρησκευμάτων), δίχως δικαίωμα ψήφου και μόνο όταν η συζήτηση αφορούσε σε θέματα διοικητικής φύσεως (άρθρο 11).

Οι αρμοδιότητες της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου, σύμφωνα με το άρθρο 10, διακρίνονταν σε γενικές και ειδικές<sup>150</sup>. Οι γενικές αφορούσαν στην εκπροσώπηση της Ιεράς Συνόδου της Ιεραρχίας και την άσκηση όλων των αρμοδιοτήτων της, για το χρονικό διάστημα που αυτή δεν συνεδρίαζε, πλην όσων είχαν κατονομασθεί ως «αποκλειστικές»<sup>151</sup>. Επιπλέον, αποφάσιζε για τα κατεπείγοντα θέματα της αποκλειστικής αρμοδιότητας της Ιεράς Συνόδου της Ιεραρχίας, λαμβάνοντας εκ των υστέρων την απαιτούμενη έγκρισή της. Ως ειδικές αρμοδιότητες της απαριθμούνται οι παρακάτω:

α. Συντόνιζε το έργο των Μονίμων Συνοδικών Επιτροπών.

<sup>147</sup> Χ.ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ, *Ο θεσμός*, σ 571, ΑΓ.ΤΣΑΓΚΑΡΗ, *Η Ιστορία*, σ 310.

<sup>148</sup> Β.ΤΖΩΡΤΖΑΤΟΣ, *Οι βασικοί*, σ 49.

<sup>149</sup> Κ.ΒΑΒΟΥΣΚΟΣ, *Εγχειρίδιον*, σελ 218-219.

<sup>150</sup> Σ.Ν.ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Η οργάνωσις*, σ 55.

<sup>151</sup> Στις αποκλειστικές αρμοδιότητες ανήκουν η κατάρτιση του τριπροσώπου για την πλήρωση του Αρχιεπισκοπικού Θρόνου, η εκδίκαση ενστάσεων κατά αποφάσεων της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου που αφορούν ζητήματα για την ενεργό υπηρεσία Αρχιερέων που έχουν αποχωρήσει και τις εφέσεις Αρχιερέων που καταδικάσθηκαν από Συνοδικό Δικαστήριο σε ποινή καθάρσεως ή έκπτωσης από το θρόνο, η επιβολή αφορισμού (άρθρο 10 § 2 εδάφιο 1 Ν.Δ. 126/69).

- β. Επιμελούνταν για τα πνευματικά και υλικά συμφέροντα της Εκκλησίας.
- γ. Ήλεγχε τη γενική λειτουργία των εκκλησιαστικών σχολών και γνωμάτευε για την καταλληλότητα των βιβλίων των θρησκευτικών της βασικής και μέσης εκπαίδευσης.
- δ. Ενέκρινε τους ετήσιους προϋπολογισμούς και απολογισμούς της Εκκλησίας της Ελλάδος και των Εκκλησιαστικών Ιδρυμάτων και Οργανισμών, πριν υποβληθούν στη Γενική Εκκλησιαστική Συνέλευση.
- ε. Εξέδιδε πράξεις που ρύθμιζαν την εσωτερική διοίκηση της Εκκλησίας, καθώς και το δελτίο «Εκκλησία».
- στ. Επαγρυπνούσε για την εκπλήρωση των καθηκόντων των κληρικών και των μοναχών, αλλά και τη χριστιανική διδασκαλία του λαού, διαφυλάττοντας αυτό από προσηλυτιστικές τάσεις και αιρετικές διδασκαλίες. Συναφώς, παρέπεμπε αιρετικούς στην Ιερά Σύνοδο της Ιεραρχίας, προς τελική απόφαση από αυτή, σχετικά με την επιβολή αφορισμού.
- ζ. Επαγρυπνούσε, ώστε το περιεχόμενο όλων των εντύπων θρησκευτικής φύσεως, θεατρικών ή κινηματογραφικών παραστάσεων να μην προσβάλλει τις ιερές παραδόσεις, τα χρηστά ήθη και τα έθιμα της Ορθόδοξης Ανατολικής Εκκλησίας, καταφεύγοντας, αν απαιτούνταν, στις αρμόδιες πολιτικές και δικαστικές αρχές.
- η. Χορηγούσε στους Αρχιερείς άδειες απουσίας από την έδρα τους, μέχρι τριών μηνών.
- θ. Πρότεινε στον αρμόδιο Υπουργό την ίδρυση νέων, συγχώνευση ή διάλυση Ιερών Μονών. Τέλος, η εκλογή Μητροπολιτών γίνονταν με την κατάρτιση του τριπρόσωπου δελτίου από τη Διαρκή Ιερά Σύνοδο και την τελική επιλογή του από την κυβέρνηση<sup>152</sup>.

Ο νέος Καταστατικός Νόμος εισήγαγε τον θεσμό των Μονίμων Συνοδικών Επιτροπών, για πρώτη φορά στην ιστορία της Εκκλησίας της Ελλάδος. Οι επιτροπές ήταν δέκα και είχαν ως πρόεδρο έναν συνοδικό Μητροπολίτη και ως μόνιμα μέλη τρεις Μητροπολίτες, που δεν μετείχαν στη Σύνοδο, και αιρετά μέλη έως έξι λαϊκούς. Είχαν επίσης, έναν γραμματέα-διευθυντή γραφείου, ενώ η θητεία όλων διαρκούσε τρία έτη. Το έργο τους ήταν η μελέτη των θεμάτων της ημερησίας διάταξης της Συνόδου της Ιεραρχίας, η συνδρομή του έργου της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου και η εκτέλεση των αποφάσεών τους (άρθρο 16). Η κάθε Επιτροπή ασχολούνταν με διαφορετικό θεματολόγιο εκκλησιαστικών ζητημάτων. Με αυτή τη μέθοδο, ήταν πιο εύκολο να γίνει συστηματική και λεπτομερής μελέτη των διαφόρων ζητημάτων και μπορούσαν, με την τοποθέτηση προσώπων στις Επιτροπές που είχαν πείρα στο συγκεκριμένο αντικείμενο, να προωθούν με τον καλύτερο και πιο ταχύ τρόπο λύσεις για ζητήματα που αυτές ήταν αρμόδιες. Επίσης, καινοτομία υπήρξε η πρόβλεψη για πρώτη φορά της παραχώρησης του δικαιώματος στις δύο Συνόδους να εκδίδουν Κανονισμούς για τη ρύθμιση εσωτερικών ζητημάτων (άρθρα 24§4, 32§2, 38§4, 39§2, 42§5,7). Τέτοιου είδους ζητήματα ήταν η οργάνωση και λειτουργία των δύο συνόδων, του Κεντρικού Εκκλησιαστικού Συμβουλίου, οι αρμοδιότητες των Συνοδικών Επιτροπών, της λειτουργίας των γραφείων τους και του προσωπικού τους, η λειτουργία των μητροπολιτικών συμβουλίων, η οργάνωση των μονών, η εκκλησιαστική εκπαίδευση, η διαχείριση εκκλησιαστικής περιουσίας, το υπηρεσιακό καθεστώς των εκκλησιαστικών υπαλλήλων. Έως τότε η αρμοδιότητα προς έκδοση κανονιστικών διαταγμάτων ανήκε στον βασιλιά. Μόνο λόγω συνταγματικού εθίμου επιτρεπόταν η παραχώρηση νομοθετικής εξουσιοδότησης σε διοικητικά όργανα για την έκδοση κανονιστικών πράξεων για τη ρύθμιση ειδικών θεμάτων.<sup>153</sup> Όμως, επειδή

<sup>152</sup> ΑΓ.ΤΣΑΓΚΑΡΗ, *Η Ιστορία*, σ 313.

<sup>153</sup> Για τα όρια της εκκλησιαστικής αυτοδιοίκησης και την κανονιστική αρμοδιότητα των διοικητικών οργάνων της εκκλησίας βλ. Κ.ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Τα όρια της εκκλησιαστικής αυτοδιοίκησης*, Εκδόσεις Degiorgio, Τρίκαλα-Θεσσαλονίκη, 2012, σελ 45-75 και Σ.Ν.ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Η κανονιστική αρμοδιότητα των διοικητικών οργάνων της*

δεν ήθελε η Πολιτεία να αποκτήσει η Εκκλησία τόσο μεγάλο βαθμό ανεξαρτησίας, ορίστηκε το επόμενο έτος με το ΝΔ 407/70 (ΦΕΚ 9/15-01-1970) άρθρο 5§1 ότι οι κανονιστικές πράξεις της Ιεράς Συνόδου, που αφορούσαν στα παραπάνω εσωτερικά ζητήματα της Εκκλησίας και λάμβαναν τη μορφή Κανονισμών, όταν δημοσιεύονταν στο ΦΕΚ και το δελτίο «Εκκλησία», μπορούσαν να καθορίσουν εντός των ορίων της παρεχόμενης εξουσιοδότησης κανόνες δικαίου επί αυτών των θεμάτων, κατά παρέκκλιση ή τροποποίηση των διατάξεων που ίσχυαν για αυτά<sup>154</sup>. Με βάση τα παραπάνω, η Διαρκής Ιερά Σύνοδος (δυνάμει του άρθρου 51§1 ) εξέδωσε κανονισμούς και κανονιστικές διατάξεις που αφορούσαν τέτοιου είδους ζητήματα (οικονομικά, εφημεριακά, οικονομικά, εκπαιδευτικά) για την επίλυση των οποίων ήταν απαραίτητη στο παρελθόν η παρέμβαση της πολιτείας και η έκδοση ΒΔ και απαιτούνταν πολλές οχλήσεις εκ μέρους της εκκλησίας ώστε να ευδοκιμήσουν. Η στάση της τότε πολιτικής ηγεσίας στο συγκεκριμένο κομμάτι ήταν αποτέλεσμα της προβολής του αιτήματος από την Ιεραρχία.<sup>155</sup> Οι κανονιστικές πράξεις πρέπει να είναι πάντοτε σύμφωνες με τον ΚΧ και το Σύνταγμα δεν μπορούν να θίγουν ανθρώπινα δικαιώματα ( είναι το όριο της παρεχόμενης εξουσιοδότησης από την πολιτεία). Είναι ανίσχυρες απέναντι σε τρίτους και τα δικαιώματά τους μπορούν να ρυθμίζουν μόνο εσωτερικά θέματα της εκκλησίας.<sup>156</sup>

Τέλος, ήταν ο πρώτος Καταστατικός Νόμος που συμπεριέλαβε τη διάκριση των Ιερών Κανόνων σε εκείνους που έχουν σχέση με το δόγμα και τη λατρεία και σε διοικητικούς και κατοχύρωσε (άρθρο 1§3) τη μονομερή τήρηση των πρώτων από την Εκκλησία, γεγονός που προκάλεσε αντιδράσεις της Ιεραρχίας<sup>157</sup>.

Το τρίτο νέο κεντρικό όργανο διοίκησης που προβλέφθηκε στον Νόμο ήταν η Γενική Εκκλησιαστική Συνέλευση (άρθρο 5§1). Η Γενική Εκκλησιαστική Συνέλευση συγκροτούνταν από μόνιμα και αιρετά μέλη. Μόνιμα μέλη ήταν ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών, όλοι οι Αρχιερείς, ο αρχιγραμματέας και οι γραμματείς της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου, οι διευθυντές και οι γραμματείς των Μονίμων Συνοδικών Επιτροπών και οι γενικοί διευθυντές του Εκκλησιαστικού Ασφαλιστικού Οργανισμού, της Αποστολικής Διακονίας και του Οργανισμού Διοικήσεως και Διαχειρίσεως Εκκλησιαστικής Περιουσίας. Αιρετά μέλη, οριζόμενα με τριετή θητεία, ήταν ένας λαϊκός αντιπρόσωπος από κάθε Μητρόπολη, ο οποίος διέμενε μόνιμα στην περιφέρειά της (άρθρο 12§1).

---

*Εκκλησίας μία ανασκόπηση*, Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου, Έτος Ζ (1994), τεύχος 1-2, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ 81 επ.

<sup>154</sup> Χ.ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ, *Ο Θεσμός*, σ 572. Επιβεβαιώθηκε νομολογιακώς από το ΣτΕ (απόφαση Ολ.ΣτΕ 3234/71). Απόλυση εκκλησιαστικών υπαλλήλων δυνάμει του κανονισμού 9/70 που εξέδωσε η ΙΣΙ ( κώδικας εκκλησιαστικών υπαλλήλων). συγκεκριμένα ο γραμματέας της Μητρόπολης Δημητριάδος απολύθηκε και προσφεύγει για ακύρωση της απόλυσης του λόγω αντισυνταγματικότητας του αρ 38§ 4. Ισχυριζόταν ότι δεν ήταν συνταγματικό να δοθεί στην ΙΣΙ τέτοια αρμοδιότητα. Υπό το κράτος των προηγούμενων συνταγμάτων είχε επικρατήσει ως έθιμο να παρέχεται με τυπικό νόμο προς τον βασιλιά ή σε ΝΠΔΔ να θεσπίζουν ακόμη και αφηρημένους κανόνες δικαίου αρκεί να υπάρχει ειδική εξουσιοδότηση τους. Οπότε εγκύρωσ από συνταγματική νομιμότητα θεσπίστηκε το αρ 38§ 4 που ανέθεσε στην ΙΣΙ να ρυθμίζει την κατάσταση των εκκλησιαστικών υπαλλήλων.

<sup>155</sup> Χ.ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ, *Ο Θεσμός*, σ 572, Β.ΤΖΩΡΤΖΑΤΟΣ, *Οι βασικοί*, σ 51.

<sup>156</sup> ΟλΣτΕ 1548/74 ζητείται ακύρωση της σφράγισης ιδιόκτητου ναού γιατί κατηγορήθηκε η ιδιοκτήτρια ότι τον διέθεσε σε δημόσια λατρεία, ιδιοποιούταν τις εισπράξεις την ημέρα της πανηγυρεως και αντίθετα με όσα ορίζει ο κανονισμός της ΙΣΙ περί ιερών ναών. Η σφράγιση έγινε προς εκτέλεση της εντολής του Αρχιεπισκόπου. Το δικαστήριο την δικάωσε διότι δεν υπήρχαν αποδείξεις ότι τέθηκε σε δημόσια λατρεία ο ναός όμως στο αιτιολογικό της απόφασης έγινε χρήση του αρ 6 ΑΝ 2200/40 περί ιερών ναών έγραφε τα ίδια στοιχεία με τον κανονισμό και όχι του ίδιου του κανονισμού. Οπότε συνάγεται ότι με τις κανονιστικές πράξεις της εκκλησίας δεν μπορούν να θίγονται ελευθερίες τρίτων διότι μόνο ο νομοθέτης μπορεί να επιβάλλει τέτοιους περιορισμούς.

<sup>157</sup> Β.ΤΖΩΡΤΖΑΤΟΣ, *Οι βασικοί*, σ 50, υποσημείωση (2).

Η Συνέλευση συνέρχονταν τακτικά μία φορά κάθε χρόνο και έκτακτα αν το ζητούσε η αρμόδια Μόνιμη Συνοδική Επιτροπή ή εγγράφως το ένα τρίτο των αιρετών μελών της (άρθρο 12§2). Οι αρμοδιότητές της ήταν:

α) Ψήφισε τους προϋπολογισμούς και απολογισμούς της διαχείρισεως της εκκλησίας και των Εκκλησιαστικών Οργανισμών και Ιδρυμάτων, καθώς και αποφαινόταν επί των εκθέσεων της Γενικής Οικονομικής Επιθεωρήσεως.

β) Μεριμνούσε για την προστασία των υλικών συμφερόντων της Εκκλησίας της Ελλάδος.

γ) Ήλεγχε τη λειτουργία των Εκκλησιαστικών Οργανισμών και Ιδρυμάτων.

δ) Γνωμάτευε επί των προτεινομένων προς Αρχιερατεία εκλογίμων.

ε) Εξέλεγε τα αιρετά μέλη του Κεντρικού Εκκλησιαστικού Συμβουλίου.

στ) Εισηγούνταν στην Ιερά Σύνοδο της Ιεραρχίας την αλλαγή ορίων και ονομασίας των Ιερών Μητροπόλεων. Μπορούσαν να της ανατεθούν και επιπλέον καθήκοντα, με αποφάσεις της Ιεράς Συνόδου της Ιεραρχίας ή της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου (άρθρο 12§3).

Η Γενική Εκκλησιαστική Συνέλευση πρακτικά δεν λειτούργησε, εξαιτίας της πολυπληθούς συνθέσεώς της, αλλά και της αδυναμίας προσελεύσεως τόσων μελών από τα πέρατα της επικράτειας της χώρας<sup>158</sup>.

---

<sup>158</sup> Κ.ΒΑΒΟΥΣΚΟΣ, *Εγχειρίδιον*, σ 222.

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄ ΟΙ ΣΥΝΟΔΟΙ ΣΤΙΣ ΗΜΕΡΕΣ ΜΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΟΔΙΚΕΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΣ

### §18. Η Ιερά Σύνοδος της Ιεραρχίας

Μετά την αποκατάσταση της δημοκρατίας, τον Αύγουστο του 1974, καταργήθηκε ο Καταστατικός Χάρτης της δικτατορίας και επανήλθε ο προηγούμενος Καταστατικός Χάρτης (Ν. 671/1943)<sup>159</sup>, επαναφέροντας ως κεντρικά όργανα διοίκησης της Εκκλησίας την Ιερά Σύνοδο της Ιεραρχίας και τη Διαρκή Ιερά Σύνοδο<sup>160</sup>.

Ακολούθησε η ψήφιση του νέου Συντάγματος, τον Ιούνιο του επόμενου έτους. Στο άρθρο 3 του Συντάγματος, καθιερώθηκε ως επικρατούσα θρησκεία η «της Ανατολικής Ορθοδόξου του Χριστού Εκκλησίας». Επιπλέον, στο ίδιο άρθρο, αναφέρεται ότι η Εκκλησία είναι Αυτοκέφαλη και διοικείται από την Ιερά Σύνοδο των εν ενεργεία Αρχιερέων και την, προερχόμενη από αυτή, Διαρκή Ιερά Σύνοδο. Τοιουτοτρόπως, κατοχυρώθηκαν θεσμικά και οι δύο Σύνοδοι (μικτό ή δυαδικό συνοδικό σύστημα)<sup>161</sup>. Ακολούθησε η ψήφιση και δημοσίευση νέου Καταστατικού Χάρτη (Ν. 590/1977 Περί του Καταστατικού Χάρτη της Εκκλησίας της Ελλάδος, ΦΕΚ 146 Α΄/31-05-1977), που θεωρείται το μεγαλύτερο πρόσφατο επίτευγμα της Εκκλησίας της Ελλάδος<sup>162</sup>.

Η Εκκλησία της Ελλάδος στις μέρες μας έχει, σύμφωνα με τον Ισχύοντα Καταστατικό Χάρτη, μικτό κεντρικό σύστημα διοίκησης και συγκεκριμένα δύο κεντρικά όργανα, την Ιερά Σύνοδο της Ιεραρχίας και τη Διαρκή Ιερά Σύνοδο. Συγκεκριμένα, ως Ανώτατη Εκκλησιαστική Αρχή ορίστηκε η Ιερά Σύνοδος της Ιεραρχίας, που συγκροτείται από τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών και πάσης Ελλάδος ως πρόεδρο και όλους τους Αρχιερείς που διαποιμαίνουν Μητροπόλεις. Ως διαρκές διοικητικό όργανο της ορίστηκε η Διαρκής Ιερά Σύνοδος (άρθρο 3 §1 Κ.Χ.).

### Συγκρότηση της Συνόδου της Ιεραρχίας

Η Ιερά Σύνοδος της Ιεραρχίας έχει ως πρόεδρο τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών και πάσης Ελλάδος και ως μέλη όλους τους εν ενεργεία Μητροπολίτες, που έχουν δηλαδή νομίμως εκλεγεί, χειροτονηθεί και κατασταθεί στις Μητροπόλεις τους, με έκδοση Προεδρικού Διατάγματος και δεν έχουν αποβάλει τον θρόνο τους, με νόμιμο τρόπο, και την ιεροσύνη τους με καταδίκη σε καθαίρεση ή ισόβια αργία (άρθρο 34 Κ.Χ.)<sup>163</sup>. Η καταδίκη σε ποινή πρόσκαιρης αργίας ενός Μητροπολίτη έχει ως συνέπεια τη μη δυνατότητα συμμετοχής του στη Σύνοδο, μόνο κατά το χρονικό διάστημα διάρκειας της ποινής (άρθρο 6§4 Κ.Χ.). Οι Αρχιερείς που δεν βρίσκονται στην έδρα τους, επειδή είναι σε άδεια, μπορούν να συμμετέχουν κανονικά στις εργασίες της Συνόδου, χωρίς να διαστρεβλώνεται η σύνθεση του οργάνου. Εάν κάποιος Μητροπολίτης έχει καταδικασθεί από πρωτοβάθμιο δικαστήριο σε καθαίρεση, έκπτωση από τον θρόνο ή ισόβια αργία και έχει ασκήσει ένδικα μέσα ή υπάρχει προθεσμία για άσκησή τους, αναστέλλεται η εκτέλεση της απόφασης και συμμετέχει στις εργασίες (άρθρα 129,135,151,152 Ν.5383/32), έως ότου η απόφαση γίνει

<sup>159</sup>Β.ΤΖΩΡΤΖΑΤΟΣ, *Οι βασικοί*, σ 54.

<sup>160</sup>Ι.Μ.ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Μαθήματα*, σ 135.

<sup>161</sup>Α.Γ.ΤΣΑΓΚΑΡΗ, *Η Ιστορία*, σ 314.

<sup>162</sup>Α.ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ, *Εκκλησιαστική*, σ 127.

<sup>163</sup>Όπως κρίθηκε από την ΟλΣτΕ 2979/1996 η επιβολή από τη Διαρκή Ιερά Σύνοδο της ποινής του επιτιμίου της ακοινωνησίας που έχει ως συνέπεια την αποκοπή από την εκκλησιαστική κοινωνία συνεπάγεται την αποβολή Μητροπολίτη από το θρόνο του με έκδοση Π.Δ. και επομένως τη μη δυνατότητα συμμετοχής του στις Συνόδους. Πρβλ ΟλΣτΕ 3004/96

τελεσίδικη και εκδοθεί Προεδρικό Διάταγμα για την εκτέλεσή της. Στην περίπτωση έκδοσης καταδικαστικής αποφάσεως, οι Μητροπολίτες έχουν τη δυνατότητα της άσκησης του έκκλητου<sup>164</sup> στον Οικουμενικό Πατριάρχη, του οποίου όμως η άσκηση δεν έχει ανασταλτικό αποτέλεσμα, οπότε ο Μητροπολίτης δεν συμμετέχει στη Σύνοδο (άρθρο 44§2 Κ.Χ.). Η παραπομπή κάποιου Μητροπολίτη σε οποιοδήποτε πολιτικό δικαστήριο δεν του αφαιρεί το δικαίωμα συμμετοχής<sup>165</sup> ούτε και η καταδίκη του από κάποιο ποινικό δικαστήριο, διότι τα Εκκλησιαστικά Δικαστήρια δεν δεσμεύονται από τις αποφάσεις των πολιτικών (άρθρα 161, 162 Ν. 5383/32).

Η συμμετοχή στις συνεδρίες είναι υποχρεωτική, όμως εάν κάποιος Μητροπολίτης δεν μπορεί να συμμετέχει έχει τη δυνατότητα να ζητήσει από τη Σύνοδο άδεια για να απουσιάσει (άρθρο 6§2 Καν 1/77). Επίσης, απαγορεύεται να αποχωρήσει από τη συνεδρίαση πριν τη λήψη αποφάσεως. Εάν το πράξει, τότε αποκλείεται από τη συμμετοχή στις επόμενες τρεις συνεδρίες της Συνόδου (άρθρο 6§3 Καν 1/77). Τέλος, εάν κάποιος Συνοδικός με πρόθεσή του παρεμποδίσει ή διαταράξει τη συνεδρίαση, προσκαλείται από τον Πρόεδρο να ανακαλέσει, ενώ αν δυστροπήσει ανακαλείται στην τάξη. Αν συνεχίσει ο δυστροπών, τότε καλείται να παράσχει εξηγήσεις, για την επάρκεια των οποίων αποφαίνεται η Ιερά Σύνοδος. Αν επιμείνει με την απρεπή συμπεριφορά του, μπορεί ο Πρόεδρος να τον αποκλείσει από τη συμμετοχή του στις επόμενες μία έως τρεις συνεδριάσεις (άρθρο 16 Καν 1/77)<sup>166</sup>.

#### Αρμοδιότητες

Η Ιερά Σύνοδος της Ιεραρχίας, ως Ανώτατο Όργανο, μπορεί να αποφασίζει για όλα τα ζητήματα της Εκκλησίας (άρθρο 4 Κ.Χ.). Έχει αρμοδιότητες με πνευματικό, νομοθετικό, δικαστικό και διοικητικό περιεχόμενο. Η διάκριση των αρμοδιοτήτων δεν είναι απόλυτη, διότι κάποιες αρμοδιότητες ανήκουν σε περισσότερες από μία κατηγορίες<sup>167</sup>.

Στις πνευματικού περιεχομένου αρμοδιότητες ανήκουν:

α) Η μέριμνα για την τήρηση των δογμάτων της πίστεως, των Ιερών Κανόνων και παραδόσεων, η εκκλησιαστική κοινωνία με το Οικουμενικό Πατριαρχείο και τις λοιπές Ορθόδοξες Εκκλησίες, η ρύθμιση σχέσεων με ετερόδοξους.

β) Η μέριμνα για την τήρηση της εκκλησιαστικής τάξεως και ευπρέπειας και για όλα τα θέματα λατρείας (άρθρο 4 εδ α και γ).

Στις νομοθετικού περιεχομένου αρμοδιότητες ανήκουν:

α) Η έκδοση κανονιστικών αποφάσεων που αφορούν στη διοίκηση και στην οργάνωση της Εκκλησίας (άρθρο 4 εδ ε). Στον Καταστατικό Χάρτη υπάρχουν ειδικές διατάξεις που παρέχουν στην Ιερά Σύνοδο κανονιστική αρμοδιότητα (όπως άρθρο 4 εδ ια, σχετικά με την ψήφιση των κανονισμών των δύο Συνόδων, άρθρο 6§5, άρθρο 11§2, άρθρο 36§6 κ.ά.). Οι κανονιστικές

<sup>164</sup> Ως «έκκλητον» ορίζεται η δυνατότητα προσφυγής ενός Επισκόπου στον Οικουμενικό Πατριάρχη. Με τη Δ΄ Οικουμενική Σύνοδο αναγνωρίστηκε ότι ο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως αποφαινεται τελεσίδικα στις έριδες μεταξύ Επισκόπων, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι αναμειγνύεται στις δικαστικές υποθέσεις Μητροπολιτών και Επισκόπων άλλων περιοχών. Ι.ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τα ιδιαίτερα*, σ 18.

<sup>165</sup> Όπως κρίθηκε από την Ολ.ΣτΕ 3538/73, όπου σημειώνεται ότι μόνο η παραπομπή ενός Μητροπολίτη σε Εκκλησιαστικό Δικαστήριο δεν του στερεί το δικαίωμα συμμετοχής στις συνοδικές εργασίες. Επιπλέον, βλ. Απόφαση Ολ. ΣτΕ 960/78, όπου σημειώνεται ότι ως την ακύρωση του Προεδρικού Διατάγματος κατάστασης Μητροπολίτη η συμμετοχή του στα συλλογικά όργανα της Εκκλησίας είναι έγκυρη.

<sup>166</sup> Όπως κρίθηκε από την Ολ. ΣτΕ 960/1978, η ενάσκηση πειθαρχικής εξουσίας από τον Πρόεδρο δεν αντίκειται στην αρχή της ισότητας των μελών της Ιεράς Συνόδου, που συνάγεται από το άρθρο 3 του Συντάγματος διότι είναι αρμοδιότητά του να διατηρεί την ευκοσμία και την ευπρέπεια στις συνεδριάσεις. Επίσης, το μέτρο του αποκλεισμού συνοδικού από τις συνεδριάσεις δεν παραβιάζει το δικαίωμα της προηγούμενης ακρόασής του, διότι του δίδεται η δυνατότητα αυτή. Πρβλ Ολ ΣτΕ 961/1978

<sup>167</sup> Κ.ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Εκκλησιαστικό Δίκαιο Θεωρία και Νομολογία*, Εκδόσεις Μπαρμπουνάκη, Θεσσαλονίκη, 2013, σ 298.

αποφάσεις της Ιεράς Συνόδου υπόκεινται στον ακυρωτικό έλεγχο του ΣτΕ και μπορούν να προσβληθούν για υπέρβαση νομοθετικής εξουσιοδότησης, όχι για κατάχρηση εξουσίας. Τέτοια υπέρβαση υπάρχει όταν τα όργανα διοίκησης αποφασίζουν για ζητήματα που ρυθμίζονται με διαφορετικό τρόπο στον Καταστατικό Χάρτη<sup>168</sup>.

β) Η ψήφιση του Κανονισμού των εργασιών της και της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου (άρθρο 4, εδ ια)  
γ) Με την παράγραφο 3 του άρθρου 50 του Ν. 4559/2018 προστέθηκε το εδάφιο ιδ στο άρθρο 4 του Ν. 590/77, με το οποίο ορίζεται ότι η Ιερά Σύνοδος της Ιεραρχίας ψηφίζει, ύστερα από εισήγηση της Διαρκούς Ιεράς συνόδου, κανονισμούς που δημοσιεύονται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και καθορίζουν, σύμφωνα με τους Ιερούς Κανόνες και σύμφωνα με αυτά που ισχύουν για τα Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου τους γενικούς κανόνες διοικητικής λειτουργίας των εκκλησιαστικών νομικών προσώπων, σχετικά με τις προθεσμίες και τις προϋποθέσεις αυτεπάγγελτης ενέργειας, τις αιτήσεις και εισηγήσεις για έκδοση διοικητικών πράξεων και τη διεκπεραίωση υποθέσεων και τη συνεργασία και επικοινωνία των εκκλησιαστικών φορέων.

Στις δικαστικού περιεχομένου αρμοδιότητες ανήκουν:

α) Η επιβολή του αφορισμού, σύμφωνα με τους Ιερούς Κανόνες (άρθρο 4, εδ θ). Στους προγενέστερους Καταστατικούς Νόμους επιβάλλονταν ο αφορισμός, μετά από έγκριση της Πολιτείας, ενώ πλέον η έγκριση δεν είναι απαραίτητη. Σχετικά με την απόφαση επιβολής του, είναι απαραίτητη η πλειοψηφία των 2/3 των παρόντων μελών.

β) Η απόφαση για προσφυγές σχετικά με τις εγγραφές στον κατάλογο προς Αρχιερατεία εκλογίμων (άρθρο 21§3).

Στις διοικητικού περιεχομένου αρμοδιότητες ανήκουν:

α) Η λήψη μέτρων για τη ζωή των χριστιανών, σύμφωνα με τις χριστιανικές διδαχές (άρθρο 4 εδ β).

β) Η απόφαση για την άσκηση της εκκλησιαστικής οικονομίας (άρθρο 4 εδ δ)<sup>169</sup>.

γ) Ο έλεγχος των πράξεων της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου και όλων των οργάνων της Εκκλησίας (άρθρο 4 εδ σ).

δ) Η εκλογή του Αρχιεπισκόπου και των Μητροπολιτών (άρθρο 4 εδ ζ).

ε) Η σύσταση ειδικών Συνοδικών Επιτροπών (άρθρο 4 εδ η).

στ) Η άσκηση λοιπών αρμοδιοτήτων, οι οποίες προβλέπονται στους Ιερούς Κανόνες και στις εκκλησιαστικές διατάξεις (άρθρο 4 εδ ιβ).

Ορισμένες αρμοδιότητες είναι αποκλειστικές, δηλαδή μπορούν να ασκηθούν μόνο από την Ιερά Σύνοδο, ενώ κάποιες μπορούν να ασκηθούν και από τη Διαρκή Ιερά Σύνοδο<sup>170</sup>. Οι αποκλειστικές αρμοδιότητες είναι: η εκλογή Αρχιερέων, η επιβολή ποινής του μεγάλου αφορισμού, η άσκηση εκκλησιαστικής οικονομίας και η εκδίκαση των προσφυγών για τον κατάλογο προς Αρχιερατεία εκλογίμων (άρθρο 9§3).

<sup>168</sup> Σ.Ν.ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Η κανονιστική αρμοδιότητα*, σελ 82,90-91.

<sup>169</sup> Εφετείο Πειραιά 307/84 με την οποία κρίθηκε ότι είναι δυνατή θεραπεία αντικανονικής μοναχικής κουράς με άσκηση εκκλησιαστικής οικονομίας σε πρώτο βαθμό από τον αρμόδιο Μητροπολίτη και σε δεύτερο από την Ιερά Σύνοδο

<sup>170</sup> Με την ΣτΕ Ε Τμήμα 3060/2001 κρίθηκε ότι η Διαρκής Ιερά Σύνοδος μπορεί να αποφασίζει για την εδαφική περιφέρεια, τα όρια και τις έδρες των Μητροπόλεων καθώς δεν ανήκουν στις αποκλειστικές αρμοδιότητες της Συνόδου της Ιεραρχίας. Παρόλα αυτά η Σύνοδος της Ιεραρχίας μπορεί σε κάθε περίπτωση και κατά πάντα χρόνο, είτε αυτεπαγγέλτως είτε κατόπιν προσφυγής τυχόν ενδιαφερομένου, να επανέλθει επ' αυτών και να προβεί στην επανεξέτασή τους και την ανάκληση της επ' αυτών αποφάσεως της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου.

Χρόνος διεξαγωγής των συνεδριάσεων

Η Ιερά Σύνοδος συνέρχεται σε τακτική συνεδρίαση την 1<sup>η</sup> Οκτωβρίου κάθε χρόνο, αυτοδικαίως δηλαδή δεν χρειάζεται να γίνει σύγκλησή της από κάποιο άλλο όργανο. Μπορούν να αποσταλούν προσκλήσεις από τον Αρχιγραμματέα προς υπενθύμιση<sup>171</sup>.

Η έκτακτη συνέλευση συγκαλείται από τον πρόεδρο είτε με προσωπική του πρωτοβουλία οπότε καταρτίζει ο ίδιος την ημερήσια διάταξη είτε με απόφαση της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου. Σε αυτή την περίπτωση ο Πρόεδρος πρέπει, με πράξη του μέσα σε δέκα ημέρες, να συγκαλέσει την Ιεραρχία σε κάποια ημέρα εντός ενός εικοσαημέρου από την ημέρα που πήρε την απόφαση η Διαρκής Ιερά Σύνοδος, είτε με αίτηση του 1/3 των Μητροπολιτών. Στην τελευταία περίπτωση, ο Πρόεδρος οφείλει να διαβιβάσει την αίτηση των Μητροπολιτών στην Διαρκή Ιερά Σύνοδο, η οποία αποφασίζει «παραχρήμα» και είτε κάνει δεκτή την αίτηση και αναθέτει στον Πρόεδρο να συγκαλέσει την Ιεραρχία εντός ενός εικοσαημέρου από τη λήψη της απόφασης είτε απορρίπτει την αίτηση, αιτιολογώντας την απόφασή της η οποία κοινοποιείται στους αιτούντες. Εάν απορριφθεί η αίτηση, οι Μητροπολίτες στέλνουν αίτημα εκ νέου στον Πρόεδρο, οπότε είναι υποχρεωμένος να συγκαλέσει την Ιεραρχία εντός εικοσαημέρου από την υποβολή του νέου αιτήματος. Εάν παραλείψει ο Πρόεδρος να συγκαλέσει τη Σύνοδο, στις συγκεκριμένες περιπτώσεις υπέχει κανονική ευθύνη (άρθρο 6§1 Κ.Χ.). Οι εργασίες της Συνόδου λήγουν όταν εξαντληθεί η ημερήσια διάταξη, έχουν όμως τη δυνατότητα τα μέλη να αποφασίσουν να συζητηθούν και άλλα θέματα που δεν αναγράφονται στη διάταξη στις τακτικές συνελεύσεις (άρθρο 6§2 εδ γ). Δεν μπορούν να διαρκέσουν πάνω από έναν μήνα, εκτός εάν αποφασίσει η Ιεραρχία την παράτασή τους (άρθρο 6§4 εδ β Κ.Χ.).<sup>172</sup>

#### Διαδικασία

Η Ιερά Σύνοδος συνεδριάζει με βάση την ημερήσια διάταξη, την οποία καταρτίζει στις τακτικές συνελεύσεις η Διαρκής Ιερά Σύνοδος. Στις έκτακτες, την καταρτίζει η Διαρκής Ιερά Σύνοδος όταν έχει αποφασισθεί η σύγκληση από τον Πρόεδρο με πρωτοβουλία δική του ή του 1/3 των μελών της Ιεραρχίας. Η ημερήσια διάταξη κοινοποιείται στα μέλη, όταν πρόκειται για τακτική συνέλευση, δύο μήνες πριν τη συνεδρίαση και όταν πρόκειται για έκτακτη μαζί με την πράξη σύγκλησης (άρθρο 6§2 εδάφια α, β).

Εάν στις τακτικές συνελεύσεις οι εργασίες ολοκληρωθούν χωρίς να συζητηθούν όλα τα θέματα, αυτά που δεν συζητήθηκαν συζητώνται υποχρεωτικά κατά προτεραιότητα στην επόμενη τακτική συνεδρίαση. Στις έκτακτες συνελεύσεις τα θέματα πρέπει να εξαντληθούν (άρθρο 6§2 εδ γ). Ο Πρόεδρος της Ιεράς Συνόδου είναι ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος και αντιπρόεδρος ο οποίος αναπληρώνει τον Πρόεδρο όταν δεν μπορεί να παρευρεθεί, ο Αρχιερέας που έχει τα πρεσβεία της Αρχιερωσύνης (άρθρα 3 και 5 Κ.Χ.). Όταν κωλύεται και ο αντιπρόεδρος, τότε τον αναπληρώνει ο επόμενος στην τάξη, κατόπιν εξουσιοδοτήσεως από τον Πρόεδρο (άρθρο 2 §1 Καν 1/77). Η Ιερά Σύνοδος βρίσκεται σε απαρτία, εάν οι παρόντες Μητροπολίτες είναι πάνω από τους μισούς από αυτούς που έχουν δικαίωμα να συμμετέχουν (άρθρο 6§3 εδ α). Σε κάποιες περιπτώσεις είναι απαραίτητη για τη λήψη αποφάσεως η αυξημένη απαρτία, όπως στην εκλογή Αρχιεπισκόπου όπου πρέπει να παρευρίσκονται τα 2/3 των μελών της. Στις συνεδριάσεις μπορούν να παρευρίσκονται τα μέλη και οι γραμματείς και επιτρέπεται η παρουσία επιπλέον προσώπων, μόνο εάν κληθούν από τον Πρόεδρο (άρθρο 25 Καν 1/77).

<sup>171</sup> Ι.ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Μαθήματα*, σ 194.

<sup>172</sup> Ι.ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Μαθήματα*, σελ 194-195



Οι συνεδριάσεις ξεκινούν και τελειώνουν με προσευχή από τον Πρόεδρο (άρθρο 2§1 Καν 1/77).

#### Αποφάσεις

Όταν τελειώσει η συζήτηση ενός θέματος, τίθενται από τον Πρόεδρο μία ή περισσότερες προτάσεις σε ψηφοφορία, η οποία είναι φανερή, εκτός από τις περιπτώσεις που απαιτείται εκ του νόμου ή το ζητήσουν Μητροπολίτες και το εγκρίνει η Σύνοδος να είναι μυστική (άρθρο 19 Καν 1/77)<sup>173</sup>. Οι αποφάσεις λαμβάνονται κατά πλειοψηφία και σε περίπτωση ισοψηφίας υπερισχύει η ψήφος του Προέδρου (άρθρο 6 §3 εδ α). Όμως, σε ζητήματα μεγάλης σπουδαιότητας για την Εκκλησία, όπως η επιβολή αφορισμού και η άσκηση εκκλησιαστικής οικονομίας, απαιτείται αυξημένη πλειοψηφία των 2/3 των μελών της Ιεραρχίας (άρθρο 6§3 εδ β)<sup>174</sup>.

Οι συζητήσεις των συνεδριάσεων καταχωρίζονται στα πρακτικά που τηρούνται από τον γραμματέα και διαβάζονται στην επόμενη συνεδρίαση, οπότε και υπογράφονται υποχρεωτικά από όλα τα μέλη (άρθρο 23§1 και 2 Καν 1/77), ενώ η άρνηση υπογραφής των πρακτικών διώκεται πειθαρχικά ως «παρακώλυση των εργασιών της Συνόδου». Η υπογραφή αποτελεί συστατικό στοιχείο της πράξης και η έλλειψή της έχει ως συνέπεια τη μη ολοκλήρωση της<sup>175</sup>.

Οι αποφάσεις εκτελούνται από τη Διαρκή Ιερά Σύνοδο και τις Συνοδικές Επιτροπές (άρθρα 9 § 1 εδ α και 10 §1 Κ.Χ.). Η αλληλογραφία της με τις κρατικές αρχές γίνεται απευθείας και τις ξένες μέσω του Υπουργείου Εξωτερικών (άρθρο 53§1 Κ.Χ.).

---

<sup>173</sup> Για την παραβίαση της μυστικότητας της ψηφοφορίας βλ. ΣτΕ/Γ' Τμήμα 990/1978 όπου κρίθηκε ότι η συμμετοχή ως γραμματέα πρακτικογράφου Αρχιερέα που είχε θέσει υποψηφιότητα για εκλογή του ως Μητροπολίτης στη συνεδρίαση της Ιεράς Συνόδου για την εκλογή δεν αποτελούσε παραβίαση της μυστικότητας της ψηφοφορίας.

<sup>174</sup> Ι.ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Μαθήματα*, σ 196

<sup>175</sup> Σ.Ν.ΤΡΩΙΑΝΟΣ-Γ.ΠΟΥΛΗΣ, *Εκκλησιαστικό Δίκαιο*, σ. 284. Για την υπογραφή των πρακτικών, βλ. Ολ. ΣτΕ 1175/1973 όπου κρίθηκε ότι η έλλειψη υπογραφής των πρακτικών τα καθιστά μη έγκυρα εκτός αν αυτή οφείλεται σε άρνηση οπότε δεν επηρεάζεται το κύρος της απόφασης.

## §19. Η Διαρκής Ιερά Σύνοδος

Η Διαρκής Ιερά Σύνοδος αποτελεί ένα όργανο που λειτουργεί παράλληλα με την Ιερά Σύνοδο της Ιεραρχίας και η λειτουργία της είναι διαρκής. Επίσης, ασκεί, κατά το διάστημα που μεσολαβεί μέχρι τη σύγκληση της Ιεράς Συνόδου της Ιεραρχίας κάθε εκκλησιαστική και διοικητική εξουσία σύμφωνα με τους ιερούς κανόνες, τις ιερές παραδόσεις και τους νόμους ( άρθρο 9§2 Κ.Χ.)<sup>176</sup>.

### Συγκρότηση

Η Διαρκής Ιερά Σύνοδος έχει πρόεδρο και μόνιμο μέλος τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών και πάσης Ελλάδος και ως μέλη δώδεκα εν ενεργεία Μητροπολίτες με ετήσια θητεία, οι οποίοι λαμβάνονται κατά τη σειρά των πρεσβείων της Αρχιερωσύνης, με βάση τον Συνοδικό Τόμο του 1850 και εκ περιτροπής, οι μισοί από την Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδος και οι άλλοι μισοί από τις Μητροπόλεις των Νέων Χωρών (άρθρο 7 Κ.Χ.). Η εν λόγω συγκρότηση απορρέει από το κείμενο της Πατριαρχικής και Συνοδικής Πράξεως της 4 Σεπτεμβρίου 1928.<sup>177</sup> Αποκλείονται από τη συμμετοχή στη Διαρκή Ιερά Σύνοδο οι Αρχιερείς που έχουν καταδικασθεί σε αργία, για όσο χρόνο διαρκεί η ποινή τους (άρθρο 7 § 2 Κ.Χ.). Η συμμετοχή στις εργασίες της Συνόδου είναι υποχρεωτική, ενώ σε περίπτωση εξαιρετικού κωλύματος την άδεια απουσίας χορηγεί η Σύνοδος (άρθρο 2 Καν 2/77). Μπορεί όμως, συνοδικός Μητροπολίτης να παραιτηθεί από τα συνοδικά του καθήκοντα, προβάλλοντας εύλογη αιτία, η οποία κρίνεται αιτιολογημένα από τη Διαρκή Ιερά Σύνοδο (άρθρο 8, §2 Κ.Χ.)<sup>178</sup>. Μετά την έγκριση της παραίτησεως, καλείται ο επόμενος Μητροπολίτης κατά τα πρεσβεία της Αρχιερωσύνης, από τον αντίστοιχο πίνακα που ανήκε ο παραιτηθείς, είτε της Παλαιάς Ελλάδος είτε των Νέων Χωρών. Με τον ίδιο τρόπο αντικαθίσταται από τη Σύνοδο και ο Μητροπολίτης που δεν συμμετείχε αδικαιολογήτως και δίχως άδεια, επί διάστημα πλέον του ενός μηνός, στις εργασίες της Συνόδου (άρθρο 8, § 2). Σε περίπτωση που σύνεδρος αποχωρήσει από συνεδρίαση σε ένδειξη διαμαρτυρίας, μπορεί να αποφασισθεί από τη Σύνοδο η απαγόρευση συμμετοχής του μέχρι και για τρεις συνεδριάσεις (άρθρο 8 § 4 Καν 2/77).

Η Διαρκής Ιερά Σύνοδος, ως διαρκές διοικητικό όργανο της Εκκλησίας, έχει τις παρακάτω αρμοδιότητες (άρθρο 9 Κ.Χ.):

- α) Μεριμνά για την ακριβή εκτέλεση των αποφάσεων της Ιεράς Συνόδου της Ιεραρχίας και εκτελεί τις πράξεις που αυτή τις έχει ειδικά αναθέσει.
- β) Γνωμοδοτεί για κάθε Εκκλησιαστικό Νόμο που εισάγεται στη Βουλή προς ψήφιση.
- γ) Αντιμετωπίζει τα τρέχοντα εκκλησιαστικά θέματα.
- δ) Συνεργάζεται με την Πολιτεία για τα θέματα της εκκλησιαστικής εκπαίδευσεως και μεριμνά για την επιμόρφωση του ιερού Κλήρου, με την ίδρυση επιμορφωτικών σχολών.
- ε) Ευθύνεται για την ακριβή εκτέλεση των καθηκόντων των κληρικών και των μοναχών.

<sup>176</sup> Όπως επιβεβαιώθηκε από την απόφαση ΟλΣτΕ 2976/1996.

<sup>177</sup> Με την Ολ ΣτΕ 410/2008 κρίθηκε ότι με την αναφορά στο άρθρο 3§1 στο Σύνταγμα του Πατριαρχικού Τόμου του 1850 και της Πατριαρχικής Πράξης του 1928 κατοχυρώνονται μόνον οι διατάξεις εκείνες των εν λόγω κειμένων, οι οποίες αναφέρονται στον τρόπο συγκροτήσεως της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου από εν ενεργεία Μητροπολίτες που λαμβάνονται κατά τα πρεσβεία της αρχιερωσύνης και κατ' ίσο αριθμό από τις επαρχίες της Παλαιάς Ελλάδας και των Νέων Χωρών, ώστε να καταστεί αδύνατη στο μέλλον η δημιουργία αριστίνδην Συνόδων. Η μειοψηφία υποστήριξε ότι κατοχυρώνονται συνταγματικά όλοι οι όροι τους.

<sup>178</sup> Ενδιαφέρουσα η ΣτΕ Γ' Τμήμα. 1983/2007, Νομοκανονικά 2/2007 σελ. 130επ. = ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ (436585) βάσει της οποίας Μητροπολίτης δεν δύναται να επικαλεστεί στην αίτησή του ως εύλογη αιτία για την παραίτησή του από τα συνοδικά του καθήκοντα τις υποχρεώσεις του στην Μητρόπολη που διαποιμαίνει

στ) Παρακολουθεί το περιεχόμενο των βιβλίων του μαθήματος των θρησκευτικών της Βασικής και Μέσης Εκπαιδευσεως.

ζ) Επαγρυπνεί για τον ορθόδοξο τρόπο ζωής του λαού, με κήρυγμα του θείου λόγου, κατηχητικά σχολεία, έκδοση κατάλληλων εντύπων και κάθε άλλο πρόσφορο μέσο. Σε περίπτωση διαταράξεως της λειτουργίας της Ορθόδοξης Εκκλησίας από ετεροδιδασκαλία ή οποιαδήποτε άλλη επέμβαση σε βάρος της, η Διαρκής Ιερά Σύνοδος ζητά την επέμβαση των αρμοδίων αρχών.

η) Χορηγεί στους Αρχιερείς άδεια απουσίας από τις έδρες τους, άνω των δέκα ημερών.

θ) Εκδίδει το επίσημο δελτίο «Εκκλησία», στο οποίο δημοσιεύονται διατάξεις είτε πολιτειακής είτε εκκλησιαστικής προελεύσεως, εγκύκλιοι, πράξεις, αποφάσεις, αλλά και θεολογικά και εποικοδομητικά άρθρα και εκκλησιαστικές ειδήσεις. Η παράλειψη δημοσίευσεως των πινάκων προς Αρχιερατεία εκλογίμων και των εσωτερικών κανονισμών των μονών συνεπάγεται ακυρότητα της συγκεκριμένης κανονιστικής πράξεως.

ι) Ασκει αρμοδιότητες, σύμφωνα με τον Ν. 5383/32 για τα Εκκλησιαστικά Δικαστήρια, δηλαδή διορίζει και απολύει (άρθρο 12, εδ 2) τα τακτικά και αναπληρωματικά μέλη των Επισκοπικών Δικαστηρίων και προβαίνει στον καταρτισμό της αρμοδιότητας των εν λόγω δικαστηρίων (άρθρο 9).

Τέλος, η Διαρκής Ιερά Σύνοδος ασκεί και άλλες αρμοδιότητες, οι οποίες προβλέπονται από ειδικές διατάξεις της νομοθεσίας, όπως ο καθορισμός των μελών Συνοδικών Επιτροπών (άρθρο 10 § 2 Κ.Χ.), η έγκριση τοποτηρητείας σε κενή Μητρόπολη (άρθρο 23, § 2 Κ.Χ.), ο καθορισμός του ύψους συνοδικού επιδόματος (άρθρο 32 § 1 Κ.Χ.), η αποδοχή παραιτήσεως Μητροπολίτη (άρθρο 34 § 2 Κ.Χ.), η απαλλαγή Μητροπολιτών από τα καθήκοντά τους σε περίπτωση ανικανότητας ασκήσεώς τους (άρθρο 34 § 4-6 Κ.Χ.), η αναγκαστική μετάθεση των εφημέριων (άρθρο 37 § 7 Κ.Χ.), η εκποίηση ορισμένων εκκλησιαστικών ακινήτων (άρθρο 47 § 1 Κ.Χ.), οι αναφορές παραπόνων εναντίον Αρχιερέων (άρθρο 55 § 1-3Κ.Χ.) και ο ορισμός τόπου εκτίσεως ποινών Αρχιερέων κάτω από ένα μήνα (άρθρο 57 § 2 Κ.Χ.).

#### Χρόνος των εργασιών

Η συνοδική περίοδος αρχίζει την 1<sup>η</sup> Σεπτεμβρίου και ολοκληρώνεται στις 31 Αυγούστου κάθε έτους (άρθρο 8 Κ.Χ.). Η Σύνοδος συνεδριάζει τακτικά, πάντα μετά από πρόσκληση του Προέδρου, κατά τις δύο πρώτες εβδομάδες κάθε μήνα και στις ημέρες Τρίτη έως Παρασκευή, ή έκτακτα<sup>179</sup>. Την τρίτη εβδομάδα συνεδριάζει ως Συνοδικό Δικαστήριο. Τους θερινούς μήνες, Ιούλιο και Αύγουστο, δεν πραγματοποιούνται τακτικές συνεδριάσεις, ενώ αν προκύψει επείγον θέμα σε αυτή την περίοδο, αυτό αντιμετωπίζεται με έκτακτη σύγκληση της Συνόδου (άρθρο 4 Καν 2/77). Έκτακτα συνεδριάζει είτε μετά από πρόσκληση του προέδρου είτε ύστερα από αίτηση επτά τουλάχιστον συνοδικών Μητροπολιτών, οι οποίοι πρέπει να αναφέρουν τους λόγους που επιβάλλουν την έκτακτη σύγκληση (άρθρο 5 Καν 2/77).

#### Διαδικασία

Οι συνεδριάσεις ακολουθούν τη σειρά αναγραφής των θεμάτων στην ημερήσια διάταξη (άρθρο 13 § 1 Καν 2/77) που καταρτίζει ο Πρόεδρος (άρθρο 11 § 1 Καν 2/77), κατόπιν εισηγήσεως του

---

<sup>179</sup> ΣτΕ Γ Τμήμα 1983/2007 Για τη διακριτική ευχέρεια του Προέδρου να συγκαλεί εκτάκτως την Διαρκή Ιερά Σύνοδο για ζήτημα που έχει κατά την κρίση του επείγοντα χαρακτήρα.

Αρχιγραμματέως<sup>180</sup>. Τα μέλη μπορούν να ζητούν εγγράφως από τη Σύνοδο την ένταξη ενός θέματος στην ημερήσια διάταξη επόμενης συνεδρίασης (άρθρο 11 § 3 Καν 2/77). Η συζήτηση θεμάτων που δεν συμπεριλαμβάνονται στην ημερήσια διάταξη απαγορεύεται, εκτός εάν πρόκειται για ιδιαίτερα έκτακτες περιπτώσεις και μόνο κατόπιν συγκατάθεσης του Προέδρου (άρθρο 12 § 1-2 Καν 2/77)<sup>181</sup>. Οι συνεδρίες ξεκινούν και λήγουν με προσευχή, τελούμενη από τον Πρόεδρο ή αν απουσιάζει από τον πρώτο τη τάξει από τους συνοδικούς, ο οποίος έχει εξουσιοδοτηθεί από τον Πρόεδρο<sup>182</sup>. Οι συνεδρίες δεν είναι δημόσιες και απαγορεύεται η παρουσία σε αυτές ξένων προσώπων, παρά μόνον υπηρεσιακών παραγόντων, των οποίων η παρουσία κρίνεται απαραίτητη, ή άλλων προσώπων για διευκόλυνση της συζητήσεως και μόνο κατόπιν αδείας του Προέδρου (άρθρο 7 § 1-3 Καν 2/77).

Η Σύνοδος έχει απαρτία όταν τα παρόντα μέλη της υπερβαίνουν κατά ένα το μισό του συνολικού αριθμού, δηλαδή μαζί με τον Πρόεδρο οκτώ (άρθρο 7 § 1 Κ.Χ.). Ο Πρόεδρος κηρύσσει την έναρξη και τη λήξη των συνεδριάσεων, διευθύνει τη συζήτηση και δίνει ή αφαιρεί τον λόγο, λαμβάνει τα απαιτούμενα μέτρα για την τήρηση της τάξεως και της ευπρέπειας, ενώ ασκεί και όλες τις άλλες αρμοδιότητες που προβλέπει ο κανονισμός, στις ειδικότερες διατάξεις του (άρθρο 10 § 1-7 Καν 2/77).

Στα άρθρα 13 έως και 18 (Καν 2/77), διαλαμβάνεται λεπτομερώς ο τρόπος που διεξάγονται οι συζητήσεις. Στο άρθρο 13 § 2-3 καθορίζεται ότι όποιο μέλος επιθυμεί να μιλήσει, λαμβάνει άδεια από τον πρόεδρο και σηκώνεται από τη θέση του. Το άρθρο 15 § 1 απαγορεύει τις διαλογικές συζητήσεις μεταξύ των Συνέδρων, τους διαξιφισμούς και τις προσωπικές διενέξεις. Το άρθρο 16 § 1-2 απαγορεύει στους ομιλητές να χρησιμοποιούν εκφράσεις που μειώνουν το κύρος της Ιεράς Συνόδου, του Προέδρου ή των μελών της και κάθε ανάρμοστη συμπεριφορά, καθώς και την εκ προθέσεως παρεμπόδιση της διεξαγωγής συνεδριάσεως ή διατάραξη της με θορύβους ή αταξίες. Γενικά, τονίζεται η τήρηση ευπρέπειας, απόλυτης τάξης, σεβασμού προς τον Πρόεδρο και τα μέλη της Συνόδου από κάθε ομιλητή. Στους παραβάτες επιβάλλονται ποινές, ανάλογες με τη βαρύτητα των παραπτωμάτων τους.

#### Αποφάσεις

Οι ψηφοφορίες διακρίνονται σε φανερές και μυστικές. Οι φανερές διεξάγονται με δύο τρόπους: είτε με ονομαστική κλήση των συνέδρων, ακολουθώντας την αντίστροφη τάξη των πρεσβειών της Αρχιερωσύνης, είτε με ανάταση της χειρός. Σε περίπτωση ισοψηφίας, υπερισχύει η γνώμη του Προέδρου, για τη φανερή ψηφοφορία, ενώ για τη μυστική επαναλαμβάνεται η ψηφοφορία και σε περίπτωση νέας ισοψηφίας η πρόταση αποσύρεται (άρθρο 19 § 1-2 Καν 2/77).

---

<sup>180</sup> ΟλΣτΕ 2260/1977 Για την κατάρτιση της ημερήσιας διάταξης της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου σύμφωνα με την οποία κρίθηκε ότι δεν είναι επιτρεπτή η λήψη από τέτοιο όργανο αποφάσεων επί θέματος που δεν αναγράφεται στην ημερήσια διάταξη η οποία κοινοποιήθηκε προς τα μέλη του εφόσον από τη συνεδρίαση έλειπαν τα περισσότερα μέλη η παρουσία των οποίων πιθανόν να εξαρτήθηκε από την αξιολόγηση που έκαναν για τη σοβαρότητα των θεμάτων της ημερήσιας διάταξης. Η απόφαση που λήφθηκε κατά παράβαση αυτής της αρχής του διοικητικού δικαίου είναι μη νόμιμη.

<sup>181</sup> Όπως κρίθηκε με την ΣτΕ Γ Τμήμα 2401/1981, η απαγόρευση συζήτησης θέματος μη περιεχομένου στην ημερήσια διάταξη αν λείπουν συνοδικοί (όπως κρίθηκε από ΣτΕ 2260/1977) κάμπτεται παρά την απουσία τους όταν πρόκειται για έκτακτο θέμα και συμφωνεί ο Πρόεδρος. Όταν παρίστανται όλα τα μέλη, μπορούν να αποφασίσουν συζήτηση θέματος εκτός ημερησίας διατάξεως με συμφωνία όλων.

<sup>182</sup> Όπως κρίθηκε με την Ολ. ΣτΕ 961/1978, η αναγκαιότητα ύπαρξης εξουσιοδότησης για αναπλήρωση του Προέδρου είναι αντίθετη με το άρθρο 7 § 3 Κ.Χ., που ρυθμίζει το ζήτημα της αναπλήρωσης του Προέδρου από τον πρώτο τη τάξει Αρχιερέα. Τοιούτοτρόπως, το άρθρο 7 § 1 του Καν. 2/77, στο συγκεκριμένο σημείο είναι ακυρωτέο. Πρβλ Ολ ΣτΕ 960/1978

Τα πρακτικά των συνεδριάσεων τηρούνται από τον γραμματέα, με τη βοήθεια του βοηθού γραμματέως και την εποπτεία του Αρχιγραμματέως (άρθρο 20, § 1 Καν 2/77). Σε κάθε συνεδρία πραγματοποιείται επικύρωση των πρακτικών της αμέσως προηγούμενης και υπογραφή τους από όλα τα μέλη που παρέστησαν σε αυτήν (άρθρο 21 § 1 Καν 2/77), ενώ απαγορεύεται η άρνηση υπογραφής των επικυρωμένων πρακτικών (άρθρο 21 § 2 Καν 2/77). Τα πρακτικά βιβλιοδετούνται σε τόμους από τον Αρχιγραμματέα και αντιγράφονται στον Ιερό Κώδικα από τους κωδικογράφους (άρθρο 22 § 3 Καν 2/77). Τέλος, οι αποφάσεις είναι εκτελεστές, αμέσως μετά την επικύρωσή τους και την υπογραφή των πρακτικών (άρθρο 23 Καν 2/77).

Με τον νεώτερο Κανονισμό 214/2010, τροποποιήθηκε ο Κανονισμός 2/1977, ως προς τη διαβάθμιση ασφαλείας των πρακτικών των συνεδριάσεων, αναβιβάζοντας αυτή σε απόρρητη.

## §20. Οι Συνοδικές Επιτροπές

Οι Συνοδικές Επιτροπές, οι οποίες για πρώτη φορά προβλέφθηκαν στον Καταστατικό Νόμο την περίοδο της δικτατορίας, συνέχισαν να υπάρχουν και με τον ισχύοντα Καταστατικό Χάρτη. Η αρμοδιότητά τους είναι γνωμοδοτική και έχουν σκοπό τη μελέτη και την επεξεργασία των θεμάτων της ημερήσιας διάταξης της Ιεράς Συνόδου της Ιεραρχίας, τη βοήθεια στο έργο της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου και την εκτέλεση των αποφάσεων των δύο Συνόδων (άρθρο 10 Κ.Χ.)<sup>183</sup>. Οι επιτροπές είναι:

- α) Επί της Αρχιγραμματείας.
- β) Επί της εκκλησιαστικής τέχνης και μουσικής.
- γ) Επί των δογματικών και νομοκανονικών ζητημάτων.
- δ) Επί της θείας λατρείας και του ποιμαντικού έργου.
- ε) Επί του μοναχικού βίου.
- στ) Επί της χριστιανικής αγωγής της νεότητας.
- ζ) Επί των διορθόδοξων και διαχριστιανικών σχέσεων.
- η) Επί της εκκλησιαστικής εκπαίδευσης και της επιμορφώσεως του κλήρου
- θ) Επί του τύπου, των δημοσίων σχέσεων και της διαφωτίσεως.
- ι) Επί των αιρέσεων.
- ια) Επί της κοινωνικής πρόνοιας και ευποιΐας.
- ιβ) Επί των οικονομικών της Εκκλησίας.

Η Συνοδική Επιτροπή επί της Αρχιγραμματείας είναι τριμελής, αποτελούμενη από τρεις Αρχιερείς, εκ των οποίων ο ένας είναι συνοδικός. Οι υπόλοιπες Επιτροπές είναι επταμελείς, αποτελούμενες από έναν συνοδικό Ιεράρχη, ο οποίος είναι και ο σύνδεσμος της Επιτροπής με τη Διαρκή Ιερά Σύνοδο, τρεις ακόμη κληρικούς και τρεις λαϊκούς, αναλόγων προσόντων και εξειδικεύσεων (άρθρο 10 § 2 Κ.Χ.)<sup>184</sup>.

Αναλυτικότερα, οι αρμοδιότητες των Επιτροπών είναι:

- α) Επί της Αρχιγραμματείας (άρθρο 13 Καν 160/2004).

Εποπτεία της λειτουργίας των Συνοδικών Γραφείων και των Εκκλησιαστικών Δικαστηρίων. Συντονισμός της δραστηριότητας και του έργου των υπόλοιπων Συνοδικών Επιτροπών. Επίβλεψη του διορισμού και της μισθοδοσίας του προσωπικού των Συνοδικών Επιτροπών. Έγκαιρη συλλογή, αξιολόγηση και προώθηση προς τη Διαρκή Ιερά Σύνοδο των εκθέσεων επιτελεσθέντος έργου των Συνοδικών Επιτροπών. Τέλος, μέριμνα έγκαιρου καταρτισμού και κοινοποίησης της Ημερησίας Διατάξεως των συνεδριάσεων της Ιεράς Συνόδου της Ιεραρχίας και της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου.

- β) Επί της εκκλησιαστικής τέχνης και μουσικής (άρθρο 14 Καν 160/2004).

Παρακολούθηση και προαγωγή των λειτουργικών τεχνών. Προβολή και διασφάλιση του δικαιώματος της Εκκλησίας επί των εκκλησιαστικών μνημείων. Εισηγήση, προς τη Διαρκή Ιερά Σύνοδο, για απονομή τιμητικών διακρίσεων σε πρόσωπα που αριστεύουν στον χώρο της λειτουργικής τέχνης και της βυζαντινής μουσικής.

- γ) Επί των δογματικών και νομοκανονικών ζητημάτων (άρθρο 15 Καν 160/2004).

Υποβολή στις Συνόδους εισηγήσεων για την επίλυση δογματικών και νομοκανονικών ζητημάτων, επεξεργασία των κανονισμών και των κανονιστικών αποφάσεων που εκδίδουν οι Σύνοδοι.

<sup>183</sup> Κ.ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Εκκλησιαστικό*, σ 302

<sup>184</sup> Ι.ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Μαθήματα*, σελ 201-203

Εισηγήση επί των νομοθετημάτων της Πολιτείας, σχετικά με ζητήματα της Εκκλησίας, καθώς και μέριμνα για την επικοινωνία με λοιπές Ορθόδοξες Εκκλησίες και το Οικουμενικό Πατριαρχείο.

δ) Επί της θείας λατρείας και του ποιμαντικού έργου (άρθρο 16 Καν 160/2004).

Μελέτη του Τυπικού της Εκκλησίας και έκδοση των Δίπτυχων. Σύνταξη κώδικα για την ευταξία της Θείας Λειτουργίας και των Ιερών Τελετών. Οργάνωση του ποιμαντικού έργου της Εκκλησίας.

ε) Επί του μοναχικού βίου (άρθρο 17 Καν 160/2004).

Καταγραφή των Ιερών Μονών, των Ησυχαστηρίων και των λοιπών Μοναστικών Ιδρυμάτων και απογραφή των Μοναχών, ώστε να υπάρχει το ανάλογο αρχείο. Έλεγχος των προϋποθέσεων συγκροτήσεως και η επεξεργασία των Εσωτερικών Κανονισμών λειτουργίας Ιερών Μονών. Γνωμοδότηση επί θεμάτων συστάσεως Ιερών Ησυχαστηρίων και Μετοχιών.

στ) Επί της χριστιανικής αγωγής της νεότητας (άρθρο 18 Καν 160/2004).

Παροχή συνδρομής στις Ιερές Μητροπόλεις για το ασκούμενο από αυτές κατηχητικό έργο και η μελέτη νέων συγχρόνων μεθόδων κατηχήσεως, με εκμετάλλευση χρήσεως ηλεκτρονικών μέσων και επικοινωνίας διαμέσου του Διαδικτύου (Internet). Υποβολή προτάσεων διοργανώσεως πανελληνίων και περιφερειακών νεανικών συνεδρίων. Γνωμοδότηση για την καταλληλότητα των βιβλίων του μαθήματος των θρησκευτικών. Υποβολή λύσεων για τα προβλήματα που απασχολούν τη νεότητα.

ζ) Επί των διορθόδοξων και διαχριστιανικών σχέσεων (άρθρο 19 Καν 160/2004).

Υποβολή εισηγήσεων για τα ζητήματα σχέσεων της Εκκλησίας της Ελλάδος με τις άλλες Αυτοκέφαλες και Αυτόνομες Ορθόδοξες Εκκλησίες και την αποστολή αντιπροσωπειών της Εκκλησίας της Ελλάδος αυτές, καθώς και η τήρηση σχετικού αρχείου.

η) Επί της εκκλησιαστικής εκπαίδευσής και της επιμορφώσεως του κλήρου (άρθρο 20 Καν 160/2004).

Υποβολή προτάσεων προς τη Διαρκή Ιερά Σύνοδο για την αναβάθμιση της εκκλησιαστικής εκπαίδευσής. Καταρτισμός προγραμμάτων επιμορφώσεως των κληρικών και λαϊκών στελεχών της Εκκλησίας, με τη διοργάνωση περιφερειακών σεμιναρίων ή ειδικών διαλέξεων και την έκδοση ειδικών επιμορφωτικών φυλλαδίων και βιβλίων.

θ) Επί του τύπου, των δημοσίων σχέσεων και της διαφωτίσεως (άρθρο 21 Καν 160/2004).

Συνεργασία με τον εκπρόσωπο της Ιεράς Συνόδου και του Αρχιεπισκόπου, για διευκόλυνση της επικοινωνίας τους με τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Καταγραφή και συντονισμός όλων των περιφερειακών εκκλησιαστικών Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, όπως τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών σταθμών, εφημερίδων, περιοδικών και διοργάνωση συσκέψεων και ημερίδων, για καθορισμό ενιαίας επικοινωνιακής πολιτικής. Η συνεχής παρακολούθηση του ηλεκτρονικού και έντυπου τύπου για την ανίχνευση αναγραφής δυσμενών σχολίων για τα εκκλησιαστικά θέματα και η προετοιμασία αναλόγων απαντήσεων προς τους αρμόδιους φορείς. Παρακολούθηση των νομοσχεδίων που αφορούν στα θέματα της Εκκλησίας και κατατίθενται στη Βουλή και η άμεση ενημέρωση της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου.

ι) Επί των αιρέσεων (άρθρο 22 Καν 160/2004).

Ανίχνευση του τρόπου δράσεως των δραστηριοποιούμενων αιρετικών και παραθρησκευτικών ομάδων και ατόμων και έγκαιρη ενημέρωση των υπευθύνων ποιμένων της Εκκλησίας. Παρακολούθηση της αιρετικής και αντιαιρετικής βιβλιογραφίας και τήρηση σχετικού αρχείου. Έκδοση ενημερωτικών φυλλαδίων και διοργάνωση σχετικών επιμορφωτικών συνεδρίων για τη διαφώτιση των εφημερίων, των κατηχητών και του λαού για τη δράση, τις μεθόδους και τα αποτελέσματα των αιρετικών και παραθρησκευτικών ομάδων και ατόμων.

ια) Επί της κοινωνικής πρόνοιας και ευποιΐας (άρθρο 23 Καν 160/2004).

Έρευνα και μελέτη των σύγχρονων κοινωνικών προβλημάτων και υποβολή προτάσεων αντιμετώπισέως τους σε όλα τα επίπεδα της εκκλησιαστικής διοικήσεως. Μεθοδική οργάνωση του κοινωνικού και φιλανθρωπικού έργου της Εκκλησίας. Αποτελεσματική αντιμετώπιση των εκτάκτων κοινωνικών αναγκών (σεισμών, πλημμυρών, θεομηνιών και εν γένει συμφορών) και εξασφάλιση αποθηκευτικών χώρων για συγκέντρωση ειδών βοήθειας. Καταρτισμός σχεδίων κοινωνικών παρεμβάσεων υπέρ ευπαθών και περιθωριοποιημένων ομάδων πληθυσμού.

ιβ) Επί των οικονομικών της Εκκλησίας (άρθρο 24 Καν 160/2004).

Ενημέρωση και παρακολούθηση των διαχειριστικών αποτελεσμάτων της Εκκλησιαστικής Κεντρικής Υπηρεσίας Οικονομικών. Διοίκηση και διαχείριση του συνόλου της εκκλησιαστικής περιουσίας. Εισήγηση προς τη Διαρκή Ιερά Σύνοδο προγραμμάτων οικονομικής αναπτύξεως της Εκκλησίας της Ελλάδος.

Λόγω της σπουδαιότητας αυτής της Επιτροπής, μόνιμος πρόεδρος της είναι ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών, ενώ και τα μέλη που είναι λαϊκοί θα πρέπει να έχουν εξειδικευμένες γνώσεις (τακτικοί καθηγητές οικονομικού μαθήματος σε ΑΕΙ ή ανώτατοι υπάλληλοι οικονομικού Υπουργείου ή της Τράπεζας της Ελλάδος) (άρθρο 10 § 2 Κ.Χ).



## ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Διαμέσου των αιώνων η ζωή της ορθόδοξης Εκκλησίας στον κόσμο έλαβε από την αρχή συγκρότηση συνοδική, διότι με τον συνοδικό θεσμό διατηρεί η Εκκλησία γνήσιο δημοκρατικό χαρακτήρα.

Μετά την ελληνική επανάσταση του 1821 και την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας του νέου ελληνικού κράτους, ρυθμίσθηκαν και τα ζητήματα της Εκκλησίας της Ελλάδος. Κύρια διαχρονικά ζητήματα που απασχολούσαν τον εκκλησιαστικό κόσμο ήταν η αυτονομία της Εκκλησίας και η εφαρμογή των Ιερών Κανόνων σε κάθε έκφανση της εκκλησιαστικής ζωής.

Διατρέχοντας τις ιστορικές περιόδους διαπιστώνουμε ότι, όταν κυβερνούσαν τη χώρα απολυταρχικά καθεστώτα (μονάρχες, δικτάτορες), επιδιώκονταν η διοίκηση της Εκκλησίας της Ελλάδος να βρίσκεται στα χέρια λίγων Ιεραρχών, δηλαδή η καθιέρωση αριστίνδην ή ολιγομελών Διαρκών Συνόδων. Παρέλκει να τονίσουμε ότι τα μέλη της ήταν πάντα αρεστά σε αυτές τις Κυβερνήσεις.

Με την πρώτη Διαρκή Ιερά Σύνοδο το 1833, όλα τα μέλη εκλέγονταν από τον βασιλέα, όπως εφαρμόζονταν ήδη στη Ρωσία. Επίσης, λίγο αργότερα καθιερώθηκε για πρώτη φορά, με τον Συνοδικό Τόμο του 1850, η αναγόρευση της Συνόδου ως υπέρτατης Εκκλησιαστικής Αρχής, καθιερώνοντας το στοιχείο της «ισότητας δικαιωμάτων στα μέλη της». Με τον Νόμο ΣΑ΄ του 1852, που έδινε στη Κυβέρνηση το δικαίωμα επέμβασής της στην τελική επιλογή Αρχιερέων για τη σύνθεση της Συνόδου, περιορίσθηκε η αυτονομία της Εκκλησίας.

Επόμενος σημαντικός σταθμός υπήρξε η εφαρμογή του Καταστατικού Νόμου της 31 Δεκεμβρίου του 1923, οπότε και η Ιερά Σύνοδος όλης της Ιεραρχίας καθιερώθηκε ως ύπατη Εκκλησιαστική Αρχή. Δύο έτη αργότερα, η Διαρκής Ιερά Σύνοδος ορίσθηκε ως εκπρόσωπος της Συνόδου της Ιεραρχίας. Από τότε ξεκίνησαν και κάποιες αμφιταλαντεύσεις σχετικά με το ποια από τις δύο κατείχε το πρωτείο, σε κάθε περίπτωση όμως, η Σύνοδος της Ιεραρχίας ήταν η ύπατη αρχή.

Αργότερα, από το 1931 μέχρι το 1959, η συχνότητα των συνεδριάσεων της Συνόδου της Ιεραρχίας κυμαίνονταν από τριετία ως πενταετία και με αυτόν τον τρόπο απομειώθηκε το κύρος της. Αυτό το γεγονός, σε συνδυασμό με την κατά καιρούς αφαίρεση από τη Σύνοδο του δικαιώματος εκλογής των Μητροπολιτών, αντέβαιναν στις σχετικές προβλέψεις των Ιερών Κανόνων, προκαλώντας τριγμούς και προβάλλοντας συνεχώς το αίτημα εναρμονίσεώς τους.

Τελικά, με τον Καταστατικό Χάρτη του 1977, η Σύνοδος της Ιεραρχίας απέκτησε την υπόσταση που προβλέπουν οι Ιεροί Κανόνες, με τακτική ετήσια συνέλευση και παροχή σε αυτήν της τελικής απόφασης εκλογής Αρχιερέων.

Επίσης, η λειτουργία αρχικά μόνο της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου ως ανώτατης Εκκλησιαστικής Αρχής, χωρίς να υφίσταται η Σύνοδος της Ιεραρχίας ήταν αντίθετη στους Ιερούς Κανόνες.

Τώρα, με τις προβλέψεις του Καταστατικού Χάρτη του 1977, η παράλληλη λειτουργία των δύο Συνόδων, και μάλιστα με τη Διαρκή Ιερά Σύνοδο να εκπροσωπεί τη Σύνοδο της Ιεραρχίας, επέλυσε τα μείζονα θέματα της Εκκλησίας, δηλαδή την κανονικότητα των δύο θεσμών και αυτοδιοίκησή της.

## ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ Α., Εκκλησιαστική Ιστορία των θεσμών διοικήσεως και ζωής της Εκκλησίας της Ελλάδος (εικοστός αιώνας) , Εκδόσεις Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη, 2015.
- ΑΝΔΡΟΥΣΟΣ Χ., Εκκλησία και Πολιτεία εξ' απόψεως Ορθοδόξου, Έκδοση Εκκλησιαστικού Κήρυκος, Εν Αθήναις, 1920.
- ΒΑΒΟΥΣΚΟΣ Κ., Εγχειρίδιον εκκλησιαστικού δικαίου, Εκδόσεις Αφοί Π. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη Αθήνα, 1973.
- ΓΙΟΚΑΡΙΝΗΣ ΤΙΜ., Αρχιμανδρίτης, Ο Γερωντισμός ως συνοδικός θεσμός και η κανονικότης αυτού , Κομοτηνή, 1962.
- ΖΙΖΙΟΥΛΑΣ Ι., Ο συνοδικός θεσμός ιστορικά, Εκκλησιολογικά και Κανονικά προβλήματα, Τιμητικόν Αφιέρωμα εις τον Μητροπολίτη Κίτρους Βαρνάβαν, επί τη 25ετηρίδι της Αρχιερατείας του, Αθήνα, 1980.
- ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ Ι., Μαθήματα Εκκλησιαστικού Δικαίου, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2020.
- ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ Ι., Ιδιαίτερα εκκλησιαστικά καθεστάτα στην ελληνική επικράτεια, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2η έκδοση, Αθήνα -Θεσσαλονίκη, 2017.
- ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ Γ., Εκκλησιαστική ιστορία της Ελλάδος από της ιδρύσεως των εκκλησιών αυτής υπό του Αποστόλου Παύλου μέχρι σήμερον, τόμος Β, 2η έκδοση, Αθήνα, 1970.
- ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΚΩΝ, Πρεσβυτέρου του Εξ Οικονόμων, Τα σωζόμενα εκκλησιαστικά συγγράμματα , τόμος Β-Γ, Εκδόσεις Φ. Καραμπίνου και Κ. Βάφα, Αθήνησι, 1866.
- ΠΑΛΛΗΣ Π., πρωτοπρεσβύτερος ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΣ Γ., ΤΟΥΝΤΑΣ Φ., Χριστιανισμός και Ιστορία, Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, Αθήνα, 1981.
- ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ Κ., Εκκλησιαστικό Δίκαιο Θεωρία και Νομολογία, Εκδόσεις Μπαρμπουνάκη, Θεσσαλονίκη, 2013
- ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ Κ., Τα όρια της εκκλησιαστικής αυτοδιοίκησης, Εκδόσεις Degiorgio, Τρίκαλα-Θεσσαλονίκη, 2012
- ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΧΡΥΣ., Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος, Ιστορία της Εκκλησίας της Ελλάδος επί τη 1900η επετεία της ιδρύσεως αυτής υπό του Αποστόλου Παύλου , τόμος Α, Εκδόσεις Τυπογραφείον Π.Α. Πετράκου, Αθήνα, 1920.
- ΣΤΡΑΓΚΑΣ Θ., Αρχιμανδρίτης, Εκκλησίας Ελλάδος ιστορία εκ πηγών απευδών 1817-1967, τόμος Α', Αθήναι, 1969.
- ΣΤΡΑΓΚΑΣ Θ., Αρχιμανδρίτης, Κάτοπτρον σχέσεων αντιμαχομένων Εκκλησίας και Πολιτείας “κανόνσι μενούσης και ισχύν κανόνων προβαλλούσης”, “νόμω κρατούσης και τήρησιν νόμων προσταττούσης”, 1817-1967, Αθήναι 1967.
- ΤΖΩΡΤΖΑΤΟΣ Β., Μητροπολίτης Κίτρους, Η καταστατική νομοθεσία της Εκκλησίας της Ελλάδος από της συστάσεως του ελληνικού βασιλείου, Εκδόσεις Αποστολική Διακονία Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήναις, 1967.
- ΤΖΩΡΤΖΑΤΟΣ Β., Οι βασικοί θεσμοί διοικήσεως της Ορθοδόξου Εκκλησίας της Ελλάδος μετά ιστορικής ανασκοπήσεως, εν Αθήναις, 1977.
- ΤΡΩΙΑΝΟΣ Σ.- ΠΟΥΛΗΣ Α., Εκκλησιαστικό Δίκαιο, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα Ε.Ε., 2η έκδοση, Αθήνα, 2017.
- ΤΡΩΙΑΝΟΣ Σ., Η εκκλησιαστική δικονομία μέχρι του θανάτου του Ιουστινιανού, Έκδοση της Αποστολικής Διακονίας, 1η έκδοση, Αθήνα, 2004.

ΤΡΩΙΑΝΟΣ Σ., Η κανονιστική αρμοδιότητα των διοικητικών οργάνων της Εκκλησίας μία ανασκόπηση, Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου, Έτος Ζ (1994), τεύχος 1-2, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.

ΤΡΩΙΑΝΟΣ Σ., Παρατηρήσεις επί των τυπικών και ουσιαστικών προϋποθέσεων της ανακηρύξεως του Αυτοκέφαλου και Αυτονόμου εν τη Ορθοδόξω Εκκλησία, Τιμητικόν Αφιέρωμα εις τον Μητροπολίτη Κίτρους Βαρνάβαν Τζωρτζάτο, επί τη 25ετηρίδι της Αρχιερατείας του, Αθήνα, 1980.

ΤΡΩΙΑΝΟΣ Σ., Η κανονιστική αρμοδιότητα των διοικητικών οργάνων της Εκκλησίας μία ανασκόπηση, Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου, Έτος Ζ, 1994, τεύχος 1-2, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.

ΤΣΑΓΚΑΡΗ ΑΓ., Η ιστορία και το νομικό πλαίσιο της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα -Θεσσαλονίκη, 2001.

ΦΑΡΜΑΚΙΔΗΣ Θ., Ο Συνοδικός τόμος ή περί αλήθειας, Τύποις Νικολάου Αγγελίδου, εν Αθήναις, 1852.

ΦΕΙΔΑΣ Β., Εκκλησιαστική Ιστορία, τόμος Α, Εκδόσεις Παπανικολάου Γεώργιος ΑΒΕΕ, 2η έκδοση, Αθήνα.

ΦΕΙΔΑΣ Β., Ο θεσμός της πενταρχίας των Πατριαρχών, τόμος Α, Εκδόσεις Πανεπιστημίου Αθηνών, 2η έκδοση, Αθήνα, 1977.

ΦΡΑΓΚΙΣΤΑΣ Χ., Συνταγματική δύναμις των κανόνων της εκκλησίας, Θεσσαλονίκη, 1966.

ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΣ Α., Ελληνικόν Εκκλησιαστικόν Δίκαιον, Εκδόσεις Αδελφών Αγγελου και Παναγιώτη Κλεισιούνη, 2η έκδοση, Αθήνα, 1965.

#### ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ-ΣΥΓΓΡΑΜΑΤΑ-ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΕΣ

ΘΕΜΕΛΗΣ Χ., Αρχιμανδρίτης, Συνοπτική Ιστορία της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος επί τη 100η περιόδω των εργασιών αυτής, περιοδικό «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», έτος ΛΑ, 1954.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ, τόμος Ζ', Εκδοτική Αθηνών Ανώνυμη Εταιρεία.

ΚΑΡΜΙΡΗΣ Ι, Οικουμενικαί Σύνοδοι, «Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια», τόμος 9, Αθήνα, 1966.

ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ Γ., Ο θεσμός και ο καταρτισμός της Συνόδου εν τη Αυτοκεφάλω Εκκλησία της Ελλάδος, Εκκλησιαστικόν περιοδικόν σύγγραμμα «Νέα Σιών», τόμος 24ος, έτος 21ον, εν Ιεροσολύμοις, 1929.

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΧΡΥΣ., Η ανάγκη ριζικής μεταβολής εν τη διοικήσει της Εκκλησίας, Περιοδικό «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», έτος Α' 1923.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ ΧΡΙΣΤ., Αρχιμανδρίτης, Ο θεσμός και το έργον της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου εν τη Εκκλησία της Ελλάδος, Περιοδικό «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», έτος ΜΘ, 1972.

ΤΡΩΙΑΝΟΣ Σ., Συγκριτικά παρατηρήσεις επί της καταστατικής νομοθεσίας των Ορθοδόξων Αυτοκεφάλων Εκκλησιών περί της Ιεράς Συνόδου της Ιεραρχίας, περιοδικό Θεολογία 50, τεύχος 1, 1979.

#### ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

ΣΤΟΥΚΑΣ Μ., <https://www.protothema.gr/stories/article/687326/oi-diogmoi-ton-hristianon-sti-romaiki-autokratoria/κτηθέν05/10/2021>.

[https://el.orthodoxwiki.org/%CE%94%CE%84\\_%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%](https://el.orthodoxwiki.org/%CE%94%CE%84_%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%)

85%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE\_%CE%A3%CF%8D%CE%BD%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CF%82, κτηθέν 05/10/2021.

[https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CF%8D%CE%BD%CF%84%CE%B1%CE%B3%CE%BC%CE%B1\\_%CF%84%CE%B7%CF%82\\_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%BF%CF%82\\_%CF%84%CE%BF%CF%85\\_1844](https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CF%8D%CE%BD%CF%84%CE%B1%CE%B3%CE%BC%CE%B1_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%BF%CF%82_%CF%84%CE%BF%CF%85_1844), κτηθέν 10/10/2021.

<https://www.sansimera.gr/articles/957/350>, Η δικτατορία της 4ης Αυγούστου, κτηθέν 16/10/2021.  
ΜΥΛΩΝΑΣ Σ., <https://www.pemptousia.gr/2017/08/i-diikisi-tis-ekklisias-epi-kiverniseos-ioanni-metaxa/>, κτηθέν 22/10/2021.